

Nanda Lal Das
Orient K.
Gauhati

A. 5. 173

বেঙ্গবন্ধুৰাৰ সাহিত্য-প্ৰতিভা

শ্ৰীবন্ধুনাথ চৌধাৰী
সভাপতি, সবিতা সভা, গুৱাহাটী

শ্ৰীহৰিচন্দ্ৰ ভট্টাচাৰ্য্য
সম্পাদক, সবিতা সভা, গুৱাহাটী।

শ্ৰীঅতুল চন্দ্ৰ হাজৰিকা
সহঃ সভাপতি, সবিতা সভা, গুৱাহাটী।

প্ৰকাশক—

সাহিত্য প্ৰকাশ

পোঃ অঃ—ট্ৰিবিউন

গুৱাহাটী।

বেচ—২

গুৱাহাটী ট্ৰিবিউন প্ৰেছত শ্ৰীকুঞ্জলাল থাপাৰ দ্বাৰা মুদ্ৰিত।

আগ কথা

আধুনিক অসমীয়া সাহিত্যৰ যি কেইগৰাকী আঙ্গুলি মূৰত লেখিব পৰা আশাস্থধীয়া সেৱক সেইসকলৰ ভিতৰত ৬লক্ষ্মীনাথ বেজবৰুৱা অন্ততম; অইন কি, গুৰি-ধৰোঁতা বুলি কলেও সবহ কোৱা নহয় যেন লাগে। ‘জোনাকী যুগ’ (১৮৮৯ খৃষ্টাব্দ)ৰ পৰা আৰম্ভ কৰি ১৯৩৮ খৃষ্টাব্দ পৰ্য্যন্ত—এই ছোৱা কালৰ ভিতৰত এইজনা লিখকৰ বহুমুখী প্ৰতিভাই অসমীয়া সাহিত্য-ভঁৰাললৈ যি অতুল সম্পদ যোগাই থৈ গল তাৰ উচিত সমালোচনা আজিকোপতি আমাৰ ভাৰাত হৈ চুঠাটো বৰ দুখৰ বিষয়।

গুৱাহাটী ‘সবিতা সভা’ৰ যোৱা বছৰ এপ্ৰিল মাহত এক অধিবেশনত এই বিষয়ে এটি প্ৰস্তাৱ লোৱা হয়। সিজনৰ বচনাৱলীৰ কেবাটাও ভাগ কৰি কেবাজনো বিশিষ্ট সমালোচকক সেই সেই বিষয়ে প্ৰবন্ধ লিখিবলৈ অনুৰোধ জনোৱা হয়। আমাৰ সেই অনুৰোধ অনুসৰি যি কেইজন লিখকে তেখেত-সকলৰ বহুমূলীয়া সময় খৰচ কৰি, অশেষ পুৰুষাৰ্থ কৰি আমালৈ প্ৰবন্ধ পঠিয়াই সভাৰ সংকল্প-সিদ্ধিত সহায় কৰিছে সেইসকললৈ এই সভাৰ সকলো সভ্যৰ হৈ আমাৰ কৃতজ্ঞতাৰ ওলগনি জনাইছোঁ। এনে বিধৰ সমালোচনামূলক কিতাপ আক দুই চাৰিখন প্ৰকাশ কৰি সাহিত্য সেৱা কৰিবলৈ এই সভাই পুনৰ চেষ্টাত আছে।

ইয়াক প্ৰকাশ কৰি ৰাইজৰ আগত দাঙি ধৰিব পৰা কৰি দিয়া বাবে ‘Assam Tribune’ৰ স্বত্বাধিকাৰী শ্ৰীৰামাগোবিন্দ বৰুৱা দেৱলৈও আমাৰ আন্তৰিক শলাগ জনালোঁ। গুৱাহাটী ‘সবিতা সভা’ৰ প্ৰকাশ বিভাগৰ এয়ে প্ৰথম অৱদান বুলি সমূহ ৰাইজৰ পৰা ই আদৰ-সহানুভূতি পাব বুলি আশা ৰখা হৈছে। ইতি—

শ্ৰীহৰি চন্দ্ৰ ভট্টাচাৰ্য্য,

সম্পাদক, সবিতা সভা।

শ্ৰীৰঘুনাথ চৌধাৰী,

সভাপতি, ” ”

শ্ৰীঅতুল চন্দ্ৰ হাজৰিকা,

সহঃ সভাপতি সবিতা ”

গুৱাহাটী
ইং ১৫।৯।৫৩ }

সূচী

প্রবন্ধ	লেখক	পৃঃ নং
১। বেজবকরা	ডাঃ বাণীকান্ত কাকতি	১
২। বেজবকরাৰ হাস্যৰস	শ্রীহৰিচন্দ্র ভট্টাচার্য্য	৯
৩। বেজবকরাৰ সাহিত্য-প্ৰতিভা	অধ্যক্ষ শ্রীপদ্মধৰ চলিহা	৩২
৪। বেজবকরাৰ কবিতা	শ্রীমহেশ্বৰ নেওগ	৪৩
৫। বেজবকরাৰ চুটি গল্প	শ্রীসত্যেন্দ্ৰ নাথ শৰ্ম্মা	৪৮
৬। বেজবকরাৰ ব্যক্তিত্ব	শ্রীকমলেশ্বৰ চলিহা	৬৫

৩ লক্ষ্মীনাথ বেজবকরা

জন্ম—খৃঃ ১৮৬৮

মৃত্যু—খৃঃ ১৯৩৮

বেজবৰুৱাৰ সাহিত্য-প্ৰতিভা

বেজবৰুৱা

ডাঃ বাণীকান্ত কাকতি

পণ্ডিতসকলে কোৱামতে আমাৰ পৃথিৱীৰ চাৰিওফালে চাৰি-পাঁচ মাইলব্যাপী বায়ুমণ্ডল এটি আছে। এই বায়ুমণ্ডলতেই সকলো প্ৰাণী বৰ্তি আছে। আৰু এই বায়ুমণ্ডলতেই সকলো প্ৰাণীকেই এডালি প্ৰাণসূতাৰে গাঁথি লৈ প্ৰাণৰ অখণ্ড সন্তাৰ উপলব্ধি কৰাত আমাক সহায় কৰিছে। সেইদৰে প্ৰত্যেক জীৱন্ত জাতি আৰু সমাজৰো সম্ভৱশ্ৰু জীৱনৰ চাৰিওফালে ভাবমণ্ডল এটি থাকে আৰু এই ভাবমণ্ডলৰ পৰিসৰেই সেইজাতি বা সমাজৰ মানসিক উন্নতিৰ ওখ-চাপৰ অৱস্থা নিৰ্দেশ কৰিছে। এই ভাবমণ্ডলেই প্ৰত্যেক ব্যক্তিকেই সমাজ বা জাতিৰ লগত একাত্মবোধ বা একত্ব-অনুভূতিত সুবিধা আৰু প্ৰেৰণা দিয়ে। এই ভাবমণ্ডলৰ পৰিধি যিমানেই বহল, ই যি পৰিমাণে বহু বাগৰঞ্জিত হৈ পৰে, সেই পৰিমাণেই ই জাতীয় জীৱনৰ বহুধা-বিভক্ত বিকাশৰ সাক্ষীস্বৰূপ হৈ পৰে। বেলি মাৰ যায়, কিন্তু গ্ৰহ-উপগ্ৰহই তাৰ প্ৰতিবিস্মেৰেই বাটকৰাক পথ দেখুৱায়। কোনোবা জাতি পৃথিৱীত নাইকিয়া হয়, কিন্তু তাৰ মানসিক বিকাশৰ জেউতি বা প্ৰতিবিস্মই পুৰুষানুক্ৰমে মানব সমাজক পোহৰ দি থাকে।

জাতীয় সাহিত্য এই ভাবমণ্ডলৰ প্ৰত্যক্ষ স্বৰূপ, জাতীয় সাহিত্যই যি পৰিমাণে বিকাশ লাভ কৰে, সেই পৰিমাণে আমি ব্যক্তি হিচাপে আৰু সমাজ বা জাতি হিচাবে জীৱনৰ গুৰুত্ব অনুভৱ কৰোঁ, সেই পৰিমাণে সম্ভৱশ্ৰু জীৱনৰ সোৱাদ পাওঁ, সেই পৰিমাণে উমৈহতীয়া

ভাববাসিত বৰ্ত্তি থকা বুলি সাধাৰণ উদ্দেশ্য আৰু সাধাৰণ প্ৰেৰণাৰ দ্বাৰা অনুপ্ৰাণিত হওঁ ; জাতীয় জীৱন বিকাশত যি সকলে সহায় কৰি আহিছে, সেই সকলক বেলেগ বেলেগ যুগৰ আদৰ্শ অনুসাবে—ঋষি, কবি, দাৰ্শনিক, সাহিত্যিক আদি বিশেষণেৰে বিভূষিত কৰি লোকসমাজে চিৰকলীয়া শ্ৰদ্ধা দেখুৱাই আহিছে।

পাতিব খোজা এই পৰিষদৰ উদ্দেশ্য আজীৱন সাহিত্য সেৱাৰ ভিতৰেদি আমাৰ জাতীয় জীৱনৰ পৰিসৰ বঢ়োৱাত, সহায় কৰা ভাবত এজনৰ প্ৰতি যি শ্ৰদ্ধা গাইগোটা আবদ্ধ আছিল সেইটো সম্বন্ধ-এখনৰ ভিতৰেদি প্ৰকাশ কৰাটো। শ্ৰীযুত লক্ষ্মীনাথ বেজবকৰা ডাঙৰীয়াই পোৱা শতাব্দীতকৈ বহুত বেছি কাল নিঃস্বার্থভাবে অসমীয়া সাহিত্য সেৱাত লাগি আছে। অসমৰ বুঢ়া, ডেকা, লৰা সকলোকে তেওঁ হুঁৱাইছে, সকলোকে আনন্দ দিছে। কৰ্ম্মপীড়িত জীৱনত অন্ততঃ এবাৰ অকপট হাঁহি এটিৰ সুবিধা দিয়াৰ কাৰণেও সকলোৱে তেওঁৰ ধৰুৱা। তেখেতৰ সাহিত্যৰ বেলেগ বেলেগ লক্ষণ আৰু গুণাগুণ বিবেচনা এই পৰিষদে আগলৈ কৰিব, এই আৰম্ভণি বচনাত তেখেতৰ সাহিত্যৰ মোটামুটি লক্ষণ আৰু বৰ্ত্তমান অসমীয়া ভাষা আৰু সাহিত্যত তেওঁৰ কি ঠাই আৰু জাতীয় ভাবমণ্ডলত তেওঁৰ কি দান সেইটো অতি চমুকৈ উল্লিখিত হব।

কলিকতাৰ পৰা যোৱা শতিকাৰ শেষ ভাগত 'জোনাকী' কাকত উলিয়াই যিসকলে অসমীয়া জাতীয় চৈতন্য উদ্বোধনৰ চেষ্টা কৰিছিল, সেই সকলৰ ভিতৰত বেজবকৰা ডাঙৰীয়াও এজন। তেওঁৰ সহ-কৰ্ম্মীসকলেও 'জোনাকী'ৰ আৰম্ভণি-প্ৰভাৱৰ উদ্দীপনা লৈ নিজ-দেশলৈ উভতি আহি নিজ নিজ শক্তি আৰু অৱসৰ অনুসাবে অসমীয়া সাহিত্যৰ পুষ্টি-সাধন কৰিবৰ চেষ্টা কৰিছিল। কিন্তু 'জোনাকী'ৰ অন্তৰ্নিহিত আদৰ্শ বেজবকৰা সাহিত্যত বাজে আন কাৰো সাহিত্যত ফটফটীয়াকৈ ফুটি ওলাব পৰা নাই। সেই আদৰ্শৰ পোহৰে তেওঁৰ জীৱনকো প্ৰভাৱান্বিত কৰিছিল আৰু তেওঁৰ সকলো বচনাতেই সেই প্ৰভাৱেই প্ৰতিবিম্ব পৰিছে আৰু এতিয়ালৈকেও সেই মাৰ নোযোৱা প্ৰভাৱেই বিকাশ দেখি আছে।

বেজবকৰা ডাঙৰীয়া ওৰে জীৱন বিদেশত আছে। বৈবাহিক সূত্ৰেও তেওঁ বিদেশীৰ লগতে সংশ্লিষ্ট। ছাত্ৰাৱস্থাৰ সামৰণি কালৰ পৰাই তেওঁ ঘৰে-বাহিৰে বিদেশীৰ ভাব আৰু বিদেশীৰ চলন-ফুৰণৰ মাজেদিয়েই ডাঙৰ-দীঘল হয়। সাধাৰণ হিচাপে ইমান দিনে তেওঁৰ টিকনিকেই আমি দেখিবলৈ পাব নেলাগিছিল। অসমত থাকিও কিমানেই বংশাৱলী আঁকি বিদেশৰপৰা অহা বুলি কৈ গোৱাৰ অনুভৱ কৰা দেখিছোঁ, কিন্তু বেজবকৰা ডাঙৰীয়া সকলো বিদেশী প্ৰভাৱৰ বিৰুদ্ধেই চিৰ-বিদ্ৰোহী। কবিয়ে কবৰ নিচিনা—My heart is in the High land wherever I go—বেজবকৰাও যতে থাকক তেওঁৰ হিয়া পৰি আছে অসমৰ হাবি-বননিৰ মাজত, তেওঁ বঙালীৰ সন্দেশ মিঠাই খাই থাকিলেও তেওঁৰ জিভাৰ পানী পৰে এতিয়াও অসমীয়া কালুঁদী-খাবলিৰ সোৱণীত। খোৱা-শোৱাৰপৰা আৰম্ভ কৰি বাহিৰৰ চলন-ফুৰণলৈকে চকুৰ আগত যিমনেই বিদেশী-ভাব দেখিছে, তিমনেই তেওঁৰ অন্তৰাত্মাই নিজৰ দেশ, নিজৰ সমাজৰ প্ৰতি প্ৰবল ধাউতি দেখুৱাইছে। কাপোৰৰ নিচান যিমান বেগেৰেই আগলৈ নিয়া, ইয়াৰ আগডুখৰি সদায় পাছ মুখেহে ধৰফৰায়। কলিকতাৰ পৰা আতৰাই নি সম্বলপুৰৰ হাবিত বেজবকৰাক মেলি দিয়া, তেওঁৰ মনটো কুককি কুককি ওচৰ চাপি আকৌ অসমৰ ফালেহে ঢাল খাব।

এই সু-গভীৰ স্বদেশানুৰাগ, স্বদেশ-প্ৰীতি বেজবকৰা সাহিত্যৰ প্ৰত্যেকটো শব্দৰ ভিতৰেদি প্ৰকাশ পাইছে। তেওঁৰ সকলো বচনাৱলী এই স্বদেশানুৰাগৰ বোলেৰে বোলোৱা। তেওঁৰ হাঁহি-ধেমেলীয়া বচনাৰ পৰা আৰম্ভ কৰি শেহৰ ডোখৰৰ আধ্যাত্মিক বচনাবলীলৈকে সকলোৰে ঐক্য-সূত্ৰ এই স্বদেশানুৰাগ, এই স্বদেশ প্ৰীতিতেই। তেওঁৰ ভাব-ভাষা সকলো এই অনুৰাগৰেই অনুৰতী। স্বদেশ প্ৰীতিয়েই বেজবকৰা সাহিত্যৰ মূলমন্ত্ৰ। জাতীয় ভাবমণ্ডল সৃষ্টি কৰাত বেজবকৰাৰ শ্ৰেষ্ঠ দান, স্বদেশ-হিতৈষিতা আৰু স্বদেশৰ গৰিমা শৰীৰৰ প্ৰত্যেক টোপা তেজৰ সঞ্চাৰৰ লগতেই অনুভৱ

কৰা। ‘বৃটী-আইব সাধু’, ‘ককা দেউতা আৰু নাতি ল’ৰা’ৰ পৰা আৰম্ভ কৰি ‘মতী জয়মতী’, ‘পঞ্চম কুৰু’ আদি বুৰঞ্জীমূলক স্বদেশ মহাত্ম্য-মূলক ঘটনালীলৈ, মহাপুৰুষ শঙ্কৰ-মাধবদেৱ আদিৰ চৰিতলৈকে বেজবৰুৱা সাহিত্যৰ প্ৰত্যেকটো বিষয়েই স্বদেশ প্ৰীতিৰ বসেৰে অভিযুক্ত। সকলো পৰা যেনেকৈ বিদেশত আছে আৰু বিদেশীৰ সমাজত চলন-ফুৰণ কৰিছে, ইচ্ছা কৰিলে তেখেতৰ দৰে সুশিক্ষিত আৰু প্ৰতিভাশালী লিখকজনে বং-বেৰঙৰ চিত্ৰ থকা বিদেশী প্ৰণয় কাহিনী আৰু লোম-শিয়ঁৰি উঠা ঘটনাবলীৰ সমাবেশ থকা চুটি গল্প আৰু উপন্যাস লিখি অসমীয়া পঢ়ুৱৈ সমাজক নচুৱাব পাৰিলেহেঁতেন। কিন্তু বেজবৰুৱাৰ লিখনৰ পৰা ফুটি ওলায়, ‘উম্মকধৰৰ প্ৰেমলাপ’, ‘জগদা মণ্ডলৰ প্ৰেমাভিনয়’ আৰু ‘ভেমপুৰীয়া মোজাদাৰৰ কীৰ্ত্তি’। অসমীয়া জীৱনৰ বাস্তবিকতা আৰু সম্ভাৱ্য সকলো চিত্ৰই তেওঁৰ লিখনত মূৰ্ত্তিমন্ত হৈ উঠিছে।

কবিয়ে গাইছে—“অতিশ্লেহঃ পাপশঙ্কী”—যাৰ প্ৰতি অতিশয় মৰম, তাৰ গাত পাতল আঁচৰ এটি লাগিলেও প্ৰেমিকৰ মনত সিয়েই ডাঙৰ ঘা যেন লাগে। স্বদেশ অসমৰ প্ৰতি বেজবৰুৱাৰ ইমান গভীৰ শ্লেহ বা ভক্তি যে অসমৰ গোৰবত কেনেকৈ বিদেশীয়ে ভুলে চুকেও হাত দিলে তেখেতে অসমীয়া কানীয়াৰ ‘বিয়াগোম পখী’ৰ সাধু এৰি ঢাল তবোৱাল লৈ কদ্ৰমূৰ্ত্তি ধাৰণ কৰে।

বৰ্ত্তমান কুৰি শতিকাৰ আৰম্ভণি ডোখৰত অসমত থকা প্ৰবাসী কেতবোৰে বিদেশী মানুহ কিছুমান হাতত লৈ অসমীয়া ভাষা আৰু সমাজক বঙালী ভাষা আৰু সমাজৰ প্ৰাদেশিক বিকৃত তাঙৰণ বুলি ঘোষণা কৰি অসম-বিজয় পতাকা উৰাবলৈ চেষ্টা কৰে। এই জয় হুঙ্কাৰৰ প্ৰথম কুকলি উঠে ১৯০৯ চনত গোৰীপুৰত বহা বঙ্গীয় সাহিত্য পৰিষদত। সভাপতি আছিল কটন কলেজৰ ভূতপূৰ্ব অধ্যাপক (এতিয়া মহা মহোপাধ্যায়) শ্ৰীযুক্ত পদ্মনাথ বিদ্যাবিনোদ। ‘বাঁহী’ নতুনকৈ ওলাইছে। আমি তেতিয়া ইংৰাজী স্কুলৰ তলৰ শ্ৰেণীত পঢ়ো। তৰ্ক যুক্তি বেছিকৈ বুজিব নোৱাৰোঁ কিন্তু “অসমীয়া গোৰীপুৰত বঙালী সাহিত্য পৰিষদ” বুলি ধাৰাবাহিক বেজবৰুৱাৰ

পৰা যি তিতা মিঠা বস মিহলোৱা প্ৰবন্ধ কেতবোৰ ওলাইছিল, তাৰ ভিতৰত বেজবৰুৱাৰ অফুৰন্ত হাস্যৰসৰ কথাবোৰে আমাক বৰকৈ আমোদ দিছিল। আৰু হাস্যৰসৰ ধুমুহাকেই আমি যুক্তি-তৰ্কতকৈও বেছি প্ৰবল যেন পাইছিলোঁ। তাৰ ভিতৰত সভাপতিক লক্ষ্য কৰি কোৱা “বিদ্যাবিনোদ ভায়া” আদি কেতবোৰ কথা কলেজত পঢ়োতেও অধ্যাপক বিদ্যাবিনোদক দেখিলে মনত পৰিছিল। সেই যে বিদেশী প্ৰভাৱৰ বিৰুদ্ধে বিদ্ৰোহী আত্মমৰ্য্যদা জাগি উঠিল, তাৰ কোবত প্ৰৱাসীয়ে আৰু বেছি দিনলৈ মূৰ দাঙিব নোৱাৰিলে। তাৰ পিছত কামাখ্যা পৰ্ব্বতত আৰু এবাৰ বঙ্গীয় সাহিত্য পৰিষদ বহিছিল। তাৰ পিছতে আৰু অসমৰপৰা ইয়াৰ তিৰোধান। অলপ দিনৰ আগতেই ধুবুৰীত যি অসমীয়া সাহিত্য সভা বহিছিল, তাত বেজবৰুৱা স্বয়ং উপস্থিত আছিল আৰু তেওঁ যিখন বচনা পঢ়িছিল, তাত আগৰ আত্মমৰ্য্যদাৰ তপত অসহিষ্ণু ভাব ফিৰিঙতিৰ দৰে ছিটিকি পৰিছিল। গোৱালপাৰাৰ পৰা “আৱাহন” পত্ৰিকা ওলোৱাৰ লগে লগে প্ৰবাসীৰ ভাষাৰ ফালৰ পৰা অসম বিজয় চেষ্টাৰ ওৰ পৰিল বুলিব লাগে আৰু বেজবৰুৱাৰ ইমান কালব্যাপী চেষ্টা ফলৱতী হল।

ভাষাৰ ফালৰ পৰা নোৱাৰি প্ৰবাসীয়ে নতুন ছিদ্ৰ বিচাৰিব ধৰিলে আৰু আগেয়ে যি কন্দল নাৰ্মান অসমত আবদ্ধ আছিল তাৰ গুটি অসমৰ ইমূৰৰ পৰা সিমূৰলৈ ছটিয়াই দিলে। ইবাৰৰ ঘোষণা হল—অসমৰ বৈষ্ণৱ ধৰ্ম্ম বঙ্গদেশী চৈতন্যদেবৰ বৈষ্ণৱ মতৰেই এটা নিজ ভাবৰ উদ্গিৰণ। শঙ্কৰদেব চৈতন্যদেবৰ শিষ্য, নহলেও অদ্বৈতা-চাৰ্য্যৰ শিষ্য, যদিও বা শঙ্কৰদেব নহয়, দামোদৰদেব চৈতন্যদেবৰ শিষ্য হবই লাগিব। বিদেশী-সমাজনীতি, বিদেশী-সাধনাৰ প্ৰতি অসমীয়াৰ যি বিৰাগ, মোৱামৰীয়া সকলে গাৰ তেজেৰে বুৰঞ্জীত লিখি গৈছে। বেজবৰুৱা আকৌ ৰণক্ষেত্ৰত, আকৌ অসমীয়া ৰীতি-নীতিৰ বিশুদ্ধতা প্ৰতিপন্ন কৰিবলৈ লাগি গল। আমাৰ জাতীয় সাধনা, নীতি যে লোকৰ এধা-পকা ভাবৰ উদ্গিৰণ নহয়, আমাৰ জাতীয় চৰিত্ৰৰ

লগত খাপখোৱা আৰু লোকৰ সামাজিক নীতিতকৈ যে আমাৰ সামাজিক নীতি উন্নত নহলেও হীন নহয়, এইবোৰ নানান যুক্তি, নানান তৰ্ক, নানান শাস্ত্ৰৰ আলোচনাৰে তেওঁ প্ৰতিপন্ন কৰিলে। এইবোৰ তৰ্কৰ ফলস্বৰূপে আধুনিক প্ৰণালীৰে মহাপুৰুষসকলৰ চৰিত্ৰ বচনা আৰু সম-সাময়িক আচাৰ নীতিৰ উল্লেখ থকা পুৰণি-অসমীয়া সাহিত্য আলোচনাৰ সূচনা কৰিলে বেজবকরা ডাঙৰীয়াই। কেই-বছৰমান আগতেই ডিব্ৰুগড়ৰপৰা ওলোৱা “অসম প্ৰদীপিকা” বোলা কাকতখনৰ অন্তৰ্দ্ধানৰ লগে লগে অসমীয়া সমাজ আৰু ধৰ্মনীতিৰ ওপৰত প্ৰবাসীৰ গুপ্ত আক্ৰমণৰ অধ্যায়ৰ শেষ পৰিল বুলিব পাৰি।

বেজবকরা সাহিত্যৰ এইবোৰ বিশিষ্ট ৰূপ (Aspects) পৰিষদৰ বিশেষ বিশেষ অধিবেশনত আলোচনাৰ যোগ্য হলেও ইয়াত সাধাৰণ ভাবে উল্লিখিত হৈছে এইটো বহলকৈ দেখুৱাবলৈহে ; বেজবকরাৰ অথও স্বদেশ প্ৰীতি অসমৰ গোৰব টুটোৱা সকলো আক্ৰমণৰ বিৰুদ্ধে বিদ্ৰোহী হৈ উঠে। এইবোৰ বিষয়ত তেওঁৰ প্ৰতিদ্বন্দ্বী নিজৰ ভাল হলেও বহুত সময়ত তেওঁ কঠুৰা আৰু নিষ্ঠুৰ বাক্য প্ৰয়োগ নকৰি নেৰে।

বেজবকরা সাহিত্যৰ এই ঐক্যসূত্ৰ বুজিব নোৱাৰি বহুত সময়ত লোকে তেওঁক সঙ্কীৰ্ণতা দোষত দোষী কৰিব খোজে। কিন্তু প্ৰকৃত সমালোচনাৰ ৰীতি হৈছে—প্ৰত্যেক ৰচনাকেই সাহিত্যৰ ফালৰপৰা গাইগোটা হিচাপে গুণাগুণ বিচাৰ কৰি আটাইবোৰ ৰচনাকেই সমষ্টিগতভাবে মূলসূত্ৰ বিচাৰ কৰাটো। জাগ্ৰত স্বদেশ-প্ৰীতি বহুত সময়ত সীমা পাব হৈ যাব পাৰে, কিন্তু ইয়াক সঙ্কীৰ্ণ বোলে কোনে ? বেজবকরা সাহিত্য জাগ্ৰত স্বদেশানুৰাগৰ জ্বলন্ত চানেকি।

বেজবকরা ডাঙৰীয়াৰ দ্বিতীয় ডাঙৰ দান তেওঁৰ ভাষা। জাতীয় ভাষা নহলে জাতীয় সাহিত্যৰ পুষ্টি নহয়। বৰ্তমান অসমীয়া সাহিত্যত বেজবকরাৰ ৰচনাবলীত বাজে প্ৰকৃত Literary Style সাহিত্যিক ৰচনাৰীতি আন ঠাইত অতি বিৰল। নিভাঁজ অসমীয়া ঘৰুৱা শব্দ, কিন্তু উপযুক্ত ঠাইত উপযুক্ত ভাৱৰ বাহন স্বৰূপে ব্যৱহাৰ

কৰিলে তাৰ যে কি মধুৰ স্বাদ, কি প্ৰকাশিকা শক্তি, কি ধ্বনি, তাৰ উদাহৰণ ‘বুঢ়ী-আইব সাধু’, ‘ককাদেউতা আৰু নাতি লৰা।’ অতি সাধাৰণ কথা এটিও বেজবকরাৰ ভাষাৰ সাজ পিন্ধিলে মনো-মোহা হৈ উঠে।

ডাক্তৰ জনুছনে ইংৰাজী লিখক এডিশ্যনৰ ৰচনা-পদ্ধতি প্ৰশংসা কৰি কৈছিল যে, যি সকলে নিভাঁজ, প্ৰাঞ্জল অথচ সবস ইংৰাজী লিখিব খোজে, সেই সকলে আগেয়ে এডিশ্যনৰ ৰচনাবলী ভালকৈ পঢ়ি লব। অসমত নিজক বাদ নিদিয়াকৈ সকলো উৎসাহী অসমীয়া লিখকক কব খোজো, বেজবকরাৰ ৰচনা-পদ্ধতিৰ প্ৰতি সবিশেষ মন নিদিয়াকৈ অসমীয়া লিখিবলৈ যোৱাটো ভাষাৰ প্ৰতি অবিচাৰ কৰা হয়।

বেজবকরা ডাঙৰীয়াৰ তৃতীয় ডাঙৰ দান—অসমীয়া সাহিত্যত হাস্যৰসৰ অবতাবণা। প্ৰকৃত হাস্যৰস সাহিত্য ক্ষেত্ৰত এনে বিৰল আৰু ইয়াৰ প্ৰকাশো এনে জটিল যে মৌলিক প্ৰতিভা নহলে কোনো গ্ৰন্থকাৰেই ইয়াৰ যথাযোগ্য ব্যৱহাৰ কৰিব নোৱাৰে। বেজবকরা সাহিত্যৰ হাস্যৰসৰ বিশিষ্টতা ইয়াত আলোচনা নকৰি মুঠতে এইটো সন্দেহ নোহোৱাকৈ কব পাৰি যে, যি বসৰ গুণত গধুৰ ভাবেও আমনি নলগোৱাকৈ মনত সোমাব পাৰে ; যি বসৰ গুণে পঢ়াৰ ভাগবকো তৃপ্তিত পৰিণত কৰে, যি বসে সাহিত্যৰ প্ৰত্যেক বসকেই সীমা পাব হৈ আধিক্য দোষত আমনি লগোৱা হব নিদিয়, সেই হাস্যৰসে বেজবকরা সাহিত্যৰ প্ৰত্যেক শাৰীকেই সজীব কৰি ৰাখিছে।

জাগ্ৰত স্বদেশানুৰাগ, অপূৰ্ব ৰচনা পদ্ধতি আৰু প্ৰকৃত হাস্যৰস—এই তিনিটা উপাদান লৈ বেজবকরাৰ প্ৰতিভাই আধুনিক সাহিত্যৰ সকলো বিভাগতেই বিকাশ লাভ কৰিছে। গীত, নাট, কবিতা, বুঢ়ী-আইব সাধু, চুটি গল্প, উপন্যাস, চৰিত্ৰ ৰচনা কোনো বিভাগকেই তেওঁৰ প্ৰতিভাই পৰশ নকৰাকৈ এৰা নাই। কোনো বিভাগত তেওঁৰ সৰ্ব্বতোমুখী প্ৰতিভা কিমান প্ৰকাশ পাইছে সেইবোৰ

আলোচনা আগলৈ হব। কিন্তু অসমীয়া সাহিত্যৰ বৰ্তমান অৱস্থাত যে তেওঁ আটাইবোৰ বিভাগৰেই আমাক বিশুদ্ধ আনন্দ দিব পৰা বচনা দিছে, সেইটো স্বীকাৰ কৰিবই লাগিব।

সামৰণীত এইটো কওঁ যে, সাহিত্য ভাবৰ ধ্বনি আৰু প্ৰতিধ্বনি মাথোন। আৰু জাতীয় সাহিত্যও জাতীয় ভাবৰ ধ্বনি আৰু প্ৰতিধ্বনিহে। জাতীয় জীৱনে যিমান দিন জাতীয় ভাবৰ প্ৰতিধ্বনি কৰিব পাৰে তিমান দিনহে ই বাছি থাকে। বেজবকরা সাহিত্যত যি ভাবৰ প্ৰেৰণা আছে, ই যাতে আমাৰ জাতীয় জীৱনৰ প্ৰতিধ্বনি দিব পাৰে সেই বিষয়ে চেষ্টা কৰাটোহে বৰ্তমান পৰিঘটনাৰ মুখ্য উদ্দেশ্য হোৱা উচিত।*

—বেজবকরাৰ হাশ্ববস—

শ্ৰীহৰিচন্দ্ৰ ভট্টাচাৰ্য্য।

[এই প্ৰবন্ধটোত বেজবকরাৰ কিতাপবোৰৰ বিষয়ে উল্লেখ কৰাত এইকেইটা সংকেত প্ৰয়োগ কৰা হৈছে—কঃ দেঃ নাঃ লঃ—ককাদেউতা আৰু নাতি ল'ৰা; কাঃ টো—কৃপাবৰ বকরাৰ কাকতৰ টোপোলা; কৃঃ বঃ ওঃ—কৃপাবৰ বকরাৰ ওভতনি; জোঃ বিঃ—জোন বিৰি; বঃ ভাঃ বুঃ—বৰবকরাৰ ভাবৰ বুৰবুৰনি; সাঃ কঃ কুঃ—সাদু-কথাৰ কুকি।]

পৃথিবীত খ্যাতনামা সাহিত্যিক প্ৰায় প্ৰতিজনৰেই বচনাৰ একো একোটি সুকীয়া ধাৰা বা বিশেষত্ব থকা দেখা যায়। কাৰো বিষয়-বস্তুত, কাৰো বা প্ৰকাশভঙ্গীত সেই বিশেষত্ব ফুটি উঠে; আৰু তাৰ যোগেদিয়েই সাহিত্য-জগতত তেওঁলোকৰ প্ৰতিভাই পৰিচয় পায়। মোপাঁচাৰ নাম শুনিলেই আমাৰ মনত পৰে তেওঁৰ বিশ্ব-বিখ্যাত চুটি গল্পবোৰলৈ। মেটাবলিঙ্ক বুলিলেই মনত পৰে তেওঁৰ বহুত-বাদপূৰ্ণ বচনাসমূহলৈ, বৰিঠাকুৰ বুলিলেই মনত পৰে তেওঁৰ বিশ্বজনীন কবিতাসমূহলৈ, সংস্কৃত কবি বাণ-ভট্টৰ কথা ওলালেই মনত পৰে তেওঁ গছবচনাৰ বিচিত্ৰতালৈ। সেইদৰে লক্ষ্মীনাথ বেজবকরাৰ নাম ললেই আমাৰ পোন প্ৰথমতে মনলৈ আহে তেওঁৰ হাঁহি বসলৈ, চকুৰ আগত ভাহি উঠে মুখলৈকে হাঁহিবসেৰে ভৰাই থোৱা তেওঁৰ সোণ-কপৰ কলহবোৰলৈ, হাঁহিব গুলুপাকেৰে ওপচাই থোৱা বৰবটাবোৰলৈ, কাঠৰ শৰাইবোৰলৈ, জেবেঙা পথাৰৰ জীয়া-বোৱাবীহঁতৰ মুখৰ একো একো মোকোৰা হাঁহিলৈ।

হেৰিক্ ইব্ছেন্ (Herric Ibsen) সম্বন্ধে বাৰ্ণাড্ শ্বই (Bernard shaw) কৈছিল যে শ্বেক্সপিয়েৰ আমাক বঙ্গমঞ্চত বহুৱালে সঁচা, কিন্তু আমাৰ অৱস্থাবোৰ বহুৱাব পৰা নাই, Ibsen এ আমাক কেৱল বঙ্গ-মঞ্চতে বহুৱোৱা নাই আমাৰ অৱস্থাবোৰকো তাত ঠাই দিছে।*

আধুনিক যুগত আঙুলিমূৰত গণিবপৰা যি কেইজন অসমীয়া সাহিত্যকে অসমীয়া সমাজ সম্বন্ধে কম-বেছি পৰিমাণে আলোচনা কৰি গৈছে তাৰ ভিতৰত বেজবকরাই বান্ধি থৈ যোৱা বসৰ মৌচাকবোৰৰ মাজতেহে আমি আমাৰ নিজৰ ৰূপটো কিছু ভালদৰে চাবলৈ বা অইনক দেখুৱাবলৈ চানেকি পাইছোঁ। টপামূৰীয়া এজনে আঁচিলৈ চাই নিজৰ মূৰৰ অৱস্থা দেখি নিজে ইহাৰ দৰে আমিও তেওঁৰ বচিত চানেকিবোৰত ফট্‌ফটীয়াকৈ এনে ভাবে ওলাই পৰিছোঁ যে কেতিয়াবা নিজৰ টপা মূৰত নিজে হাত দি হাঁহিছোঁ, নিজৰ নাকৰ সেঙুন নিজৰ মুখলৈ বাগবিপৰা দেখি এবাৰ হাঁহিছোঁ এবাৰ ঘিণ কৰিছোঁ, ওপৰলৈ থু পেলাই নিজেই নিজৰ মূৰত পেলাই একোবাৰ লাজ পাই তৰমূৰ কৰিছোঁ। একোবাৰ আং-বাং বলকিছোঁ, নিজৰ চুলুঙা, লোকৰ পদূলি শুঙা বান্ধবালি স্বভাৱটিৰ কথা ভাবি একো একোবাৰ নিজে টভক্ মানিছোঁ।

বসৰ উহবোৰ—তেওঁৰ এই হাঁহিবসৰ উহ ক'ত, এই বস ওলাল ক'বপৰা, কোন বাটেদি, কি কাৰণত—স্বাভাৱিকতে এনেবোৰ প্ৰশ্নই আলোচনা প্ৰসঙ্গত আমাক আঙুৰি ধৰে। কাৰ্য্যমাত্ৰতে একোটা কাৰণ থাকে—ই দৰ্শনশাস্ত্ৰৰ সিদ্ধান্ত। বেজবকরাৰ সাহিত্যত হান্সবসৰ সৃষ্টি আপোনা-আপুনি অৱশ্যই হোৱা নাই। তেওঁৰ আগতে, বহুদিন আগৰ পৰাই অসমীয়া সাহিত্যত ঠায়ে ঠায়ে হান্সবস বিয়পি আহিছে। প্ৰাক্ বৈষ্ণৱী যুগৰপৰা বৈষ্ণৱী যুগ পৰ্য্যন্ত ঠায়ে ঠায়ে হান্সবসৰ উদাহৰণ অসমীয়া সাহিত্যত বহুত আছে। কিছুমান ধাৰ কৰা, কিছুমান মৌলিক। এই বিষয়ত নাৰদ, শিৱ, ভীম আদিৰ চৰিত্ৰবোৰ আমাৰ বিশেষকৈ চকুত পৰে। এইবোৰ অলৌকিক চৰিত্ৰৰ ওপৰত কবিসকলে লৌকিক আচাৰ-ব্যৱহাৰ সংযোগ কৰিও হাঁহিবস সৃষ্টি কৰিছে।

বেজবকরাই এইবোৰ ৰচনাৰ পৰা কিঞ্চিৎ আভাস লব পাবে সঁচা; কিন্তু তেওঁৰ ৰচনাত ৰীতি উভটি বৈছে—তেওঁ লৌকিক

চৰিত্ৰবোৰতহে অলৌকিক আৰোপ কৰি বস বোৱাবলৈ চেষ্টা কৰিছে। এইটো বিশেষকৈ পোৱা যায় তেওঁৰ ধেমেলীয়া নাটবোৰত।

পাশ্চাত্য শিক্ষাৰ পোহৰ পোৱা কেইজনমান লিখকে অসমীয়া সাহিত্যত তেওঁৰ আগতেই হাস্যৰসৰ কিছু কিছু আভাস দেখুৱাই থৈ গৈছে। এওঁলোকৰ ভিতৰত প্ৰধান হৈছে ৩হেমচন্দ্ৰ বকরা, ৩গুণাভিৰাম বকরা। প্ৰথমজনৰ 'কানীয়া কীৰ্তন', 'বাহৰে বং চং ভিতৰে কোৱাভাতুৰী', দ্বিতীয়জনৰ 'ৰাম নৱমী', 'কঠিন শব্দৰ বহুস্ত ব্যাখ্যা'। ইয়াৰ উপৰি ৩লক্ষ্যদৰ বৰাৰ 'সদানন্দৰ কলাঘুমটি' ৩কেফায়ৎ উল্লাৰ 'বঙিলী পুথি', বেজবকরাৰ দিনৰ আগৰ ধেমেলীয়া ৰচনা। এইবোৰ ৰচনাত থকা কোনো কোনো বিষয়-বস্তুও বেজবকরাৰ বিষয়-বাছনিৰ সৈতে মিলে; যেনে :—অসমীয়াই বাতৰি কাকত নলয়, ললেও পইচা নিদিয়—এই কথাৰ লক্ষ্যদৰ বৰা-দেৱে 'সদানন্দৰ কলাঘুমটি'ত এইদৰে ব্যঙ্গভাবে প্ৰকাশ কৰিছে—
“.....বাতৰি কাকত নপঢ়িলে মানুহে ভেৰা বোলে, enlightened (শিক্ষিত) নোবোলে। এই দুই কাৰণত মই অনেক বাতৰি কাকত লওঁ, কিন্তু কাৰো বেচ নিদিওঁ.....।” ‘কৃঃ বঃ কাঃ টোপোলা’ৰ 'বাতৰি কাকতৰ জাননী' প্ৰৱন্ধতো বেজবকরাই এই কথা কে দোহাৰিছে—“অসমীয়াই বাতৰি কাকতৰ মোল লুৰুজে, অসমীয়াই কাকত নপঢ়ে, অসমীয়াই কাকত পঢ়ি পইচা নিদিয়.....।” ‘বাঃ বং চং ভিঃ কোৱাভাতুৰী’ত থকা 'কোৰখনীয়া' সত্ৰৰ গৌৰৱদেউ অধিকাৰ'ৰ ব্যঙ্গ চিত্ৰ বেজবকরাৰ 'নোমল', নাটত দেখুউৱা 'আঠিয়া-বাৰিৰ সত্ৰাধিকাৰ'ৰ চৰিত্ৰৰ সৈতে কিছু মিলে। 'কৃঃ বঃ কাঃ টো'ৰ 'সমাজিক' প্ৰৱন্ধতো “আসামৰ গোসাঁই”ৰ যি চিত্ৰ দিয়া হৈছে ৩হেমচন্দ্ৰ বকরাৰ 'গৌৰৱদেউ'ৰ সৈতে তাৰ বিজনি কিছু আছে। ৩গুণাভিৰাম বকরাৰ 'কঠিন শব্দৰ বহুস্ত ব্যাখ্যা' নামেৰে এলানি প্ৰৱন্ধ তাহানিখন 'বিজুলী' কাকতত প্ৰকাশ হৈছিল। তাত তেওঁ কিছুমান শব্দৰ বিকৃত ব্যাখ্যা কৰি হাঁহিবস সৃষ্টি কৰিবলৈ চেষ্টা কৰিছিল; যেনে “বঙালী—বঙ্গ অলি; 'অলি' মানে 'ভোমোৰা';

ভোমোবাই ফুলৰ মৌ চুহি নিয়াৰ দৰে বঙ্গদেশৰ মানুহে অসমৰ উৎকৃষ্ট সম্পদবোৰ হৰণ কৰে—এয়ে তাৰ মৰ্ম। সেইদৰে ‘নাজীৰ’—‘না’ অৰ্থাৎ ‘নাই’ ‘জিবণি’ যাব! ইয়াৰ উপৰি বঙ্গসাহিত্যত বঙ্কিম চন্দ্ৰৰ ‘কমলাকান্ত’ বেজবকরাৰ আগৰ বিশেষ ব্যঙ্গ বচনা। ইয়াতো কঠিন শব্দৰ বহুস্ত ব্যাখ্যা ছুই এটা আছে যেনে,—ইংৰাজী শব্দ ‘ইউটিলিটি’ (Utility) ইয়াৰ ব্যঙ্গ অৰ্থ লিখকৰ মতে ‘ইউ-টিল-ইট-ই’ (You till it ye) অৰ্থাৎ ‘তুমি খেতি কৰি খোৱা’। বেজবকরাবো কঠিন শব্দৰ বহুস্ত ভাঙনি এনেবোৰ—‘বন্দে মাতৰং’—‘বোন্দা মাতৰং’, ‘কল্পতৰু’—‘কেলেপ তৰু’ [কৃঃ বঃ ওভতনি]; “হিষ্টৰী” (History) পঢ়াবলৈ যাওঁতে মাষ্টৰক “হিষ্টৰিয়া” বোলে পোৱা কথা ‘কৃ বঃ কাঃ টোঃ’ৰ ‘জীৱিকাৰ উপায়’ প্ৰৱন্ধত আছে।

তেওঁ আজীৱন বিদেশতেই দিন কটাবলগীয়া হৈছিল বিশেষকৈ কলিকতাত আৰু সম্বলপুৰত। গতিকে বঙ্গালী সাহিত্যৰ প্ৰভাৱো তেওঁৰ বচনাত পৰাটো অস্বাভাৱিক নহয়। তাৰোপৰি ইংৰাজী শিক্ষাতো তেওঁৰ পাৰদৰ্শিতা আছিল যথেষ্ট। ইংৰাজী সাহিত্যত ডিকেঞ্চ (Dickens) ৰ ‘Pick-wick-papers’, গোল্ডস্মিথ (Goldsmith) ৰ ‘Citizen of the world’, চুইফ্ট (Swift) ৰ ‘Gulliver’s Travel’, ফিল্ডিং (Fiellding) ৰ ‘Tom Thumb’—এইবোৰ ইংৰাজী সাহিত্যৰ বিবিধ ধেমেলীয়া আৰু ব্যঙ্গ বচনাৰ প্ৰভাৱো তেওঁৰ বচনাত পৰিব পাৰে। গোল্ডস্মিথৰ ‘Citizen of the world’ ৰ যিজন ক’লা পোছাক পিন্ধা মানুহ ‘The man in black’ সেইজন লিখক নিজেই। সেইদৰে ‘কমলাকান্ত’ত লিখক বঙ্কিম নিজেই কমলাকান্ত—“Literature is an expression of personality” [Hudson]। ‘সদানন্দৰ কলাঘুমটি’তো লুছোদৰ বৰা নিজেই সদানন্দ হৈ উত্তম পুৰুষতে তেওঁৰ সকলো-খিনি বাণী প্ৰচাৰ কৰিছে। বেজবকরাৰ ‘কৃপাবৰ বকরা’ নামৰ ধেমেলীয়া সৃষ্টিও এই চানেকিতে গঢ় লাগি উঠা যেন বোধ হয়। এই চৰিত্ৰ সৃষ্টিৰ উদ্দেশ্যৰ বিষয়ে ‘কৃঃ বঃ কাঃ টোঃ’ৰ ‘কৃপাবৰ বকরা’ নামৰ চনেটত কবিয়ে নিজেই কৈছে—

“কৃপাবৰ বববকরা মহা ধনুৰ্দ্ধৰ
বৰপেট টিকনিৰে মূৰ লবকৰ।
সুদৰ্শন হাতে বিয়ুশূল হাতে ভোলা
মহেন্দ্ৰৰ বজ্জ কৃপাৰ কাকতৰ টোপোলা ॥
বাহুবলী বববকরা চিত্তে পৰৰ ইষ্ট..... ॥”

‘কৃঃ বঃ কাঃ টোঃ’ত ‘টে’কী কবি’ৰ এটা ব্যঙ্গ বৰ্ণনা দিয়া আছে। সাহিত্য বজাৰত কবিতাৰ দৰাদৰৰ বিষয়ে তেওঁ কেবা ঠাইত ব্যঙ্গ বৰ্ণনা দিছে। ‘কমলাকান্ত’তো এঠাইত লিখকে কৈছে “... সাহিত্যৰ বাজাৰ দেখিলাম.....সৰ্বাপেক্ষা ভয়ানক দেখিলাম লেখক টেকি.....।”

Goldsmith ৰ ‘pick wick papers’ এখন লাগবান্ধ নোহোৱা উপন্যাস (“Formless novel”)। তেওঁৰ ‘Citizen of the world’ ৰ ক’লা পোছাক পিন্ধা মানুহজন ‘The man in black’ কথাত এক, কাৰ্য্যত এক, কথাৰে তেওঁ ৰাইজৰ দহজনৰ মাজৰ এজন, প্ৰায় বেয়া কথাৰ পিনেই ঢাল খোৱা যেন দেখুৱায়—নিষ্ঠুৰ, অহৃদয়। কিন্তু কাৰ্য্যত তাৰ বিপৰীত। তেওঁৰ অন্তৰ সদায় যে দয়া, মৰমেৰে ভৰপূৰ তাৰেই উদাহৰণ ফুটি উঠে। বেজবকরাৰ ‘কৃপাবৰ বববকরা’য়ো “পৰৰ ইষ্ট”কে চিন্তা কৰে; কিন্তু নানা ভূমিকাত নানাকপে দেখা দি দি বহুকপী হয়।

ওপৰৰ আলোচনাৰপৰা দেখা যায় যে দেশী-বিদেশী কোনো কোনো সাহিত্যিকৰ হাস্যবচনাৰ ভিতৰত বেজবকরাৰ বসব উহ নিশ্চয় আছে। * কিন্তু চিৰ্ চিৰ্ কৈ ওলোৱা বসত আঙুলি তিয়ায়েই তেওঁ নিজে যত্ন কৰি সুকীয়াকৈ কুঁহিয়াৰশালীত কুঁহিয়াৰ পেৰি বস উলিউৱাৰ দৰে তেওঁ অসমৰ গান্ধাবিৰিঙা, খাগৰি, শুকান জেওৰা

* ‘বঃ ভাঃ বুৰবুৰণি’ত তেওঁ নিজেই এঠাইত কৈছে—“এই পৃথিৱীত মাত্ৰ তিনিজন মানুহে হাঁহিব জানিছিল। প্ৰথমজন পুৰণি কলীয়া গ্ৰীচ দেশৰ, নাম এৰিষ্টফেনিচ্; দ্বিতীয়জন আছিল স্পেইনত, নাম চাৰ ভেণ্টিচ্; আৰু তৃতীয়জন বুল দেশত, নাম চুইফ্ট; এওঁলোকৰ উপৰি চতুৰ্থ এজন আছে, সেইজন বববকরা স্বয়ং।”

খৰিবোৰ পেৰি পেৰি বস উলিয়াই কলহে কলহে ভৰাই পেলালে। আনৰ পৰা ছটা এটা পইচাৰ মূলধন লৈয়েই তেওঁ অসমীয়াৰ মাজত অতুল সম্পত্তি আৰ্জি থৈ গ'ল। তেওঁৰ বচনাৰ ভাব-ভঙ্গিমাবোৰ অসমীয়া জাতীয় জীৱনৰ সৈতে এনেভাবে খাপ খাই পৰিছে, অসমীয়াৰ হাড়ে হিমজুৰে সৈতে এনে ভাবে মিলি পৰিছে যে তাক কোনোবা পিনৰপৰা ধাব কৰা বুলি কেরে সহজে উমানকে ধৰিব নোৱাৰে। ই বংপুৰৰ শিলাকুটিৰ সাঁচত মৰা বিধৰ হৈ একেবাৰে নতুন ৰূপ লৈ দেখা দিছে।

ভাবৰ জুমুঠিবোৰৰ মাজত দুই এডাল খেৰ বা কুটা মাথোন বেজবকৰাই ইপিনৰ-সিপিনৰপৰা আনিব পাৰে সঁচা কিন্তু জুমুঠিৰ সবহখিনি খেবেই তেওঁৰ নিজা আৰু তাৰ ওপৰত দিয়া কুমাৰ মাটি খিনি দিখো নৈব গৰাৰ তলৰ পৰা অনা আৰু বংখিনিও বংপুৰীয়া খনিকৰৰ ঘৰৰ। ভাবৰ বাহন ভাষা, আৰু তাৰ প্ৰকাশ ভঙ্গী, শব্দৰ বাহনি আৰু গাঁঠনি—এইবোৰ বেজবকৰাৰ একেবাৰেই নিজা। ইয়াতে তেওঁৰ নিজৰ বৈশিষ্ট্য এটা এনেদৰে ফুটি উঠিছে যে অইন কোনো অসমীয়া লিখকৰ সৈতে তাৰ আজি তুলনা নহয়; ই সকলোৰে ওপৰত।

বসৰ বিভাগ—বেজবকৰাৰ হাশ্ববস আমি মোটামুটিভাবে তিনটা গাগ'ৰিত ভাবাব পাৰো। প্ৰথম গাগ'ৰি—সৰল হাশ্ববস, দ্বিতীয় গাগ'ৰি—ব্যঙ্গ হাশ্ববস, তৃতীয় গাগ'ৰি—বুদ্ধিনিষ্ঠ হাশ্ববস।

যি যি কাৰণত প্ৰধানতে হাশ্ববসৰ উদ্ভৱ হয় সেই কাৰণবোৰ জাৰি জোকাৰি সৰল হাশ্ববসক আমি মূলতে দুভাগত ভগাব পাৰোঁ— আকৃতিগত আৰু প্ৰকৃতিগত।

আকৃতিগত হাশ্ববস প্ৰধানতে ভাষা বিষয়ক। বেজবকৰাৰ ধৰ্মমূলক প্ৰৱন্ধ, দুই চাৰিটা গীত, কবিতা আদিত বাদে প্ৰায়খিনি বচনাই এই পৰ্য্যায়ত পৰে। সংস্কৃত আনন্দিক বস গঙ্গাধৰৰ মতে শব্দই কাব্য—“বঙ্গীয়প্ৰতিপাদকঃ শব্দঃ কাব্যম্”—অৰ্থাৎ শব্দৰ ধ্বনিয়ে যি আনন্দ উদ্ভৱ কৰে সেয়ে কাব্য। ইংৰাজ

সমালোচক হাড্‌চনেও (Hudson) শব্দ বচনাই কাব্যপাঠৰ আনন্দ জন্মাব পাৰে বুলি সমৰ্থন কৰিছে। * সংস্কৃত কবি বাণভট্টই সংস্কৃত শব্দ-যোজনা আৰু বাক্যবচনাত যি অদ্ভুত চতুৰালি দেখুৱাই গৈছে অসমীয়া কবি বেজবকৰাই অসমীয়া শব্দযোজনা আৰু বাক্য-বচনাত তেনে এটা মহিমা দেখুৱাই গৈছে। অৱশ্যে সিজনৰ বচনা সন্ধি-সমাস বহুল, বাক্য অস্বাভাৱিক বকমৰ দীঘল আৰু ইজনৰ তাৰ প্ৰায় বিপৰীত। চিত্ৰ-বিচিত্ৰ শব্দ প্ৰয়োগ আৰু প্ৰচুৰ পৰিমাণে প্ৰয়োগ কৰা উপমা বিষয়ত উভয়ে সাদৃশ্য আছে।

অৰ্থৰ সৈতে সামঞ্জস্য ৰাখি বিশেষ সংজ্ঞাবোধক বিশেষ্য শব্দ সৃষ্টি কৰি বেজবকৰাই ঠায়ে ঠায়ে বচনামাহাত্ম্য দেখুৱাই গৈছে। যেনে ‘কঃ দেঃ নাঃ লবা’ত ‘পেট-ভাতু’ আৰু ‘বেটু-কোঁৱৰ’ শব্দ— “মোৰ ছদ-মৰকীয়া লাগি মই ভাত সৰহকৈ খাবলৈ ধৰাত মোৰ পেটটো টেকেলিৰ দৰে ওলাল। সেইদেখি মানুহে মোক পেট-ভাতু বুলি মাতিবলৈ ধৰিলে।” (পৃঃ ১২৪)। ‘পেট-ভাতু’, অভিধানত নথকা শব্দ, অথচ স্পন্দৰ অৰ্থ সূচক। সেইদৰেই কুঁৱৰীয়ে গা-মূৰ বেটু খাই লবা পোৱা বাবে ‘বেটু কোঁৱৰ’ নামসৃষ্টি হাঁহি-বস ভৰা অথচ অৰ্থসূচক বঢ়িয়া শব্দ। সেইদৰে বেটেউ কলিতানী, খালৈভাঙী কেওটনী, খুদমন কেওট, বঙাই কোচ, [চিকৰপতি নিকৰপতি], নাহৰফুটুকা [নোমল], নাঙলুচন্দ, জগৰা মণ্ডল, ভোমকেৰোলা, ভোকেন্দ বকরা, ঘণ্টাকৰ্ণ শৰ্মা, [জোনবিৰি]। ঠিক এইদৰেই হেমচন্দ্ৰ বকৰাই ‘বাঃ বং চং ভিঃ কোঃ’ত গৌৰন্ধন গোসাঁই, মৰ্কটেশ্বৰ ফুকন, লম্বোদৰ বৰাই ‘সদানন্দ’ এইবোৰ শব্দ মানুহৰ নামত সংযোগ কৰি হাঁহি-বসৰ সৃষ্টি কৰিবলৈ চেষ্টা কৰি গৈছে। কিন্তু এওঁলোকৰ এই শব্দবোৰ সংস্কৃত-গন্ধী; বেজবকৰাৰ সৃষ্টি খাচ অসমীয়া;

* “There are aesthetic elements of music, grace..... which make a style pleasure in itself apart from the thought.....” ‘An Introduction to the study of literature Hudson.

ইয়াতেই তেওঁৰ শব্দ বচনাৰ বিশেষত্ব । এই বিষয়ত ইংৰাজ সাহিত্যত হান্স-বস সঞ্চাৰ কৰিবলৈ Swift এ বনমানুহ বুজাবলৈ 'Liliputian', আৰু দৈত্যাকাৰ মানুহ বুজাবলৈ প্ৰয়োগ কৰা 'Brobdingnagian' আদি শব্দ, সংস্কৃত সাহিত্যত 'বিভীষণ', 'প্ৰিয়স্বদা' আদি শব্দবচনাৰ বিশেষত্ব চাবলগীয়া ।

ইংৰাজী সাহিত্যৰ প্ৰভাৱ তেওঁ কিছুমান শব্দত বলেৰে পেলাই দেখুৱাইছে ; কিন্তু তেওঁৰ অসমীয়া হাতৰ পৰশত ই কিদৰে কপাত্তৰিত হৈ পৰিছে মন কৰিবলগীয়া ; যেনে 'সাধুকথাৰ কুকি'ত গেব্গেৰি (Gregory), ফিলিপ্ (Phillip), কাম্বল (Cambell), লেমটেম্ (Lamb) চাহাব । মানুহৰ নামৰ বেলেগ ভাগবোৰৰ মূৰাটি আখৰ (Initial) মাথোন দি নাম লিখা প্ৰথা ইংৰাজী সাহিত্যতহে আছে, অসমীয়াত নাই । বেজবকৰাই এই ইংৰাজী প্ৰভাৱটো অসমীয়াত হাঁহি-বস উজাবিবলৈ ব্যৱহাৰ কৰিছে যেনে—ভে, ভে, ভো অৰ্থাৎ 'ভেলাই', 'ভেকোলা' আৰু 'ভোবোলা' নামৰ তেজপুৰৰ "তিনটি উজ্জল বত্ৰ" [সাঃ কঃ কুঃ পৃঃ ১৭৬] ।

সংস্কৃত শব্দাবলীয়ে অসমীয়া লিখক সকলৰ ওপৰত সততে প্ৰাধান্য বিস্তাৰ কৰি আহিছে ; বেজবকৰায়ে ইয়াক সমূলৰে বাদ দিব পৰা নাই, ই অসম্ভৱো । কিয়নো ভাৰতীয় প্ৰাদেশিক ভাষাৰ মূল প্ৰধানতে সংস্কৃত । কিন্তু সংস্কৃত শব্দই তেওঁৰ ওপৰত প্ৰভাৱ বিস্তাৰ কৰিব পৰা নাই, বৰঞ্চ তেওঁ সংস্কৃত শব্দ আৰু ভাষাক বহুতীয়া কৰিহে লৈছে হাঁহি-বস সৃষ্টিৰ বাবে । যেনে সংস্কৃতীয়া ঠাট্টত অসমীয়া শ্লোক বচনা—

"খুচুৰ মুচুৰ মাটি খোচৰাঃ ;

কুচুটি মুচুটি বহি কিং কৰাঃ ।

এখুজি দুখুজিকৈ কলৈ ধোৱাঃ

ডিঙি মেলিং মেলিং কালৈ চোৱাঃ ॥"

[কঃ দেঃ নাঃ লঃ পৃঃ ৪১]

"সংসাৰ বিষয়খিন্দা দে ফলে অম্লিতোপমে

কাইবামৃত বসাস্বাদং আলাপঃ সজ্জনৈঃ সহ ।"

[সাঃ কঃ কুঃ পৃঃ ১৭৭]

লগে লগে ইয়াৰ বিকৃত ব্যাখ্যা । সেইদৰে 'কঃ বঃ ওঃ'ৰ 'অৱতাৰ' প্ৰৱন্ধত "শাকে পোৰ্কোট", "চাকৰীক...মুক্তিকাং চকাৰ", "কুত্ৰ গমনং কুত্ৰ শয়নং", "তত্ৰং পত্ৰং" । সেইদৰে সংস্কৃত শব্দ-বহুল অসমীয়া বাক্যবচনা বেজবকৰাই কোনো কোনো ঠাইত প্ৰয়োগ কৰিছে ; উদ্দেশ্য—মাথোন হাস্যৰস সৃষ্টি, যেনে—ভে, ভে, ভো বান্ধৱ সকলৰ মুখে ককাৰ গুণশীল শুনি, মোৰ ককাৰ মুখপদ্ম দৰ্শন, আৰু তাৰ পৰা বিগলিত অমৃতোপম সাধুকথা শ্ৰৱণ কৰিবৰ লোভ জন্মিল । বজাৰ ওচৰলৈ "বিক্তহস্তে ন গন্তব্যং" জানি....." [সাঃ কঃ কুঃ পৃঃ ১৭৭] । আকৌ—"চেলৈউৰ ধোৱাৰে আকাশত পৰ্জন্ত অৰ্থাৎ মেঘৰ সৃষ্টি হব । মেঘ হলেই বাৰিৰ্ষণ হব । বাৰিৰ্ষণ হলেই হলকৰ্ষণ, তৎপশ্চাৎ ধাত্যবোপণ, তৎপশ্চাৎ ধাত্যৰ শীৰ্ষ অৰ্থাৎ থোক নিষ্ক্ৰমণ, তৎপশ্চাৎ ধাত্যপকন, দাৱন আৰু খাদন আৰু ততঃ সুখম্ ।" [বঃ ভাঃ বুঃ পৃঃ ৬] ।

থাতি অসমীয়া শব্দৰ সন্ধি ব্যাকৰণ মতে প্ৰায় নাই বুলিলেই হয় । কিন্তু তেওঁ অসমীয়া শব্দ সংস্কৃত শব্দৰ সৈতে যুতি অসমীয়া ব্যাকৰণৰ নিয়মক পিঙত দি বলেৰে সন্ধি কৰি হাস্যৰস বোৱাইছে, যেনে—"চাক্যনুসন্ধান" চাকি+অনুসন্ধান [সাঃ কঃ কুঃ পৃঃ ১৭৭] "ভেকুল্যবয়ব" ভেকুলি+অবয়ব, "এতদ্ধেতুকে" এতৎ+হেতুকে, "চক্ষুকৎ পাটন" চক্ষুঃ+উৎপাটন [কঃ বঃ কাঃ টোঃ 'সমাজিক' প্ৰৱন্ধ] । ইয়াৰ পৰা ইয়াকে বুজা যায় যে, ব্যাকৰণদোষে বেজবকৰাৰ গাগ'ৰিত সোমাই বসৰ বুৰবুৰণি তুলি গুণহে কৰিছে, বিকাৰ ঘটোৱা নাই ।

কিছুমান অসমীয়া শব্দ হোজা গাৱলীয়া মানুহৰ কথিত আকাৰলৈ নিও হাস্যৰসৰ সমল যোগাবলৈ তেওঁ চেষ্টা কৰিছে, যেনে 'কৃপাবৰ'ৰ ঠাইত 'কিৰিপ' ; সেইদৰে 'সাঃ কঃ কুঃ'ত "বুঢ়া শৰীল" (বুঢ়া শৰীৰ পৃঃ ১৭৯) "কানি আতোলা" (কানি এতোলা পৃঃ ১৭৮)

“সৰ্পনাশ” (সৰ্বনাশ পৃঃ ১৮৬), “মই পস্তাপ কৰো” পৃঃ ১৮৭ (মই প্ৰস্তাৱ কৰো), “খমালোচনা” (সমালোচনা) “হয্যা” (শয্যা) [পৃঃ ১৯৪] ।

যাব ঢেকীয়া ঠাৰিব কাপৰ আগেদি নিভাঁজ গাৰলীয়া অসমীয়া শব্দত বাজে পাৰিতপক্ষত অইন শব্দ কেতিয়াও নোলায় তেওঁ কোনো কোনো ঠাইত যেতিয়া জানি শুনিও অঁবাই অঁবাই অনা-অসমীয়া শব্দ ব্যৱহাৰ কৰে বুজিব লাগিব সেই ঠাইত তাৰ বিশেষ কিবা উদ্দেশ্য আছে—বেজবকরাৰ বিষয়ত হাস্যৰস সৃষ্টিত বাহিৰে অইন একো নহয় । উদাহৰণ ৰূপে ‘বঃ কাঃ টো’ৰ ‘বববকরাৰ ফটোগ্ৰাফ’ নামৰ প্ৰৱন্ধটোত অসমীয়া শব্দৰ সৈতে ইংৰাজী, হিন্দী আদি শব্দসমূহৰ অমিল সংযোগ—“হেয় আও মেন্ । হাসতা হায় কেউ ? বববকরা ববা চাহাবকু দেখকে ?ভাগ যাও ইহাৰ পৰাসে তোমালোক লাখুৱা, ননচন্, ইষ্টুপিট, নষ্টপিত, ব্লাগাৰ, নেটিপ্, ব্লডি, বাবু, কানীয়া, খাবখোৱা, ফ্ৰাইট, ফ্ৰোট, ফ্ৰোব্বেইট” সেইদৰে ‘কঃ বঃ ওঃ’ত “ভাবতবৰ্ষীয় জাতীয় সঙ্গীত” পদ্ধত অসমীয়া, ইংৰাজী, বঙালী, উৰীয়া, হিন্দী আদি কেবাটা ভাষাৰ সংযোগ কৰি তেওঁ নতুন ধৰণৰ হাঁহিবস উলিয়াইছে—

“শোৱা ঐ শোৱা ভাবত সন্তান ।

.....
শ্লিপ্ অন্ ইণ্ড্ ছো লেথৰ্জি.....

.....
তোৰা না ঘুমালে কে ঘুমাবে বল.....

.....
শোনেকু যানেচে দূব্ দূব্ কব্ তা ।.....

.....
আন্তেমাণে আভি কৌন্থি যাইমু
.....

এনে ধৰণৰ মিহলি ভাষা ‘কদম-কলি’ৰ পদ্ধতো আছে, যেনে—
“Now look here Brinda বাই, Go tell him, go—
মই বাধা নহওঁ, বাঁহী বাই নচুৱাব মোক so.”

[বৃন্দা চন্দ্ৰাৱলী সংবাদ]

এইদৰে “ভুককা”ৰ পৰা অনা-অসমীয়া শব্দ বেজবকরাৰ য’তে

চকুত লগা ভাবে ওলাইছে তাতে আমি দেখিবলৈ পাওঁ সি একো একোটা হাঁহিবসৰ ভূমুক হৈ পৰিছে, তাত চিত্ৰ-বিচিত্ৰ ছবিয়ে পাঠক বা শুনোতাক পঢ়া মাত্ৰকে বা শুনা মাত্ৰকে আনন্দ জন্মাইছে ; দোষ গৈ গুণত পৰিণত হৈছে । “ফ্ৰাইট, ফ্ৰোট্” আদি নিৰ্বৰ্থক শব্দ প্ৰয়োগো ব্যাকৰণৰ এটা দোষ । ইও বেজবকরাৰ হাস্যৰসৰ সমল !

একেটা শব্দকে একে ঠাইতে ঘনেপতি ব্যৱহাৰ কৰি থকা বাক্যবীতিৰ এটা দোষ । ইয়াক আলঙ্কাৰিক সকলে “পুনৰুক্তি” দোষ নাম দিছে । বেজবকরাৰ হাতত এই দোষে বচনাৰ গুণৰূপে কাৰ্য্য কৰিছে, বচনা বেছি শূৰনি কৰি তুলিছে । ‘লিটিকাই’ নাটত ‘নিতাই’ৰ মুখত বাবেপতি “কিন্তু”, ‘নোমল’ নাটত ‘নাহৰ ফুটকা’ৰ মুখত ঘনেপতি “মই জিঙ্গাস কৰি চাওঁ”—এইবোৰে বসৰ গাগ’ৰিত অধিক বস যোগাইছে—“শুনিছনে কিন্তু ভাইহঁত আমাৰ আই কিন্তু ঢুকাবৰ আজি কিন্তু বছেবেক নো হওঁতেই কিন্তু আকৌ বোপায়েও কিন্তু আমাক এৰি গল.....” [লিটিকাই পৃঃ ১] । “ব, ব কথোটো মনতে জিঙ্গাস কৰি চাওঁ” [নোমল পৃঃ ১]—এনে ধৰণৰ প্ৰয়োগ আৰু অনেক ঠাইত ।

‘বাক্ দোষ’ বা অঙ্গ বিকলতাই কাৰবাৰ মনত হাঁহি বস ঢালিব পাৰে সঁচা । কিন্তু আজিৰ ভদ্ৰসমাজত ই ঠাই নাপায় । খোনা, কণা, কুজা, লেঙুৰ, ভেঙ্গুৰক দেখি বা তেওঁলোকৰ কথা-বতৰা শুনি ভদ্ৰসমাজে নেহাঁহে, বয়সিয়ালজনে নেহাঁহে ; অভদ্ৰ সমাজত বা সৰু লৰা ছোৱালীৰ মাজতহে ই হাঁহি তোলাব পাৰে । ‘লিটিকাই’ নাটত ‘মনাই’ নামৰ চৰিত্ৰটো খোনা । ‘জোনবিৰি’ত ‘দৈকলঙীয়ানী পোহাৰী’ৰ মুখত শব্দ কিছুমানৰ সম্প্ৰদায়-গত ভুল উচ্চাৰণ বেজবকরাই হাঁহিবসৰ বাবে ব্যৱহাৰ কৰিছে যদিও ভদ্ৰসমাজৰ বাবে ই উচিত হোৱা নাই বুলি কব লাগিব—“সাবেলেই ভাল মাছ” (পৃঃ ৯—সাবেলেই = খাবলৈ) । সেইদৰে ‘সাঃ কঃ কুঃ’ত পেটাল বঙালী বাবুৰ বিৱৰণ আদি আধুনিক ভদ্ৰসমাজত হাঁহিবসৰ সমল নহয় ।

সেইদৰে তেওঁৰ ধেমেলীয়া নাটত থকা কিছুমান অস্বাভাৱিক কাৰ্য্য আজিৰ ভদ্ৰ সমাজত বেছি হাঁহি তোলাৰ নোৱাৰে, যেনে 'লিতিকাই' নাটত সুভদ্ৰা বুঢ়ীৰ ওপৰত সাতোটা লিতিকায়ৈই ধানৰ ডাঙৰী থৈ বুঢ়ীক মাৰি পেলোৱা দৃশ্য ; 'পাটনি' নাটত ঢেকীঠোৰা এটালৈ আলহীৰ পাছে পাছে খেদা দৃশ্য একেবাৰে অস্বাভাৱিক। এই নাটবোৰত বুদ্ধিনিষ্ঠ হাস্যবস নাই, আছে অমার্জিত (Vulgar) ধৰণৰ কাৰ্য্য কেতবোৰ মাথোন ; আৰু নাট্যকাৰ ৰূপে তেওঁক শ্ৰেষ্ঠ আসন দিব নোৱাৰি। এই বিষয়ত বেজবকৰাক আমি সপ্তদশ শতিকাৰ ইংৰাজ নাট্যকাৰ Edward Ravenscroft ৰ সৈতে তুলনা কৰিব পাৰোঁ। এই ইংৰাজ লিখকজনো আছিল তৃতীয় শ্ৰেণীৰ নাট্যকাৰ ; তথাপি তেৱেঁই প্ৰথমতে ধেমেলীয়া নাট লিখি গাৱলীয়া সমাজত নাট্যকাৰ ৰূপে পৰিগণিত হয় * Ravenscroft ৰ কোৱাৰ দৰে বেজবকৰাক আমি ধৰুৱা ("Plagiary") বুলিবও পাৰোঁ, অৱশ্যে কৃতবিদ্ধ ধৰুৱা ; * কাৰণ, ধেমেলীয়া নাটকেইখনত তেওঁ যিবোৰ সাধুকথাৰ সংযোগ কৰিছে সেইবোৰ অসমীয়াৰ মুখে মুখে আগবে পৰা চলি অহা জনাজাত কথা ; তাত বিষয়-বস্তুৰ নতুনত্ব একো নাই।

সৰল হাস্যবস সৃষ্টিত শব্দ আৰু বাক্যৰচনাৰ আকৃতিৰ উপৰি প্ৰকৃতি বিষয়তো তেওঁ ঠায়ে ঠায়ে বস-সৃষ্টিৰ কেনে আভাস দিছে মন কৰিবলগীয়া। ঘৰুৱা উপমা, ৰূপক আদি দি কথা একোষাৰ মনত খাপ খাই পৰা বিধৰ কবিতাত কোনো অসমীয়া লিখবে আজিলৈকে বেজবকৰাক চেৰ পেলাব পৰা নাই। উপমাৰ নিমিত্তে সংস্কৃত সাহিত্যত কালিদাস বিখ্যাত আছিল—"উপমা কালিদাসস্ত" বেজবকৰাকো সম্পূৰ্ণ নহলেও আংশিক ভাবে আমি এই বিষয়তে

* "He is really the first of a new set of writers.....

"One who with the vulgar passes for a writer".....

'Restoration drama—A. Nicoll P. 241-42.

* A plagiary undoubtedly he was, but a plagiary who not always failed of success". Ibid.

লেখত লব পাৰোঁ। দেখাত দেখি অসমীয়া কবিতা যেয়ে সেয়ে লিখিবলৈ চেষ্টা কৰা বাবে তেওঁ বিজনি দিছে—"কবিতা কেয়া বনব নিচিনা" [জোনবিবি পৃঃ ২৯] ; তকলা মূৰৰ উপমা তেওঁ এই দৰে দিছে—বুঢ়াৰ মূৰত চুলি এডালিও নাই ; তানপুৰাৰ খোলাটো 'পালিচ' কৰা দি কোনোবাই যেন মূৰটো চিকমিকীয়াকৈ 'পালিচ' কৰিহে থৈছে"। [সাঃ কঃ কুঃ পৃঃ ২৯] চুটি-চাপৰ মোমায়েক এজনৰ বৰ্ণনা দিওঁতে তেওঁ কৈছে—"তোমাৰ সেই জগন্নাথীয়া পকা বঙালাওটো বৰচাঙত তুলি তুমি যেনে থৈছা তেনে আছে ; আমাৰ এই কটীয়া মোমাইটীও এই পৃথিবীৰূপ বৰচাঙত বিধতাই তুলি থোৱা ভাবেই গৰ্গৰিয়া দি পৰি আছে। সৰিয়হৰ ডুলিৰ বাওৰ মাজত সোমোৱা সাৰয়হটো ভালেমান 'কাললৈকে তাতে বৈ যায়.....' এই সংসাৰ ডুলিৰ বাওৰ মাজত আমাৰ মোমাইকণো সেইদৰে বিধতাৰ চকুত নপৰাকৈ বৈ গৈছে।" [জোনবিবি পৃঃ ৫] ; সংস্কৃত ৰূপকৰ ঠাটত অসমীয়াত 'সংসাৰ-চক্ৰ', 'সংসাৰ ব্যুহ (বা বেহ)' 'সংসাৰ জাল' এইবোৰহে সততে ব্যৱহাৰ কৰা দেখা যায়। কিন্তু 'সংসাৰ ডুলিৰ বাও' আগতে কৰে ব্যৱহাৰ কৰা নাই। বেজবকৰাৰ চকুৰ আগত অসমীয়াৰ ভঁৰাল ঘৰৰ ধানৰ ডুলিটোহে ওলাই পৰাত উপমাই কেনে এটা হাঁহিবসৰ জতুৱা ঠাট লৈছে মন কৰিবলগীয়া। সেই দৰে "পৃথিবীৰূপী বৰ চাং", "জগন্নাথীয়া পকা বঙালাও" অসমীয়াৰ হাড়ে-হিমজুৱে খাপ খাই পৰা অথচ বসাল উপমা। তথাকথিত কবি নাঙলুচন্দ্ৰ দাসক মীনকান্তই ঘৰৰ পৰা খেদালে আৰু তেওঁৰ কবিতাবোৰ পুৰি পেলালে—এই কথাষাৰ তেওঁ প্ৰকাশ কৰিছে এই দৰে—"নাঙলুক তেওঁৰ ঘৰৰ পৰা বহিস্কৃত কৰি তেওঁৰ ঘৰৰ পানীপাচত লগা কবিতাৰ আগলি এই ব্যৱস্থাৰ পানীৰে নুমাই পেলাই নিশ্চিন্ত হল....." [জোঃ বিঃ পৃঃ ২৮]। মানুহজন অতি জনপ্ৰিয় বা সববৰহি—ইয়াকে বুজাবলৈ তেওঁ নতুন ধৰণৰ অথচ একেবাৰে ঘৰুৱা ৰূপক ব্যৱহাৰ কৰি কৈছে এয়া—"তেওঁ বৰৰ এঠাৰ আঙঠি ; লৰা, বুঢ়া, ডেকা সকলোৰে আঙুলিত

কাপ্ খাই যায়।” [জোঃ বিঃ পৃঃ ৫]। ‘সাঃ কঃ কুঃ’ ত তেওঁ “কটি মাখনৰ শিকিয়া-বাওঁকা জোৰ” নি “আলমুৱা পেটটিৰ কোমল কান্ধত লাহেকৈ দিছে।” [পৃঃ ২৭]। চহৰৰ আমোলা-মহাবীকে আদি কৰি গাৱঁৰ পদো-ভদোকে ধৰি যেই সেই অসমীয়াই এনে বচনা-কৌশলত আমোদ নেপাবনে ?

কোনো কোনো ঠাইত গুণবোধক বা ভাববোধক শব্দৰ সৈতে বস্তুবাচক শব্দৰ উপমা, ৰূপক অথবা তাৰ বিপৰীতটো কৰি ‘বিশ্ব-বসিকে’ বস বোৱাইছে, যেনে—“কবিতাৰ বববেঙেনা” [কাঃ টোঃ পৃঃ ৬৭], “শলাগকণী শকত ফই” [কাঃ টোঃ পৃঃ ৯], “খুনপাকৰ মুখ যেন ওঠ ছুটা মিচিকীয়া হাঁহিৰ চোঁচনি দোলেৰে ছফালে টানি…… পণ্ডিত ওলালহি” [সাঃ কঃ কুঃ পৃঃ ৫৯]। ‘জোনবিবি’ত ‘নাঙলুচন্দ্ৰ’ বেজবকরাৰ মানত হৈছে “দৈৱকীৰ গভুৱা লৰা।” বেজবকরাৰ ‘টোপনি’ কোনো কোনো ঠাইত জীলিঙ্গ, সেই দেখি তেওঁ ‘সাঃ কঃ কুঃ’ ত ‘পুত্ৰৱান পিতা’ত “ওফোন্দাগালী গোমোঠামুঈ টোপনিক শোৱাপাটিৰ নিহালিৰে সৈতে কাতিকৈ” থৈছে। সেইদৰে “প্ৰেম লৱণ”, “চেনেহৰ টেমা”, আদিৰ নাম লৈ তেওঁ গাইছে—

“মৰম অমৃত ঢালি মৰম বহৰ থালি
মৰম-জুইত পাগি মৰমৰ হাতে
আনি দিম তোক সোণ মৰমৰ মাতে।”

প্ৰেমৰ শীতল পানী প্ৰেম-কলহত আনি
পৰম যতনে সিঁচি বঢ়াম আদৰে তোক।”
[‘মইনা’—কদম কলি]

বেজবকরাৰ “মনাই” (মনটো) এজন “লেং লেং কৰে দীঘল কটাৰী-নালীয়া আলহী” ; সিজনক যিমনেই চেপে সিমনেই চেপেটা খাই যায় আৰু “চেপিবলৈ এৰি দিলেই বৰৰ এঠাৰ দৰে আগৰ দৰে” হয় [জোনবিবি ‘মোৰে সৈতে মনাই দম্ব’]।

হাঁহিৰস সৃষ্টিৰ বাবে সাধাৰণ কথা এযাৰকে বাহুল্যভাবে প্ৰকাশ কৰাত বেজবকরা পাকৈত। মানুহজন কানীয়া, ভঙুৱা অথচ কিপিণ —এইযাৰ কথা তেওঁৰ লিখনীত প্ৰকাশ পাইছে বসৰ গাগ’ৰিত বুৰ মাৰি এইদৰে—“ককাই পৰৰ খবচত পালে, তিনি তোলা কানিৰ টিকিৰা, এশ আঠ ছিলিম ভাং, আৰু তিনি টেকেলি চাহ একে বাৰ্তিৰ ভিতৰতে পাৰ কৰি দিব পাৰে বুলি তেওঁৰ খ্যাতি আছে, আৰু নিজৰ খবচত হলে তাৰে তিনি ভাগৰ এভাগ পাৰে বুলি শুনিলো।” [সাঃ কঃ কুঃ পৃঃ ১৭৭]

ডাক্তৰবাবুজন পেটাল—ইয়াৰ ভাবটো তেওঁ বসাল কৰিছে বাহুল্য ভাষাত এইদৰে—“এওঁৰ গাটো বা পেটটো কিমান যে ডাঙৰ মই এবাৰ উশাহ নসলোৱাকৈ একে উশাহে কবই নোৱাৰিম যেন পাওঁ……ঘটোৎকচ হেন এই সুবৃহৎ পুৰুষজনক যি সুভাগী জননীয়ে দহমাহ দহদিন গৰ্ভত ধাৰণ কৰিছিল, সেই হিড়িম্বা জননীৰ শ্ৰীচৰণ কমলেশু……।……এওঁৰ ককাঁলেৰে সৈতে চুৰিয়াৰ সমূলি বাহি নাহে……।” [সাঃ কঃ কুঃ পৃঃ ৪৮] এইদৰে অঙ্গবিকলতা বা অসামঞ্জস্য লৈ হাঁহিৰ সমল যোগোৱাটো আধুনিক নহয় ; পৌৰাণিক ৰীতি। সপ্তদশ শতিকা পৰ্যন্ত ইংলণ্ডত এনে ৰীতি আছিল। কিন্তু আজিৰ দিনত নহয় ; * আমাৰ সমাজতো নহয়। বেজবকরাৰ এনে বিধৰ হাঁহিৰ সমল আজিকালিৰ দৃষ্টিভঙ্গীত দূষণীয় বুলিয়েই কব লাগিব।

একেটা বিশেষ্য শব্দৰ একাধিক বিশেষণ লগায়ে তেওঁ শুকান খাগৰিডালো বসেৰে টুপটুপীয়া কৰি পেলাইছে। যৰৰ যৈণীজনৰ কুকপটোৰ ওপৰত তেওঁ বীভৎস বস লগাই বুৰাই পেলালে এইদৰে—

* England in the seventeenth century simply continued a cruel habit of making merry over physical misfortunesThe growth of sympathetic spirit has affected laughter, and, if there is an index to the progress of civilisation, the degrees of failure in sympathy discovered when men laugh may provide”—[The humanization of laughter, P. 10 Gregory]

“সবহ নকওঁ—জাপৰী, নাকখাৰী, গেবেলী, ফেদেলী, লেঙী, বেঙী, বোবোকামুঙ্গ, বেকেতামুঙ্গ, ওফোন্দাগালী, জুটুলা-চুলি, উজলা দাঁতী, গৰিহাখাতী, সুলী, কেতোৰ-কলী ঘৈণীহঁত……” [কাঃ টোঃ পৃঃ (ঘ)]। ‘সাঃ কঃ কুঃ’ত বাবুৰ চটি জোতাজোৰ হৈছে—“খুলীয়া, ফাপৰে খোৱা, পেটু-ওলোৱা তালতলী।” ‘কাঃ টোঃ’ ‘বববকরাৰ ফটোগ্ৰাফ’ত অসমীয়া মানুহক গালি পৰাত খঙৰ কোবত ভাষাৰ ঠিক নোহোৱা হৈ তেওঁ নানা বিশেষণ লগাই কৈছে—“তোমালোক লাথুৱা, ননচন, ইষ্টুপিট, ছষ্টপিট, ব্ৰাগাৰ, নেটিপ্, ব্ৰডি, বাবু, কানীয়া, খাব-খোৱা, ফ্ৰাইট, ফ্ৰোট, ফ্ৰোইট, ফোৰ্বেইট,” “বাতৰি”ৰ বিশেষণ তেওঁৰ এইবোৰ—“অসমীয়া বাতৰি কাকতৰ নাগিনীয়ে ছুমুখীয়া লৰা পোৱা, নগাই—এডলীয়া কচুৰ জাল খোৱা, গৰুৰ পেটত শিয়াল পোৱালি ওপজা, আৰু বাতি বাম কনিষ্টবলে ছুটি লোৱা বাতৰি থকা পিঠি” [কাঃ টোঃ পৃঃ ৭]

বসৰ দ্বিতীয় গাগ’ৰিত আমি ভাব খোজো বেজবকরাৰ ব্যঙ্গাত্মক বচনাবোৰ। মানুহক শিক্ষা দিবলৈ, মানুহৰ চৰিত্ৰ সংশোধন কৰিবলৈ, সমাজৰ দুৰ্নীতি দমন কৰিবলৈ ব্যঙ্গবচনা উৎকৃষ্ট অস্ত্ৰ। * ইংৰাজী সাহিত্যত Pope ৰ ‘Epistle to Dr. Arbuthnot’, বঙালী সাহিত্যত বৰিঠাকুৰৰ ‘দুৰন্ত আশা’ এই শ্ৰেণীৰ বচনা। ইংৰাজীত ইয়াৰ নাম ‘Satire.’ প্ৰাচীন কালত গ্ৰীচ দেশত ‘Satira Lanx’ নামেৰে এখন কাঁহী বৰ্ষাৰ আবন্তনীতে কেবাবকমৰ ফল শইচেৰে ভৰাই গ্ৰীক দেৱী Ceres ৰ পূজা কৰা পদ্ধতি আছিল। ইয়াৰ পৰাই গদ্য-পদ্য সমন্বিত আৰু তীব্ৰ শ্লেষাত্মক কবিতাই Satire নাম পায়। বেজবকরাৰ ‘কাঃ টোঃ’ৰ প্ৰায়বোৰ বচনা এনে বিধৰ। অসম ভূমিৰ সেমেকা ভূঁইত গজি উঠা কেবাবকম গছৰ ফল শইচেৰে কাঁহী ভৰাই তেওঁ অসমী আইৰ পূজাৰ নৈবেদ্য আগ বঢ়াইছে। হেমচন্দ্ৰ বকরাই অসমীয়া কানীয়াক বিদ্ৰূপ কৰি ‘কানীয়া-কীৰ্ত্তন’

* As laughter emerges with man from the mints of antiquity it sums to hold a dagger in its hand.
‘The humanization of laughter’ P. 13

ৰচিছিল। লম্বোদৰ বৰায়ে ‘সদানন্দৰ কলাঘুমটি’ত তাৰে আভাষ দিছে—“কেতিয়াবা কানি টিকিবাৰ ছাট মাৰি ধোঁৱাৰে ঘৰ গোটাইটো ভৰাই দিছিলো……” দুইজনৰে ব্যঙ্গবচনা পোনপটীয়া হোৱাত তাত সিমান বস পাবলৈ নাই। কিন্তু বেজবকরাই সেই একে চেষ্টাতে একেটা বিষয়কে লৈ বসৰ মোচাক সাজি গল। ‘কাঃ টোঃ’ত ‘সমাজিক’ প্ৰৱন্ধত বেজবকরাই নিজে কানীয়াৰ ভূমিকাত অৱতীৰ্ণ হৈ সমাজিকত যমদূতকো কানিবেহে অভ্যর্থনা কৰিছে—“টিকিবা এটি আছে, পুৰিবনে?” যমদূতবো টিকিবা দেখি মনটো টিক্‌টিকালে আৰু কলে—“টিকিবা পোৰণেকু হামাৰা সহজ নাই হেঁয়, লেकिन তোম দিছা যেতিয়া, বাফ থোৰাথুৰি পোৰণে পাৰতা হয়।” [...কাঃ টোঃ পৃঃ ১২] সেইদৰেই ‘কুঃ বঃ ওঃ’ত ‘কৃপাবৰ উইল’ প্ৰৱন্ধত সিজনৰ অত্যাচাৰ মহাদানবোৰৰ ভিতৰত কানিৰ টিকিবাও অন্যতম। ‘কাঃ টোঃ’ত ‘বিষয় আৰু বিষয়া’ লৈ বিষয়-মতলীয়া বিষয়া সকলৰ প্ৰতি কৃপাবৰে ব্যঙ্গ বসৰ অন্তৰালৰ পৰা অস্ত্ৰৰ একো একো ঘাপ বঢ়িয়াকৈয়ে মাৰিছে। হাঁহিও উঠে অথচ আঘাতত বুকু ফাটি তেজ ওলায়—“বংশীধৰে তেওঁৰ নামৰ পাছত খাওণ্ড—সহস্ৰনাম দিনো নোলোৱাকৈ জলগ্ৰহণ নকৰে। যদি এটাইবোৰ এনেকুৱা মাহখোৱা বান্দৰেই, তেন্তে কৃপাবৰ বকরায়ে নো জাতি-ভাইৰ লগত ছুচিৰা-এচিৰা মাহ খালে,—কি পাক লাগিব হেঁ?”

সবল শিষ্যবিলাকক “জেকা চোঁচা মাটিত বহুৱাই সিহঁতৰ টপিনা গেলাইছিল” বাবে “আসামৰ গোসাঁই”ক যমদূতে মহা শাস্তি দিছে—“এটা বিকটমূৰ্ত্তি যমদূতে জুই যেন তপত বালিৰ এটা ওখ ভেটি কৰি আৰু সেই বালিৰেই এটা ডাঙৰ গাকৰ নিচিনা কৰি স্ৰষ্টপুষ্টলোক এজনক বহুৱাইছে। লোকজনৰ টিকাৰ ছাল তপত বালিত লাগি বখলাবখলে গৈছে।” [সমাজিক পৃঃ ২২] বেজবকরাৰ এনেবোৰ বচনা-সৃষ্টিক আমি চেনিত পাগ দিয়া কুইনাইনৰ বড়ি “Sugar-coated quinine pill” বুলি কব পাৰো। মুখত মিঠা, ভিতৰি তিতা, বিষনাশক।

বসব তৃতীয় গাগ'বিত আমি ভাব খোজো বেজবকরাৰ বুদ্ধিনিষ্ঠ মন্তব্য (Wit) বোব, “বক্তৃত্তি”, “ব্যাজ-স্তুতি” (Irony) আদি। উৰীয়া পাণ্ডাই আমাৰ গাৱঁ-ভূঞা সোমাই কেনেকৈ অসমীয়া ছোৱালী লৈ গৈ কলিকতাৰ কুলিডিপোত বিক্ৰী কৰি পইচা ঘটোতে পাণ্ডা বাপুৰ কি ছৰ্দ্দা হ'ল—এই কথাৰ তেওঁ বক্তৃত্তিৰে এইদৰে প্ৰকাশ কৰিছে—“আকৌ অসমত নতুন পল্ল ধৰিবলৈ নতুন জাল পাতিবৰ চেষ্টাত থাকোতেই ঈশ্বৰ ইচ্ছাত কলিকতাৰ পুলিচে লুটিয়াই তেওঁক ডাঙৰ জালত পেলাই অনুগ্ৰহ কৰি ধৰি বৰফাটেকত সূমাই থলে।”—[সাঃ কঃ কুঃ পৃঃ ৬]

ব্যাজস্তুতি বা প্ৰশংসাৰ যোগেদি নিন্দা কৰি ঠায়ে ঠায়ে তেওঁ বুদ্ধিনিষ্ঠ হাঁহিবসৰ টোপাল পেলাইছে। ‘কাঃ টোঃ’ত ‘অসমীয়া ডাঙৰ জাতি’ বুলি বিষয়টোৰ নামতে তাৰ এটা আভাস দি ডাঙৰ বোলাৰ যি কেইটা কাৰণ দিছে এইবোৰো এইবিধ বসবেই উদাহৰণ যেনে—(১) “তেজঃ—কোনে কব পাৰে যে অসমীয়াৰ তেজ ইংৰাজ, ফ্ৰেঞ্চ, এমেৰিকান আৰু জাৰ্মান জাতিতকৈ কম?” (২) “সতিমুতা—এই গুণ অসমীয়া জাতিৰ যিমান আছে, বঙালীৰ বাহিৰে আন কোনো জাতিৰ যিমান আছে নে নাই ঠিক নাই।” (৩) “সদাচাৰ—অসমীয়াৰ সদাচাৰ জগত-জাননী পতিত পাৰনী।”

“বৰবকরাৰ বিয়া” প্ৰৱন্ধত প্ৰয়োজনীয় বুলি কিছুমান কথা কৈ বক্তৃত্তিৰে সেইবোৰ বৰ্জন কৰিবলৈহে ইচ্ছিত দিছে। উদাহৰণ—(১) “জোৰোণ পিন্ধাবৰ দিনাৰে পৰা চন্দ্ৰদিবাকৰ থাকে মানে শহুৰৰ ঘৰেৰে সৈতে মোৰ ঘৰ অশ্বমহিষ হ'ব লাগিব।”..... (২) “জোঁৱাই শহুৰৰ মাজত কেতিয়াও কোনো কালে তাত বা আন সিদ্ধান্ত পকান্ধৰ চলাচল নহ'ব।”..... (৩) “শহুৰৰ টিকনি থাকিব লাগিব”.....। ‘কদমকলি’ৰ ‘বৃন্দা চন্দ্ৰালী সংবাদ’ত শ্ৰীকৃষ্ণৰ বাঁহীৰ প্ৰশংসা কৰিবলৈ গৈ নিন্দা কৰিছে দেখুৱাইছে এইদৰে—“Steal the flute, pay him back in his own coin ফুটা কেইটাত মাটি সূমাই মাৰি দিয়া তাৰ জইন।”

শব্দ-গত আৰু অৰ্থ-গত দোষৰ দৰে বস-গত দোষো বেজবকরাৰ গাগ'বিত বসব সোৱাদ তুলিছে। “গ্ৰাম্যতা” (Vulgarism) সাহিত্যৰ এটা দোষ। কিন্তু এই দোষৰ যোগেদি তেওঁ কেনেদৰে হাস্যৰস সৃষ্টি কৰিছে চাবলগীয়া—“মোক মন কষ্ট দিলে.....তইতৰ ধাপত তিতা লাও গজাম, ভেটিত গেবেলাৰ হতুৱাই সি কথা কৰাম।” [কাঃ টোঃ পৃঃ ১০] “সমাজিক”ত যমৰ মূৰ্তি দেখি বৰবকরাৰ “হাতৰ পৰা ভাঙৰ চিলিম সৰি পৰিল, ‘সকৰিধ’ পালে, মুখ কড়াই খোলা যেন হ'ল।” [কাঃ টোঃ পৃঃ ১১]

ইংৰাজ লিখক Fielding ৰ ‘Tom Thumb’ আৰু ‘Pomela’ এই দুখন কিতাপত হাস্যৰসৰ মাজেদি লিখকৰ মনৰ এটা খংভাব প্ৰকাশ হোৱা দেখা যায় [“Wrathful amusement”], লগে লগে এটা বিদ্ৰোহৰ ভাবো। [“Revolution is reflected in art” L. Trotsky.]। বেজবকরাৰ কেতবোৰ বচনা এনে বিধৰ। ‘নোমল’ নাটকত আঠীয়াবৰীয়া সত্ৰাধিকাৰ, তথা অসমৰ সত্ৰাধিকাৰ সকলোৰে ওপৰত এটা খং আৰু বিদ্ৰোহৰ ভাব পৰিলক্ষিত হয়। ‘জোনবিৰি’ৰ ‘মৈদাম’ নামৰ প্ৰৱন্ধত মৃত আহোম ৰাজকোঁৱৰ সকলৰ সৈতে একেলগে জীয়া মানুহ পৰ্য্যন্তও মৈদামত পুতি থোৱা-পুৰণি প্ৰথাই বিদ্ৰোহৰ উমাই থকা জুই একুৰাৰ অস্তিত্বৰ সূচনা কৰে। “.....আৰু এটা ৰাজ আজ্ঞা প্ৰচাৰিত হ'ল যে প্ৰত্যেকজন ডাঙৰীয়াৰ একোটকৈ ল'ৰা সেই তোলনীয়া ল'ৰাৰ শৰেৰে সৈতে মৈদামত দিব লাগে।” [‘মৈদাম’ পৃঃ ৫১]

যিবোৰ বচনাত তেওঁৰ বিদ্ৰোহ বা খঙৰ ভাব সোমাই আছে সিও বসেৰে এনে টুপটুপীয়া হৈ আছে যে মানুহে বসখিনি লৈহে পোনতে মন দিয়ে। দ পানীত শিল, ঘৰীয়াল আদি নানা বকমৰ জল-জন্তু থাকিব পাৰে সাঁচা; কিন্তু ওপৰে ওপৰে দেখাত পানীৰ ওপৰ ফাল সমান। জলাশয় এটা হেঁপাহ আৰু আকৰ্ষণৰ বস্তু।

অষ্টাদশ শতিকাৰ বিখ্যাত ইংৰাজ ব্যঙ্গ লিখক Pope ৰ সৈতে উনবিংশ শতিকাৰ বেজবকরাৰ তুলনা হয়। Pope ব্যঙ্গ বচনাত

যেনে সিদ্ধহস্ত আছিল অইন একোতে সিমান নহয়। বেজবকরাও সেই। তেওঁ খোলা খুলিকৈ একো নকয়, পোনপটীয়াকৈ একো নকৰে, নিজে আঁতৰত থাকি বাজিকবৰ দৰে বাজি কৰে—

“Damn with faint praise, assent with evil leer,
And without sneering, teach the rest to sneer;
Willing to wound, and yet afraid to strike,
Just hint a fault, and hesitate dislike;
.....

Like Cato, give his little senate laws,
And sit attentive to his own applause;
While wits and templars every sentence raise,
And wonder with a foolish face of praise—
Who but must laugh, if such a man there be?
Who would not weep, if Atticus were he?” *

হাস্যবসৰ আশ্ৰয় লোৱাৰ উদ্দেশ্য—

বেজবকরাৰ বিষয়ে আলোচনা কৰিলে স্বাভাৱিকতে এটি প্ৰশ্ন উঠে যে তেওঁ হাস্যবসকে সাহিত্যক্ষেত্ৰত প্ৰধানৰূপে আশ্ৰয় ললে কিয়? ইয়াৰ উত্তৰস্বৰূপে প্ৰথমতে ইয়াকে কব পাৰি যে হাস্যবসে মানুহৰ মন যিদৰে সদায় সকলো সময়তে আকৰ্ষণ কৰি মনৰ ছুখ কষ্ট পাহৰাই যিমান আনন্দ দিব পাৰে অইন বসে সিমান নোৱাৰে। Mr. Lloyd এ এবিধ উৎকৃষ্ট শ্ৰেণীৰ হাস্যবসৰ কথা উল্লিখিয়াই কৈছে যে হাস্যবস সৃষ্টিকাৰক সকলে মানুহৰ মনলৈ অনায়াসে প্ৰৱেশ কৰিব পাৰে। *

হাঁহি মাত্ৰেই সমাজগত। M. Bergson এ তেওঁৰ ‘Laughter’ নামৰ কিতাপত এই বিষয়ে কৈছে—“All laughter is social in character”—ইয়াৰ পৰাও দেখা যায় হাঁহিবসৰ যোগেদি

* ‘History of English literature’—P. 207

* “Mr. Lloyd speaks of ‘humour of superiority and thinks the humourist can always appeal safely to this sentiment.’.....[‘The Nature of laughter’—Gregory P. 12]

সমাজত সহজে প্ৰৱেশ কৰি সমাজক বসত মজাবলৈ সহজ। এজনে হাঁহি দেখা পালে অইনজনে কাৰণটো নেজানিলেও বা হাঁহিব ধৰে; সেয়েহে বেজবকরাই নিজে ‘হাঁহি এটা সোঁচৰা ব্যাধি’ বুলি কৈ গৈছে। কাঁইটেৰে কাঁইট গুচোৱাৰ দৰে হাঁহিকপী এই ব্যাধিৰ যোগেদি বেজবকরাই বেজব দৰে সমাজৰ ব্যাধি জৰা-ফুকা কৰি আঁতৰাবলৈ যতন কৰিছে।

উচ্চ ধৰণৰ হাস্যবসে মানুহৰ মনত আনন্দ দিয়াৰ উপৰিও নৈতিক চৰিত্ৰ গঠন কৰাত ভালেখিনি সহায় কৰে। বেজবকরাই হাঁহিবসৰ আশ্ৰয় লোৱাৰ ই এক কাৰণ।

“বিষয় বিষধৰে”ৰে ভৰপূৰ সংসাৰ-সাগৰত পৰি যেতিয়া মানুহে কক্-বক্ কৰি উশাহ লব নোৱাৰা হৈ পৰে তেতিয়া অৱতাৰী মহাপুৰুষৰ দৰে কবিতা আৱিৰ্ভাব হয় তেওঁলোকৰ উদ্ধাৰৰ বাবে—“পৰিত্ৰাণায় সাধুনাম্”। ‘ক্ষণিকা’ৰ কবি ৰবি ঠাকুৰে জীৱনৰ ব্যৰ্থতাক হাঁহি-তামাচাবে এইদৰে উকুৱাই দিছে—

“ঠাট্টা ক’ৰে ওড়াই সখি

নিজের কথাটাই

হাস্কা তুমি কৰো পাছে—

হাস্কা কৰি ভাই

আপন ব্যথাটাই ॥”

আনন্দ মন্ত্ৰৰ চিৰউপাসক ৰবীন্দ্ৰ আৰু বঙ্কিম। বেজবকরাৰ উদ্দেশ্যও আনন্দৰ যোগেদি মন্ত্ৰপাঠ—সেয়েহে তেওঁ ‘বীণবৰাগী’ক কৈছে—

“গা বীণ গা

অমৃত সঙ্গীত,

শুকানে মেলক কুঁহি,

প্ৰৱাস ভাগব

আঁতৰি পলাওক

মুখত ওলাওক হাঁহি।

নমা ঐ ! নমা ঐ

আকাশী অমিয়া

আকাশী গঙ্গাব দৰে,

দে মোক, দে মোক,

বৰাগী ককাই ঐ

পিওঁ মই নিছিগা ধাবে ॥”

অইন নালাগে ধৰ্ম-প্ৰচাৰ কাৰ্য্যতো হাশ্ববসকে প্ৰধান আশ্ৰয় লৈছিল মহাপুৰুষ মাধৱদেৱে তেওঁৰ নাটবোৰত। মান-মৰাণৰ ওপৰাউপৰি আক্ৰমণত পেপুৱা লাগি থকা, ন কৈ সোমোৱা ‘বগা বঙাল’ৰ ঘোঁৰাব কদম্ভমত চকু থিৰ কৰা, ওঠ-শুকুৱা অসমীয়াৰ প্ৰাণ হাঁহিবসৰ বাহিৰে অইন কোন বিধ সাহিত্যবসে আকৰ্ষণ কৰিব পাৰিব ! এই উদ্দেশ্য সমাধান কৰিবলৈকেও হয়তো তেওঁ ইয়াকে ললে তেওঁৰ মন্ত্ৰ প্ৰচাৰৰ প্ৰধান বাহন ৰূপে।

অসমীয়া মানুহে হাঁহিব নজনাৰ কথাও তেওঁ উল্লেখ কৰি আক্ষেপ কৰিছে—“বাস্তৱিকতে তোমালোকে হাঁহিবকেই বা জানা কি ফুটুকাৰ ফেন সোপা। মই কওঁ, হাঁহিব নামত ফেকুন্দা দাঁত কেইটা চেলাব নেলাগে, আৰু তাকেই হাঁহি বুলি সন্তোষ লভিববো কোনো সকাম নাই।……ঠিক যেন মধ্বাভাবে গুডং। তোমালোক জপৰ্জল, আৰু তোমালোকৰ গঢ়-গতি চেলং-পেটেং……।” [বঃ ভাঃ বুঃ পৃঃ ১২৮] এই হাঁহিব নজনা মানুহক হাঁহি শিকাবৰ বাবেই তেওঁ চেষ্টা কৰিলে সাহিত্যৰ যোগেদি, যাতে তেওঁলোক জনপ্ৰিয় হব পাৰে, দুখ ভাগৰ পাহৰি আনন্দ উপভোগ কৰিব পাৰে—“বিহুৱে সংক্ৰান্তিয়ে, নাইবা কলতলে বাঁহতলে খৰি লুৰিবলৈ বা পাত কাটিবলৈ যাওঁতে তেনে হাঁহি আহিলেও সেই পাতল মনৰ চেলপুজনে হাতেৰে কাছুটি ভালকৈ সামৰি বিশ্বাসবদে লৰি আহি ঘৰ সোমাই ছুৱাৰ-দাং দি অকলৈ হাঁহিব লাগিব ; কাৰণ সেই সৰ্বনশীয়া হাঁহি সোঁচৰা ব্যাধি জাতিৰ।……যৈগীহঁতৰ হাততো যদি এই কাকতৰ টোপোলা একোখন কোনোমতে চুচৰি বাগৰি

পৰে, সেই যৈগীহঁতৰ ভেকুৰা গোন্ধীয়া বহীয়া পৰা মুখৰ পৰাও স্বামীগুৰু সকলে তাৰ বাবে একুৰি ছ-অঁৰা শিয়ালকটহীয়া ফেকুন্দা সাঁচঁতীয়া চুমা যে পাব, বববকরা ববাবৰ ডাঙৰীয়াই এই কথা খাতাংকৈ কৈ আজিলৈ গুড্‌বাই কৰিব পাৰে।” [কাঃ টোঃ ‘পাতনি’]।

লৰা-বুঢ়া, ডেকা-বুঢ়া, শিক্ষিত-অশিক্ষিত সকলোৰে পক্ষে হাঁহি-বসৰ সাহিত্য আকৰ্ষণীয় আৰু আমোদজনক। ৰূপাবৰ কাকতৰ “টোপোলাকপী মো”ত “মহানীলকণ্ঠ প্ৰস্তুত কৰি” বেজবকরাই সেই-বোৰ অসমীয়া কগীয়া সমাজক দি গল ; “কগীয়াই কোৱাবি মেলিলেই হল” [কাঃ টোঃ ‘পাতনি’]।

হাশ্ববসতেই বেজবকরাৰ নিজস্ব ফুটি উঠিছে, হাশ্ববসতেই তেওঁৰ বিশেষত্বই দেখা দিছে, হাশ্ববসেৰেই তেওঁ অসমীয়া সমাজত ভেলেকী-বাণ লগাই গৈছে।

—————

মানুহৰ স্বভাৱ যিমানেই গোকট
তথাপি সবহ ভাল।

ইলিহি মাছৰ যিমানেই কাঁইট
সবহ ভাগ তেলাল ॥

—ৰেণুকা

বেজবকরাৰ সাহিত্য-প্ৰতিভা

অধ্যক্ষ শ্ৰীপদ্মধৰ চলিহা

কোনো এজন সাহিত্যিকৰ অৱদানৰ বৈশিষ্ট্য বা গুণাগুণ নিকপণ কৰিবলৈ হলে তেওঁ কি পৰিবেশৰ, কি পাৰিপাৰ্শ্বিক অৱস্থা বা আবেষ্টনীৰ মাজত সেই অৱদান দিব পাৰিলে সেই বিষয়ে সম্যক জ্ঞান থাকিব লাগিব। ৩লক্ষ্মীনাথ বেজবকরাৰ জন্ম হল অসমীয়া কৃষ্টিৰ থল শিৱসাগৰৰ নৈষ্ঠিক বৈষ্ণৱ ব্ৰাহ্মণ পৰিয়ালত। শিৱসাগৰৰ ইংৰাজী পঢ়াশালীত শিক্ষা সাং কৰি, চেমনীয়া ডেকা স্বৰূপে উচ্চ শিক্ষা লাভ কৰিবলৈ গ'ল কলিকতা মহানগৰীলৈ। তেওঁৰ লগত লৈ গল—এই অঞ্চলত প্ৰচলিত নিভাঁজ জতুৱা অসমীয়া ভাষাৰ ঠাচ আৰু সেই কালৰ অসমীয়া সমাজৰ ভিন ভিন তৰপৰ ভিন ভিন মানুহৰ ভাব-গতি, ৰীতি-নীতি, আচাৰ-ব্যৱহাৰ, ভয়-দ্ৰাষ্টি, দোষ-ক্ৰটিৰ মচ নোখোৱা সাঁচ।

কলিকতীয়া ছাত্ৰ জীৱনতে বেজবকরা প্ৰণয় পাশত পৰিল বঙ্গদেশৰ অভিজাত ঠাকুৰ পৰিয়ালৰ বিদুষী জীয়ৰী এগৰাকীৰ লগত। ক্ৰমে প্ৰণয়-সূত্ৰ বিবাহ-সূত্ৰত পৰিণত হ'লগৈ। যদিও এই মিলনত সেই সময়ৰ অসমৰ নিকপ্ৰকপীয়া দলে বিতুষ্ট প্ৰকাশ কৰিছিল ই অসমৰ পক্ষে “ছদ্মবেশী আশীৰ্বাদ” বুলিব পাৰি, কিয়নো এই মিলনত দৰাচলতে মণি-কাঞ্চনৰ সংযোগ ঘটিব, দুটি সুকীয়া সংস্কৃতিৰ স্মৃতিৰ হল এটি অপূৰ্ব সময়। বঙ্গ-জীয়ৰী জীৱনৰ লগৰী হিচাবে লৈও বেজবকরাই নিজৰ চেনেহী মাতৃভাষা অসমীয়াৰ গোঁৱৰ মৰ্যাদা অটুট ৰাখিবৰ কাৰণে এই ভাষাক বঙালী ভাষাৰ অপভ্ৰংশ বুলি উলাই কৰা “বৃহত্তৰ বঙ্গ”ৰ অলীক সপোন দেখোঁতা ক্ষুদ্ৰচিহ্নীয়া এটা দলৰ বিৰুদ্ধে কলিকতা প্ৰবাসী অসমীয়া ছাত্ৰবৃন্দই যি তুমুল সংগ্ৰাম চলালে তাৰ আগবগুৱা স্বৰূপে বীৰদৰ্পে থিয় হল—ডেকা

বীৰ বেজবকরা। তেওঁৰ সম্বন্ধীয়া দদা শহুৰ কবীন্দ্ৰ ববীন্দ্ৰৰ লগতো কোনো কোনো সময়ত যুঁজ দিবলৈ তেওঁ পাছ নুহুহকিছিল।

বেজবকরাৰ মৃত্যুৰ অলপ পিছতে গুণীৰ গুণ বুজা বিশ্ব কবিয়ে বেজবকরাৰ স্মৃতিৰ উদ্দেশ্যে শ্ৰদ্ধাঞ্জলি আগবঢ়াই লিখা প্ৰত্যেকটো আখৰেই সাঁচাঃ—

“ভাৰতবৰ্ষৰ প্ৰত্যেক প্ৰদেশে তাহাৰ আপন ভাষাৰ পূৰ্ণ ঐশ্বৰ্য্য উদ্ভাবিত হইলে তৰেই পৰম্পৰেৰে মধ্যো নিজৰ শ্ৰেষ্ঠ অৰ্থ্যেৰে দান প্ৰতিদান সাৰ্থক হইতে পাৰিবে এবং সেই উপলক্ষেই শ্ৰদ্ধা সমন্বিত ঐক্যেৰে সেতু প্ৰতিষ্ঠিত হইবে। জীৱনে লক্ষ্মীনাথ বেজবকরাৰ এই সাধনা অতদ্ভিত ছিল। মৃত্যুৰ মধ্য দিয়া তাহাৰ এই প্ৰভাব বললাভ কৰুক এই কামনা কৰি।” ইতি— ৰবীন্দ্ৰনাথ ঠাকুৰ
৩০।৮।৩৮ ইং

(“বিশ্ববাসিক বেজবকরা” পুথিৰ পৰা।)

বেজবকরাৰ সকলো বচনাতে তেওঁৰ বহুমুখী প্ৰতিভাৰ নিদৰ্শন আমি ফটফটীয়াকৈ পাবোঁ। ভাষা-জননীক বাছকবনীয়া ধুনীয়া ধুনীয়া নিভাঁজ অসমীয়া মণি-অলঙ্কাৰেৰে সজাই-পৰাই জাকত জিলিকা কৰাটোৱেই আছিল তেওঁৰ জীৱনৰ মহা ব্ৰত আৰু এই ব্ৰত তেওঁ নানান আত্মকলীয়া অৱস্থা, সংসাৰৰ ঘাত-প্ৰতিঘাত আদিৰ মাজতো আশাশুধীয়াকৈ একনিষ্ঠভাবে উত্থাপন কৰি অক্ষয় কীৰ্ত্তি থৈ গল। তেওঁৰ নশ্বৰ দেহা যদিও নিজৰ জন্মভূমিৰ কোলাত তেওঁৰ অতি চেনহৰ লুইতৰ পাৰত পুৰি ছাই গল, বুৰঞ্জীৰ তথ্য, ধৰ্ম্মৰ তত্ত্ব, শ্লিষ্ট হাস্যৰসৰ অফুৰন্ত ভৰাল—এই সকলোবোৰে অমিয়া বিলোৱা তেওঁৰ লিখনী যদিও চিৰকালৰ কাৰণে অৱশ অচল হৈ পৰিল, তথাপি তেওঁৰ ভাষাতে কবলৈ হলেঃ—

“ভাগি গল বীনখনি ছিগি গল তাঁৰ,
বৈ গল অৱশেষ অমিয় জোকাব।”

এই অমিয় জোকাবেই হৈছে অসমীয়া জাতিৰ হেঁপাহৰ ধন, অসমীয়া সাহিত্যৰ আপুৰুগীয়া সমল। এই জোকাবটিয়ে যিজনৰ অন্তৰ-বীণত সহানুভূতিৰ জোকাব তুলিব পাৰে তেৱেঁই বেজবৰুৱাৰ প্ৰতিভা, বেজবৰুৱাৰ প্ৰভাৱ সুন্দৰকৈ উপলব্ধি কৰিব পাৰিব।

বেজবৰুৱাৰ স্বভাৱসুলভ প্ৰবৃত্তি আৰু শক্তি আছিল সমালোচনা-মূলক (Critical)। তেওঁৰ চোকা দৃষ্টিৰ আগত অসমীয়াৰ বৰষৰ, মাৰলঘৰ, আন কি চোতালখনৰ কুটা এগছিও সাৰি নগৈছিল। সেই বুলি যে তেওঁৰ সৃজনমূলক শক্তি নাছিল এনে নহয়; সেই শক্তি নোহোৱা হলে তেওঁ ‘বীণ-ববাগী’, ‘অৱশেষ’, ‘ধনবৰ-বতনী’ৰ নিচিনা কবিতা, ‘জয় আই অসম’ৰ নিচিনা উদ্দীপনাজনক গীত, ডালিমীৰ নিচিনা মনমোহা চৰিত্ৰ, ভোকেন্দ্ৰ বৰুৱা, জগৰা মণ্ডলৰ নিচিনা একোটি অসমীয়া সমাজত খাপ খোৱা ‘টাইপ’—অৰ সৃষ্টি কৰিব নোৱাৰিলেহেঁতেন। কিন্তু এই কথা নুই কবিব নোৱাৰি যে সৃজনী শক্তিতকৈ সমালোচনা শক্তিয়ে বেজবৰুৱাৰ সাহিত্য জীৱনত অধিক প্ৰভাৱ বিস্তাৰ কৰিছিল। কোনো কোনো সময়ত তেওঁৰ ভাবাবেগ অৱশ্যে প্ৰকাশ পাইছিল ছন্দৰ লীলায়িত গতিত কিন্তু সেইবিলাক বচিছিল তেওঁ নিজে স্বীকাৰ কৰামতে “কবিতা হলেও হওক। নহলেও নহওক” বুলি। অৱশ্যে তাৰ ভিতৰৰে ওপৰত উল্লেখ কৰা কেইটিৰ লগতে আৰু গোটাডিয়েক কবিতা অসমীয়া কাব্য-সাহিত্যৰ আগ শাৰীত ঠাই পাবৰ সম্পূৰ্ণ যোগ্য। তেওঁৰ অন্ত্যন্ত বচনাৰ দৰে সকলো কবিতাতে অসমীয়া ভাব, অসমীয়া ঠাচেই প্ৰাধান্য বিস্তাৰ কৰিছে। সকলোতে প্ৰকাশ পাইছে “বেজবৰুৱাত্ব” (Bezbaruaism) গোহাঁই বৰুৱাৰ প্ৰকাশ-ভঙ্গী যেনেকৈ সংস্কৃত প্ৰধান বেজবৰুৱাৰ প্ৰকাশ-ভঙ্গী ঘৰুৱা।

নাট্যকাৰ হিচাবে যদিও বেজবৰুৱাই বুৰঞ্জীমূলক ‘জয়মতী কুঁৱৰী’, ‘চক্ৰধ্বজ সিংহ’, ‘বেলিমাৰ’ নামৰ নাটক আৰু ‘লিতিকাই’, ‘নোমল’, ‘পাচনি’, ‘চিকৰপতি নিকৰপতি’ নামৰ প্ৰহসন আমাক দি থৈ গৈছে, যদিও তেওঁ আজলী নাগিনী ছোৱালী ডালিমীৰ দৰে

এটি আদৰ্শ বাস্তবাত্মক ধুনীয়া চিত্ৰৰ সৃষ্টি কৰি গৈছে, তথাপি তেওঁ একেবাহে সুদীৰ্ঘ কাল অসমৰ পৰা আঁতৰি থাকিব লগীয়া হোৱাত, আৰু সেইবাবে অসমীয়া বঙ্গমঞ্চৰ পৰিবেশ আৰু আভ্যন্তৰাণ অৱস্থাৰ পৰা বিচ্ছিন্ন হৈ থকাত, ‘লিতিকাই’ আৰু ‘জয়মতী কুঁৱৰী’ৰ বাহিৰে বাকীবিলাক নাট বৰ অভিনয়োপযোগী আৰু বেছি আদৰণীয় হৈ নুঠিল। নাটক বুলি যি বচনা কৰা হয়, তাৰ সাহিত্যিক মূল্য, ভাষাৰ মাধুৰী আদি যিমানেই থাওক লাগে সি দৃশ্যকাব্য হিচাবে বঙ্গমঞ্চত সুদক্ষ প্ৰযোজনা আৰু পৰিচালনাৰ ফলত, পাকৈত ভাৱবীয়া ভাৱবীয়াৰ জৰীয়ে দৰ্শক বা শ্ৰোতৃমণ্ডলীৰ চিত্ত আকৰ্ষণ কৰিব পৰা আৰু হৃদয় বাজ্য অল্পভূতিৰ ওপৰত যথেষ্ট প্ৰভাৱ বিস্তাৰ কৰিব পাৰিব লাগিব, তাত কাল, স্থান আৰু ঘটনাৰ লাগতিয়াল সমন্বয় ঘটাব লাগিব, তাত আবেগ বা আদৰ্শৰ সংঘৰ্ষৰ নিদৰ্শন থাকিব লাগিব। এই প্ৰসঙ্গতে সুপ্ৰসিদ্ধ সাহিত্যিক হডছনৰ এবাৰ কথা উদ্ধৃত কৰাৰ লোভ সামৰিব নোৱাৰিলোঁ—

“It is worth while to insist that in our study of any drama we should do our utmost to recreate its proper theatrical circumstances and surroundings, and thus to make our private reading of it so far as possible an adequate substitute for public performance.”

উপন্যাস বুলি বেজবৰুৱাই দি থৈ গৈছে মাত্ৰ এখনি—সেইখনি হৈছে ‘পদ্ম-কুঁৱৰী’। তাৰ বচনা তেওঁৰ সাহিত্যিক জীৱনৰ প্ৰথম ছোৱাতে। কিন্তু এই একেখনি উপন্যাসতে ঘটনাৱলীৰ পৰস্পৰ, চৰিত্ৰ-অঙ্কন, ‘প্লট’ৰ ক্ৰমবিকাশ, কৰুণ, কষ্ট, বীৰ, বীভৎস, আদ্ৰ, হাস্য—বিভিন্ন বসৰ মধুৰ সমাবেশ কৰি বুৰঞ্জীৰ আলম লৈ এটি ওখ ধৰণৰ ঔপন্যাসিক অৱদান তেওঁ দি থৈ গ’ল।

ইংৰাজ সাহিত্যিক এডিছনে যেনেকৈ ‘স্পেক্টেটাৰ’ কাকতৰ যোগেদি সেই কালৰ ইংৰাজ সমাজৰ কুসংস্কাৰ, ভণ্ডামি, আবৰ্জনা

আদিৰ এটি ছবছ চিত্ৰ আঁকি আমোদৰ ছলেৰে বহুমূলীয়া শিক্কা দি গল, যেনেকৈ তেওঁ 'ছাব বজাব দি কতাবলি' নামৰ এটি অপূৰ্ণ চৰিত্ৰৰ সৃষ্টি কৰি তেওঁৰ হতুৱাই সমাজক জ্বালে, বেজবকৰাই তেনেকৈ 'জোনাকী'ৰ পোহৰেৰে, 'বাঁহী'ৰ সুৰেৰে, অসমীয়া সমাজৰ বিৰাট সংস্কাৰ সাধন কৰিলে,—কুপাবৰ বৰবকৰাৰ মুখা পিন্ধি লৈ। নিভাঁজ, নিখুঁত, স্তম্ভৰ হাস্যৰস যাক ইংৰাজীত "True wit আৰু True humour" বোলে তাৰ সৰ্বোৎকৃষ্ট নিদৰ্শন কুপাবৰ বেশী বেজবকৰাৰ খুছতীয়া বচনাবিলাক। তাত অশ্লীলতাৰ চেকা নাই, ব্যক্তিগত আক্ৰোশৰ গোল্গ ভাপ নাই, বহুৱালি বা কুত্ৰিমাৰ চিন-চাব নাই,—তাত আছে মানৱ চৰিত্ৰৰ সন্মত জ্ঞান, স্তম্ভাদপি স্তম্ভ কথা-কাণ্ডৰ বিপুল অভিজ্ঞতা, ক্ষুব্ধৰ ধাবৰ নিচিনা চোকা ব্যঙ্গ, স্তম্ভাৰ নৈব সৌতৰ দৰে বৈ যোৱা অনাবিল প্ৰকাশ ভঙ্গী আৰু সৱাতো উপৰি ধৰণ (Style) আৰু ভাষাত (Language) নিভাঁজ নিখুঁত অসমীয়া ঠাচ। বেজবকৰাই পৈণত বেজৰ দৰে অসমীয়া জাতিক জাবিলে, বেজবকৰাই অসমীয়া জাতিক পেটু নাড়ী ছিঙি ইঁহুৱালে, আৰু লগে লগে বেজবকৰাই কন্দুৱালেও। ইংৰাজ কবি শ্বেলীয়ে গাইছে "Our sincerest laughter with some pain is fraught"। কথাষাৰ আচৰিত (Paradoxical) যেন লাগিলেও ই সম্পূৰ্ণ সত্য। আমি প্ৰাণ ভৰি ইঁহা ইঁহিটিতো এটি বিননিৰ সুৰ বিগিকি বিগিকি বাজি উঠে। আমাৰ বিপুল আনন্দতো এটি গভীৰ বিষাদৰ ভাব নিহিত থাকে। বেজবকৰাই আমাৰ সমাজৰ ভণ্ডামি, কুসংস্কাৰ, দৰ্প, অভিমান, অন্ধ অহু-কৰণশীলতা, সোবোপালি, পৰনিন্দা, কুৎসাবৰ্তনা আদি অলেখ দোষ ক্ৰটিবিলাকৰ ছবছ চিত্ৰ আঁকি দাপোণত দেখুৱাব দৰে দেখুৱাই দি থৈ গল। সেইবোৰ পঢ়ি ইঁহিলেও, খন্তেকৰ কাৰণে আমোদ উপভোগ কৰিলেও আমাৰ দুৰ্বলতা, অজ্ঞতা, অনাচাৰ, অবিচাৰ। ছবৰস্থা আদিৰ কথা সুৰঁৰি চকুলো এধাৰি আপোনা আপুনি বাগৰি পৰে, হৃদয়ৰ তলি ফুটি হুমুনিয়া এটি ওলায়। কিন্তু বেজবকৰাৰ

দৰে যে আজিলৈকে কোনেও আমাক ইঁহুৱাব আৰু লগে লগে কন্দুৱাব পৰা নাই ই ধুকপ। সমাজ-সংস্কাৰক, বৰ্তমান অসম গঢ়োতা সকলৰ ভিতৰত বেজবকৰাই নিশ্চয় আগ শাৰীত ঠাই পাব।

যদিও বেজবকৰাই খুছতীয়া বচনা, সাধুকথা, কাকতৰ গছ-পছ আদি বিবিধ সম্ভাৱেৰে অসমীয়া সাহিত্যৰ ভৰাল চহকী কৰি গল, মোৰ ক্ষুদ্ৰ বিবেচনাবে বেজবকৰাৰ সৰ্বোৎকৃষ্ট অৱদান অসমীয়া সাংস্কাৰিক ক্ষেত্ৰত। অসমৰ নিভাঁজ জাতীয় কৃষ্টিত কেনেকৈ নৱজাগৰণ যুগৰ প্ৰৱৰ্তন হ'ল, সেই কৃষ্টি কেনেকৈ ওখ ধৰণৰ সংস্কৃতিত শ্ৰীমন্ত শঙ্কৰদেৱৰ প্ৰভাৱত পৰিণত হ'লগৈ তাৰ সুন্দৰ সমালোচনা আৰু স্তম্ভ বিচাৰ পাওঁ বেজবকৰাৰ পৰা। শ্ৰীমন্ত শঙ্কৰে কেনেকৈ ভাৰতৰ ভিন্ ভিন্ প্ৰদেশৰ সংস্কৃতিৰ উপাদানবিলাকৰ সমন্বয় ঘটাই অসমৰ জলবায়ু, ভাব-গতি, বীতি-নীতি, প্ৰাকৃতিক আৰু সামাজিক আৱেষ্টনীৰ লগত খাপ খুৱাই এটি সমৃদ্ধিশালী নতুন সাহিত্যৰ লগে লগে এটি বিৰাট শক্তিসম্পন্ন নতুন সংস্কৃতি সূদূতৰাবে গঢ়ি তুলিলে তাক পুজানুপুজাকপে ফঁহিয়াই দেখুৱালে পোন-প্ৰথমতে লক্ষ্মীনাথ বেজবকৰাই। সত্ৰ, নামঘৰ, কীৰ্তনঘৰত আৱদ্ধ থকা সংস্কৃতিৰ বস্ত্ৰটি বাহিৰলৈ উলিয়াই তাৰ প্ৰকৃত মৌল বুজাই দিলে বেজবকৰাই। তেওঁৰ "শঙ্কৰদেৱ" আৰু তাতোকৈ ডাঙৰ গ্ৰন্থ "মহাপুৰুষ শ্ৰীশঙ্কৰদেৱ আৰু শ্ৰীমাধৱদেৱ" অসমৰ ইমূৰৰ পৰা সিমূৰলৈকে এটি নৱজাগৰণৰ ঢৌ তুলি দিলে, এটি নতুন পোহৰৰ সন্ধান দিলে, 'বাঁহীৰ' যোগেদি তথ্যপূৰ্ণ প্ৰৱন্ধাৱলীৰ সহায়েৰে তেওঁ শ্ৰীশঙ্কৰদেৱ প্ৰৱৰ্তিত উদাৰ একশৰণীয়া ভাগৱতী ধৰ্মৰ বৈশিষ্ট্য আৰু বিশ্বসাহিত্যত ওখ আসন পাবৰ উপযোগী শ্ৰীশঙ্কৰ প্ৰমুখ্যে সেই যুগৰ বৈষ্ণৱ কবি সাহিত্যিক সকলৰ বহুমুখী প্ৰতিভা বিশ্লেষণ কৰি সদৰীকৈ বুজাই দিলে লক্ষ্মীনাথ বেজবকৰাই। অকল অসমতে নহয়,—বিছোৎসাহী গেইকুৱাৰৰ আমন্ত্ৰণত সূদূৰ বৰোদা ৰাজ্যতো তেওঁ অসমৰ বৈষ্ণৱ ধৰ্মৰ বিষয়ে ধাৰাবাহিক ভাষণ দি অসমৰ গোঁৱৰময় ঐতিহ্যৰ লগত বিশ্বজগতক চিনাকি কৰি দি অসম-মাতৃৰ স্মৃতি বিয়পালে। গতিকে বেজবকৰা অকল

সাহিত্যবথীয়েই নহয়, “সংস্কৃতিবথীও” বুলি কলে বোধ কৰোঁ বঢ়াই কোৱা নহব। সংস্কৃতিৰ অবিহনে শিক্ষা বা জ্ঞানৰ মূল্য নাই। এগৰাকী মনীষীৰ মতে “Education is the possession of knowledge, but culture is the enjoyment of knowledge”. শঙ্কৰী যুগৰ সাহিত্যৰ অমিয়া প্ৰাণ ভৰি উপভোগ কৰিলে বেজবকৰাই আৰু কুপণৰ দৰে সঞ্চয় নকৰি তাক সৰাবে মাজত অকাতৰে বিলাই দিলে বেজবকৰাই।

আজিৰ এই নব্যযুগত যেতিয়া আমি ৰাজনৈতিক আৰু অৰ্থনৈতিক স্বাধীনতাৰ লগে লগে সাংস্কৃতিক স্বাধীনতা লাভ কৰাৰো প্ৰচেষ্টা চলাইছোঁ, বেজবকৰা আৰু আমাৰ অতীত আৰু বৰ্তমান সাহিত্যিক-সকলৰ অৱদানৰ সূক্ষ্ম বিচাৰ, নিৰপেক্ষ সমালোচনাৰ নিতান্ত আৱশ্যক হৈছে। যি সকল কৃতবিদ্যা লোকে এই ক্ষেত্ৰত নিজৰ শক্তি-সামৰ্থ্য নিয়োগ কৰিছে তেওঁলোক সদৌ অসমীয়া জাতিৰে শলাগৰ পাত্ৰ। বেজবকৰাৰ সূৰদী ভাষাৰেই এই প্ৰৱন্ধৰ সামৰণি পেলালে। :—

“ৰাজক ডবা, ৰাজক শঙ্খ, ৰাজক মৃদং খোল,
অসম আকৌ উন্নতি-পথত জয় আই অসম বোল।”

বেজবকৰা সাহিত্য আশাবাদ

সাহিত্যবথী বেজবকৰাৰ ৰচনাৱলীৰ আৰু এটি বৈশিষ্ট্য হৈছে তেওঁৰ সুগভীৰ আশাবাদ। তেওঁৰ সুৰতে সুৰ মিলাই কবলৈ হলে তেওঁ এজন অযাইটং আশাবাদী (Incorrigible optimist)। তেওঁৰ জীৱনৰ অন্তিম লক্ষ্য হৈছে চিৰযৌৱন—অনন্ত জীৱন—অমৰ জীৱন। ‘কদমকলি’ৰ ‘বেণুকা’ত তেওঁ কৈছে :—

“বিশ্বাসে আনন্দ দিয়ে ; প্ৰেমেৰে যৌৱন,
বয়সে নকৰে বুঢ়া, পাপেহে উছন।”

× × ×

“চোৱাঁ মোৰ জীৱনটো কবিতাৰ আৱলী,
ঘটিকাৰ ঘণ্টা পলে পঢ়ি যায় চলি।

জুমুৰি, লেচাৰি, ছবি, ছলৰীৰ সুৰ
কবিতা কদমকলি, বেণুৰেই পূৰ।”

× × ×

“ইতিহাস বুৰঞ্জীৰ বগা গোফ-ডাঢ়ি ;
চিৰযৌৱনেৰে ভৰা কবিতা-কুঁৱৰী।”

× × ×

“বলী কৰাঁ হৃদয়ক হে মৰতবাসী,
দুখত জ্বলক তেজ, শোকত যে হাঁহি।
অন্ধকাৰ ডাৱৰত বিজুলী চমকে,
এন্ধাৰ নিশাত জানা তৰা চিকমিকে।”

× × ×

“বয়সৰ শক্তি নাই আশা বিনাশিব,
ঈশ্বৰৰ অংশ আশা অমৃতত মিলিব।”

প্ৰেমেই চিৰযৌৱনৰ যে ঘাই নিদান এই মহান তথ্যটি তেওঁৰ ‘চিৰযৌৱন’ কবিতাটিত এই দৰে প্ৰতিপন্ন কৰিছে :—

“কোনে কৈছে বুঢ়া হলেঁ মই,
সি যে ভাই মিছা কথা কয়।
বয়সে, অমৃত প্ৰেমে তুমুলি সংগ্ৰামে,
জয়ী প্ৰেম, বয়স বন্ধুৱা ;
চোৱাঁ মই চিৰবিনন্দীয়া।”

× × ×

“নকৰাঁ নকৰাঁ মোক বুঢ়া,
বয়স বহুৰ অহা-যুৱা ;
চিৰনিন্দা যৌৱনৰ গুহুৰাঁ বাতৰি ;
প্ৰিয়াৰ প্ৰেমৰ চকুযুৰি
দিছে বাৰ্তা, তাতে আছোঁ বুৰি।”

‘বীণবৰাগী’ কবিতাটি অসমীয়া সাহিত্যলৈ বেজবকরাৰ। বহুমূলীয়া আৰু যাউতীযুগীয়া অৰ্দ্দান। আশাবাদী চিৰানন্দাভিলাষী কবিয়ে বৰাগী ককাইক কাতৰ মিনতি জনাইছে— বিননিৰ স্মৃতি নুশুনাই আনন্দ-কাহিনী শুনাই তেওঁৰ প্ৰাণত নতুন প্ৰেৰণা দিবলৈ :—

“কাবো কৈ মাতিছোঁ
বৰাগী ককাই এ,
বীণে যেন নিবিনায়।

× × ×

শুনা এ বৰাগী
আনন্দ কাহিনী
অসমৰ যশবাশি ;
হিয়া মোৰ হেৰ
বলন্ত হোক,
পৰাণ উঠক উলাসি।”

আকৌ কৈছে :—

“বজা এ বৰাগী
সংসাৰ বিৰাগী
সংসাৰৰ গুণগান ;
সুৰদি গুৰলা
বেপটোৱে পতি
শীতল হওক প্ৰাণ।”

জীৱনৰ সুদীৰ্ঘকাল প্ৰবাসুৱা জীৱন যাপন কৰিবলগীয়া হোৱা স্বদেশবৎসল কবিয়ে বীণক কাৰ্বোকৈ খাটিছে :—

“গা বীণ গা,
অমৃত সঙ্গীত
শুকানে মেলক কুঁহি ;

প্ৰবাস ভাগৰ

আঁতৰি পলাওক,

মুখত ওলাওক হাঁহি।

× × ×

নমা এ নমা এ

আকাশী অমিয়া

আকাশী গঙ্গাৰ দৰে ;

দে মোক দে মোক

বৰাগী ককাই এ

পিওঁ মই নিছিগা ধাৰে।

নতুন প্ৰাণৰ

ন চকু জুৰি,

দীপিতি ঢালি দে তাত ;

পুৰণি পৃথিৱী

ন কৈ চাই লওঁ,

দে বীণ এযাবি মাত।”

মূৰত বাঢ়ি অহা পকা চুলিয়েও বসবাজ বেজবকরাৰ সতেজ মনলৈ বান্ধক্য, জবাৰস্থা, মৰণ নাইবা হতাশাৰ ভাব বা দীঘল ভ্ৰমুনিয়া আনিব পৰা নাই ; তেওঁ বুঢ়াতে ডেকাৰ, পুৰণিতে নতুনৰ, বান্ধক্যতে যৌৱনৰ, আন্ধাৰতে পোহৰৰ সন্ধান কেনেকৈ গাইছে, শুকান জেওবাবো কেনেকৈ বস উলিয়াইছে চাওক :—

“বাহিৰত মোৰ পকে চুলি,
ভিতৰত বাজে মো স্মৃতি,
লৰাৰ কীৰিলি খলকত
মোৰ বঙৰ নাই ওৰ।
বুঢ়া বেলিত উষাৰ পোহৰ,
বুঢ়া বিৰিখত বা বসন্তৰ,

বুঢ়া আমত কুঁহিপাত,
 লৰে জুব জুব !
 × × ×
 পকক চুলি পকক মূৰ,
 বসত হওক ভৰপূৰ,
 ধলত দেশ বুৰো বুৰো
 সকলো একাকাৰ—
 আবে পকা চুলি মোৰ !”

বেজবকরাৰ জ্ঞানন্ত স্বদেশ প্ৰেম, সুগভীৰ আশাবাদ আৰু মাতৃ-
 ভাষা অসমীয়াৰ প্ৰতি অফুৰন্ত অনুৰাগ অসম সাহিত্য সম্মিলনৰ
 সভাপতিৰ আসনৰ পৰা তেওঁ দিয়া মৰ্মস্পৰ্শী ভাষণটিত সুন্দৰকৈ
 প্ৰতীয়মান হৈছে। তলত দিয়া উদ্দীপনামূলক কথাফাকি অসমবাসীলৈ
 যেনিবা তেওঁৰ পাঞ্চজন্তু নিনাদ (Clarion call) :—

“আপোনাসকলে সাবোগত কৰি জানিব অসমীয়া ভাষাৰ উন্নতি
 অসমৰ উন্নতিৰ প্ৰথম ঢাৰা। হব পাৰে আমাৰ মানুহৰ লেখ
 তাকৰ, হব পাৰে আমাৰ মানুহৰ অৱস্থা টনকিয়াল নহয়, কিন্তু
 সেই বুলিয়েই ভাৰতৰ আন প্ৰদেশৰ মানুহৰ সৈতে সমানে আগ
 বাঢ়িব নোৱাৰাত মনক মিছা প্ৰবোধ দি যবত ছুৱাৰ মাৰি বহি
 থাকিম নে? তেনেহলে ভাৰতৰ জীৱনৰ এই নতুন যুগত আমাৰ
 আসন ক’ত? আজি যি এটা নতুন ভাবৰ সোতে গোটেই ভাৰত
 চোৱাই পেলাইছে আৰু যি আমাৰ অসমকো এচুকেদি ছুই গৈছে,
 সেই ভাবৰ চোৱে আমাৰ হৃদয়ত খলকনি নলগাব নে? লেখত
 তাকৰ বুলি জগতৰ এই জাগৰণৰ দিনতো আমি শুই থাকিব
 লাগিব নে? সেইটো হব নোৱাৰে। আমি আমাৰ অসমীয়া নাম
 লোপ পাবলৈ দিব নোৱাৰোঁ। এই নৱজাগৰণৰ যুগত ভাৰতৰ
 আন প্ৰদেশৰ লগত আমি সমানে আসন লব লাগিব।”

বেজবকরাৰ কবিতা

শ্ৰীমহেশ্বৰ নেওগ

বেজবকরাই চেঙেলীয়া কালতে বঙলা ভাষাত কবিতা লিখিবৰ
 যত্ন কৰিছিল আৰু সেই কবিতাৰ প্ৰয়াসবোৰ বঙলা কাগজলৈ পঠাই,
 অৱশ্যে ছদ্মনামত, সিৰোৰ আলোচনীবোৰত ওলাব বুলি নিশ্চলভাৱে
 বাট চাই আছিল। অসমীয়াত কবিতা লিখিবলৈ কৰা যত্ন ইয়াৰ
 পিছৰ; ১৮৮৯ ছন মানৰ পৰাহে চেগাছোবোকাকৈ তেওঁ কবিতা
 বুলি দুই-এটা বচনা তৰিছিল আৰু মাজে মাজে তেওঁৰ নিজৰ
 আলোচনীতে সেইখিনি ছপা কৰি উলিয়াইছিল। পিছত ১৯১৩ ছনত
 তাৰে কিছু একেলগ কৰি ‘কদম-কলি’ নাম দি পুথি আকাৰে
 উলিয়ায় ‘নিজৰ বচনাবোৰ নিজৰে পঢ়িবলৈ ভাল লাগে’ দেখি।
 কাৰণ এইবিলাক ‘কবিতা হয়-যদি-হওক নহয়-যদি-নহওক বুলি মাজে
 সময়ে লিখা।’ কবিতাৰ শ্ৰেণীত নুঠা বচনাও ইয়াৰ মাজে মাজে
 নিশ্চয় আছে; কিন্তু যি কেইটি কবিতা আছে, তাক সোণ-পানীৰে
 ছপাই বন্ধোৱাহে যুগুত। তাৰ উপৰি তেওঁৰ কবিতাৰ আন এটি
 মূল্য আছে বোমাৰ্ণটিক পথৰ প্ৰদৰ্শকৰূপে। তেওঁৰ বিবিধ নাটকৰ
 অন্তৰ্গত গীতসমূহৰো সুকীয়া এটি সৌন্দৰ্য্য আছে, মূল্য আছে।

বোমাৰ্ণটিক কবিতাৰ অনুভূতিশীলতা, ভাৱপ্ৰৱণতা, প্ৰকাশৰ
 আতিশয্য আদি গুণ বেজবকরাৰ বিশেষকৈ প্ৰেম অনুৰাগমূলক
 কবিতা কেইটিত ধৰা পৰে।

কোনো কোনো কবিতা ইংৰাজ বোমাৰ্ণটিক কবিৰ পোনপটীয়া
 ভাঙনি—প্ৰিয়তমাৰ সৌন্দৰ্য্য (জৰ্জ ডালি)। আন কিছুমান কবিতাত
 আকৌ ইংৰাজ বোমাৰ্ণটিকসকলৰ বুকুৰ উতলা উম সুন্দৰকৈ অনুভৱ
 কৰিব পাৰি। ‘চুমা’ কবিতাত শ্বেলীৰ প্ৰেমৰ দৰ্শন, ‘অৱশেষ’ত
 শ্বেলীৰ কৰুণ সুৰ।

ছটি পৰ্য্যায়ৰ কবিতাত সেইদৰে বৰি বাবুৰ স্পৰ্শ অনুভূত হয়—
'দেৱযানী' নামৰ নাটকীয় কবিতাত আৰু 'বেণুকা' নামৰ দুশৰীয়া-
চাৰিশৰীয়া প্ৰৱচন-কল্প উক্তিবিলাকত।

বেজবকরাৰ কবিতাৰ বিশেষ লক্ষণ—সকলো ধৰণৰ ভাব আৰু
অনুভূতিৰ অসমীয়া ভঙ্গিময় প্ৰকাশ। তৰ্জমা কৰা কবিতাতো সেই
লক্ষণ প্ৰকট হৈ উঠিছে—বেলেগ এটা পৰিৱেশৰপৰা আনি তাক
অসমীয়া কবিতা কৰা হৈছে, নতুন পৰিৱেশ, নতুন মানসিক সংশ্ৰৱত
তাক প্ৰতিষ্ঠাপন কৰা হৈছে।

বেজবকরাই কবিতাৰ এটি কন্ভেণ্চন বা বীতি-আনুগত্য বহুত
ঠাইতে মানিব খোজা নাই—ভাষাৰ। কথাৰ ভাষা আৰু কবিতাৰ
ভাষা তেওঁ সান-মিহলি কৰিছে। 'ভ্ৰম', 'প্ৰিয়তমা', উতলা প্ৰেমিকৰ
উপমাৰ কচুগুটি-খেল। এই ছটি সঁচা-সঁচি কবিতা। 'কবিতা'
কবিতাবে এটি মধুৰ সংজ্ঞা। 'প্ৰেম' প্ৰেমৰ সৰ্ব্বেশ্বৰবাদ, Pantheism.
এনে ভাব-গধুৰ কবিতা কেইটিত বেজবকরাৰ প্ৰাণৰ গভীৰতাৰ
প্ৰকাশ দেখা যায়। 'বাঁহী'ত আত্মা-পৰমাত্মাৰ মিলনৰ সুৰৰ আঘাত;
'চিৰ-যৌৱন'ত প্ৰেমেৰে চিৰ-নতুন, বান্ধিক্যহীন জীৱনৰ জয় গাইছে।
'মহাপ্ৰয়াণৰ যাত্ৰী' আদি কবিতাই আকৌ তেওঁক ভাবুক চন্দ্ৰকুমাৰৰ
লগৰীয়া কৰিও দিয়া দেখা গৈছে। 'ঈশ্বৰ আৰু ভকত'ত সেই-
দৰে অহৈতুকী ভক্তিৰ মূল সূত্ৰটি কবিতালৈ কপাত্তৰ কৰা হৈছে
মধুৰভাৱে।

'বীণ-ববাগী' কবিতাত গোটেই জাতীয় জীৱনৰ স্বৰূপটোৱেই যেন
তেওঁৰ অন্তৰেদি জৰি জৰি Epitomized হৈ দেখা দিছে।
কলিকতা চহৰত এদিনাখন দুপৰীয়া বেজবকরাৰ ঘৰত অসমীয়া
বীণববাগী এজন ওলালগৈ—তেওঁৰে জীৱনৰ যেন বহু বহু সুৰবোৰ
বীণখনিত বান্ধি। বেজবকরাই গীত শুনিলে। তেওঁৰ কবি-প্ৰাণেদি
গীতময় জাতীয় জীৱনটো যেন সবকি গ'ল। তাৰ পিছত এই
কবিতাটি লিখিহে তেওঁৰ মনলৈ শান্তি আনিলে। দেশখনৰ প্ৰতি
এটি গভীৰ ভালপোৱা ইয়াৰ ছত্ৰে ছত্ৰে বিৰাজিত—সেয়ে বেজবকরাৰ

আচল ৰূপ। জাতীয়-জীৱন সম্পৰ্কত তেওঁৰ আক্ষেপ নাই, নৈবাশ্চ-
বাদ নাই, অৱসাদ নাই। তেওঁৰ অন্তৰ যেনে নিকণ, সুস্থ, তেওঁৰ
দেশ-প্ৰেমো সেইদৰে সঞ্জীৱনী শক্তিয়ে পূৰ্ব। পেনপেনীয়া সুৰ,
কান্দোন তেওঁৰ ভাল নালাগে। তেওঁক লাগে ডবা, শঙ্খ, মৃদং,
খোলৰ আনন্দময় কোলাহল আৰু এআষাৰ প্ৰাণ-ভৰা উচ্ছ্বাসৰ বাণী—
'জয় আই অসম বোল।' কাৰণ তেওঁৰ অসম গোৰুৱাময় অসম।
এই সুস্থ আশাবাদেই প্ৰকাশ পাইছে 'অসম-সঙ্গীত'ৰ উচ্ছ্বাসিত
ছন্দত।

ইংৰাজী কবিতাৰ বোমাৰ্টিক যুগত যেনেকৈ পাৰ্চি আৰু স্কট
আদিৰ বেলাড্-সংগ্ৰহৰ পিছত কৃত্ৰিম বেলাড্ এক শ্ৰেণীৰ সৃষ্টি
হৈছিল পুৰণি অসমীয়া মালিতাই বেজবকরা, চন্দ্ৰকুমাৰ আদি কৃত্ৰিম
মালিতা, Artificial ballad, সৃষ্টি কৰিবৰ সঁহাৰি দিছিল। সেই
অনুপ্ৰেৰণাতে বেজবকরাৰ 'ধনবৰ আৰু বতনী' আৰু 'বতনীৰ বেজাৰ'
নামৰ মিঠা কবিতা দুটিৰ জন্ম। দুইটিতে পুৰণি মালিতাৰ ভঙ্গিৰ
উপৰিও এটি নাটকীয় গুণ বৰ্ত্তমান। এই কাহিনীটি নেপালীৰ
'এঠা দৈ' খাই 'গক-বিছ দিনাখন হেৰোৱা' বোকাৰাজানৰ পাৰৰ
মনাই মাজি গাৱঁৰ সেন্দূৰীৰ বেলাডৰ কোঁশলৰ লগত তুলনীয়।
'নিমাতী কহা'তো সেইদৰে সাধুকথাৰ জল-বায়ু আৰু মালিতাৰ
সুৰৰ সমাৱেশ। 'তিলকা'বো সেই একে কথা।

লঘু বৈঠকী কবিতাত বেজবকরাৰ বিশেষ বতি—ইয়াতে তেওঁৰ
পৰিপূৰক কৃপাবৰী ব্যক্তিত্বৰো বিকাশ। চন্দ্ৰ, কুলিক লৈ আন
কবিৰ বৰাই; কৃপাবৰৰ ইতিকিং। তেওঁ কবিতা বিচাৰি পায়
ধোঁৱাখোৱাৰ 'টোবোক ভৈৰৱ নাদ'ত; ডি-এল্ বায়ে বঙ্গভূমি লৈ
গোবৰ কৰে, গীত ৰচে। বৰবকরাই তাৰ পেৰডি কৰে। ডি-
এল্ বায়ে যদি কয়, 'এমন দেশটি পাবে নাকো কোথাও তুমি'
বৰবকরাই তাৰ সমিধান দিব 'এনে দেশ কতো নোপোৱা হেৰা
তুমি।' দ্বিজেন্দ্ৰলালে যদি গায়,

এমন ধানের উপর ঢেউ খেলে যায়

বাতাস কাহার দেশে ?—

প্ৰতিযোগিতাশীল বৰবকৰাই ভেঙুচালি কবিতাৰ সুৰত—

ক'ত এনে কুঁজী-থেকেৰা টেঙাই যায় দাঁত ?

ক'ত পাবা পকা-খৰিচা, ক'ত ঢেকীয়া শাক ?

এঠা দৈ ক'ত এনে নেৰায় ধুলে যাক ?

তেওঁৰ বৃন্দা-চন্দ্ৰায়ে ইংৰাজী, হিন্দুস্থানী, অসমীয়াৰ খিচুৰীতহে কয় কথা । কৃপাবৰ হাতত বাঁহীৰো দুৰ্দ্দশা কেনে চাওক—বাঁহীটোত ধপাত থয়, পিঠা পুৰি খায়, তাৰে কুকুৰো খেদে । কিন্তু এটা কথাত Witty কৃপাবৰক অসমীয়াই Outwit কৰিলে—দ্বিজেন্দ্ৰলালক ভেঙুচালি কবি 'ইংৰাজী সুৰ'ত বা-তা-তা-তা-তা মাৰিলেও 'অ' মোৰ আপোনাৰ দেশ'ক বৰবকৰাৰ হাতৰপৰা কাঢ়ি আনি বেজবকৰাৰ নামত দি জাতীয় সঙ্গীত কৰিছে এবিলে ।

বিদ্ৰূপাত্মক ছেটায়াবতো বৰবকৰা বেজবকৰাই ছন্দ আইটীক নখটুৱাই এৰা নাই । লোকত হাঁহোঁতে হাঁহোঁতে তেওঁৰ 'হাঁহি হাঁহি, হাঁহি উঠা' চিটিকি পৰি 'হাঁহি হাঁহি আঁহি উঠা' হৈছেহি !

ভাবৰ ফালৰপৰা, শব্দ-যোজনাৰ ফালৰপৰা, ছন্দৰ ফালৰপৰা বেজবকৰাৰ কবিতাৰ ডিঙাখন তেতিয়াবা কেতিয়াবা ছবখৰীয়াত লাগি ধৰিছে । কেতিয়াবা অৱশ্যে ছন্দৰ তেনে দোষ আধুনিক পাঠকৰ কল্পিতও হ'ব পাৰে । কাৰণ আমাৰ কাণ নানা ছন্দ আৰু সুৰৰ সংমিশ্ৰণত অলপ ঘোলা হৈছে হবপায় ; নিতান্ত সহজে বৈ পৰা সুৰ নহলে আমাৰ কাণত নোজোঁকাৰে । বেজবকৰাৰ কোনোটোহঁত কবিতাৰ কলিত দেখাত ছন্দ পতন ঘটিলেও পুৰণি অসমীয়া গীত-মাতৰ ছন্দত পেলাই জুখি গালে-বালে জোখৰে হৈ পৰা দেখা যাব । ছান্দসিকে ক্ষমা কৰিব নোৱাৰা দোষ তেওঁৰ নোহোৱা নহয় । ছন্দৰ চৌত কেতিয়াবা শিলগুটি উফৰি পৰিছে আৰু শেষাংকৰ বাহি-জোৰা নিমিলি বিষঙ্গতিৰ সৃষ্টি কৰিছে ।

কবিতাতো Total effect, 'মুঠ ফল' বুলি এটা কথা হ'ব পাৰে । কেতিয়াবা একোটা সুন্দৰ কবিতাৰ মাজত এটা মাথোন গঢ়ময় শাৰী সোমালে তাক আঁতৰাই নেপেলালেও সি কবিতাটোৰ

মান হানি কৰিব নোৱাৰে । আনফালে এফাকি বা দুফাকি সুন্দৰ কবিত্তময় শাৰীৰ বাবেও পাঠকে গঢ়ময় বহুতো শাৰীৰ বোজা ব'বলৈ বাধ্য হয় । বেজবকৰাৰ দুই-এক কবিতাতো তেনে বৈষম্যৰ সৌন্দৰ্য্য আছে ।

একোটাহঁত খণ্ডবাক্যতো কেতিয়াবা বেজবকৰাই একোটি অভিৰাম ভাব বা ছবি প্ৰতিফলিত কৰিছে—

ওখ বুকু কিয় লৱলু-কোমল

মদন পিছলি পৰা ?

এনে ধৰণৰ প্ৰকাশময় ভঙ্গিয়ে কবিতাৰ সূক্ষ্মানুভূতিৰ পৰিচয় দিয়ে । আৰ্ধ-প্ৰয়োগ অনেক ঠাইত আছে—কৈলে, কৈলা, তহিতে, এইলো, একেশ্বৰ, গোঁৱালে । ব্যাকৰণে মানিব নোখোজা শব্দও বেজবকৰাই হাতত ধৰি আনি কবিতাৰ মাজত সুমুৱাইছেহি—ওন্দোলে (প্ৰথমা বিভক্তি), মনাকাশ ।

বেজবকৰাই কবি হ'বলৈ বিচৰা নাছিল । যি কেইটি কবিতাত তেওঁৰ কাব্যিক প্ৰতিভা বিকশিত হৈছে, সিয়ে কিন্তু দেখুৱায়—কবিৰ অনুভূতি আৰু কবিৰ প্ৰকাশিকা শক্তি তেওঁৰ আছিল । কবিতাও এটি আৰ্ট আৰু আন আৰ্টৰ দৰে কবিতাতো সাধনা আৰু অনুশীলন লাগে । বিশেষ সাধনাৰ অভাৱতে বেজবকৰাৰ কবিতাত এটি নিয়ত দাৰ্শনিক ধাৰা ফুটি উঠা নাই । কিন্তু সৰল দেশ প্ৰেম আৰু এটি গভীৰ আধ্যাত্মিক সুৰ—এই দুয়ে তেওঁৰ কবিতাৰ দুটি দিশ নিৰ্ণয় কৰে ।

পৰিছা যি অৱস্থাত তাতে হোৱা সুখী ।

চেপ্টা কৰি ভাল হোৱা, বং কৰা সখী ॥

—বেণুকা

বেজবৰুৱাৰ চুটি-গল্প

শ্ৰীসত্যেন্দ্ৰ নাথ শৰ্মা

আগ কথা—চুটি গল্প বংশ গোবৰত বৰ প্ৰাচীন নহলেও, আধুনিক সাহিত্যৰ ই এটা অপৰিহাৰ্য্য অঙ্গ। হিতোপদেশ, পঞ্চতন্ত্ৰ, জাতক, আদি প্ৰাচীনতম নৈতিক গল্প সমূহত চুটি গল্পৰ প্ৰাথমিক স্তৰ এটা নিৰ্দেশ কৰিব পাৰিলেও, আধুনিক ভাৰতীয় তথা অসমীয়া চুটি গল্প সেইবিলাকৰ পৰাই বিকাশ হৈছে বুলি কব নোৱাৰি। সংস্কৃত বৃহৎ কথা, কথা সৰিৎসাগৰ, কথা মঞ্জৰি, কথা কোষ আদি গ্ৰন্থত সন্নিবিষ্ট হোৱা আখ্যান সমূহতো গল্পৰ লক্ষণতকৈয়ো বোমাঞ্চৰ লক্ষণহে বেচি পৰিস্ফুট হোৱা দেখা যায়। জীৱনৰ আংশিক বা ক্ষুদ্ৰ ক্ষুদ্ৰ অভিব্যক্তিবিলাক বাস্তৱ ভাৱে মনোবজ্জক ৰূপত প্ৰকাশ কৰাই চুটি গল্পৰ প্ৰধান বৈশিষ্ট্য। ওপৰতলৈ উল্লেখ কৰা প্ৰাচীন ৰচনাতেই এই বৈশিষ্ট্যৰ অভাৱ। আধুনিক চুটি গল্প সৃষ্টিত প্ৰধান অনুপ্ৰেৰণা যোগাইছে পাশ্চাত্য সাহিত্যই। অৱশ্যে প্ৰাচীন ভাৰতীয় সাহিত্যই একপ্ৰকাৰ গল্প (যি বিলাকক সাধাৰণতে কাহিনী বুলি কোৱা হয়) সৃষ্টি কৰাত সহায় কৰিছে।

× × × × বৰ্তমান অসমীয়া সাহিত্যৰ বিভিন্ন শাখাৰ প্ৰকৃত বিকাশ আৰম্ভ হয় জোনাকী যুগত আৰু আধুনিক নাটক, উপন্যাস, খণ্ড কবিতা, কাব্য আৰু চুটি গল্পই দৰাচলতে প্ৰথম ৰূপ পায় জোনাকীৰ পৃষ্ঠপোষকসকলৰ হাততেই। জোনাকীৰ অন্যতম কৰ্ণধাৰ ৩সাহিত্যৰ্থী বেজবৰুৱা আধুনিক অসমীয়া চুটি গল্পৰ প্ৰৱৰ্তক। ইংৰাজী সাহিত্যৰ ভাৱ-বীতিৰ লগত ঘনিষ্ঠভাৱে পৰিচয় হোৱা উনবিংশ শতাব্দীৰ শেষ দুই-দশকৰ শিক্ষাব্ৰতী প্ৰবাসী অসমীয়া দলটোৱে পাশ্চাত্য সাহিত্যৰ অনুৰূপ সাহিত্য সৃষ্টি কৰিবলৈ প্ৰয়াস কৰাৰ ফল স্বৰূপেই আমি পুৰণি অসমীয়া সাহিত্য বীতিৰ পৰা সম্পূৰ্ণ

পৃথক—আধুনিক সাহিত্যৰ বিভিন্ন শাখাৰ উদ্ভৱ দেখা পাওঁ। ৩বেজবৰুৱাৰ বাহিৰে জোনাকী যুগৰ আন কেইজন তেওঁৰ সতীৰ্থই গল্প সাহিত্যত হাত দিয়া নাছিল। কবিতাত চন্দ্ৰকুমাৰ, উপন্যাসত বৰ্জনীকান্ত, নাটক আৰু আন আন বিষয়ত গোহাঁঞী বৰুৱা আদি ৩বেজবৰুৱাৰ প্ৰতিদ্বন্দ্বী সাহিত্যিক (অথচ তেওঁলোকে প্ৰতিদ্বন্দ্বিতাৰ ভাৱ লৈ লিখা নাছিল) স্বৰূপে থিয় দিছিল যদিও, হাস্য-ৰসাত্মক সাহিত্য আৰু গল্প ৰচনাত ৩বেজবৰুৱা সেই সময়ত অপ্ৰতিদ্বন্দ্বী আছিল, আজি ৪০।৫০ বছৰৰ পাছতো তেখেতৰ প্ৰতিভাক এই বিষয়ত গ্লান কৰিব পৰা দ্বিতীয় এজন ওলোৱা নাই বুলিলেও অত্যাতি কৰা নহয়। এই দুয়োবিধ সাহিত্য ৰচনা কৰিবলৈ দেখোতে যিমান সহজ যেন লাগে, কাৰ্য্যক্ষেত্ৰত সফলতা লাভ কৰা সিমানে টান। লিখক কিছুমান বিশেষ সাহিত্যিক গুণৰ অধিকাৰী হব নোৱাৰিলে এই বিষয়ত কৃতকাৰ্য্যতা লাভ কৰা সহজ নহয়। কম পৰিসৰৰ মাজত, জীৱনৰ আংশিক অভিব্যক্তি একোটা বা সামান্য ঘটনা এটা, কোনো বিক্ষিপ্তকাৰী ভাবৰ অৱতাৰণা নকৰি পাঠকৰ হৃদয়-ৰঞ্জিত কৰি প্ৰকাশ কৰিব পৰা প্ৰতিভা সকলোৰে নাই। উপন্যাসৰ দৰে বৰ্ণনাৰ বাহুল্য নাইবা নানা বিষয় অৱতাৰণা কৰাৰ সুবিধাও ইয়াত নাথাকে। পাঠকৰ অন্তৰত বেথাপাত কৰিব বা এটা স্থায়ী প্ৰভাৱ (Impression) ৰাখিব নোৱাৰিলে চুটি গল্প ৰচনাৰ অসামৰ্থকতা প্ৰমাণিত হয়। গতিকে চুটি গল্পৰ কলাত্মক প্ৰকাশ সাধন আৰু প্ৰতিভা সাপেক্ষ। বোধহয় ৩বেজবৰুৱাৰ সম-সাময়িক লিখকসকল ইত্যাদি কাৰণতেই চুটি গল্প ৰচনাত প্ৰবৃত্ত হোৱা নাছিল।

প্ৰতিভাৰ গুৰি কথা—৩বেজবৰুৱাৰ গাল্লিক প্ৰতিভাৰ গুৰি কথা বিচাৰি গ'লে কেইবাটাও কথা বা কাৰণ আমাৰ চকুত পৰে। তেওঁ জন্ম গ্ৰহণ কৰা বংশ আৰু ডাঙৰ দীঘল হোৱা পৰিবেশে বেজবৰুৱাৰ সাহিত্যিক প্ৰতিভা গঢ়ি উঠাত প্ৰথম সুযোগ দিছে।

তেওঁৰ গল্প সমূহত অসমীয়া সমাজ আৰু চৰিত্ৰৰ যি অপূৰ্বোজ্জ্বল প্ৰকাশ পোৱা যায়, সেইটো বংশ আৰু পৰিবেশৰ প্ৰভাৱতেই গঢ়ি উঠা বা লাভ কৰা বুলি কব লাগিব। তেখেতে অসমীয়াক হাড়ে হাড়ে চিনিছিল, অসমীয়াৰ আশা আকাঙ্ক্ষাৰ সম্ভেদ পাইছিল। পুৰণি সাহিত্য, ৰীতি-নীতি, কুসংস্কাৰ, অন্ধ-বিশ্বাস, আৰু ধৰ্ম্মৰ লগত তেখেতৰ পৰিচয় আছিল অতি নিবিড়। ৩বেজবকৰাই জন্ম গ্ৰহণ কৰিছিল এক প্ৰাচীন সম্ভ্ৰান্ত বংশত, যি বংশত প্ৰাচীন অসমীয়া ৰীতি-নীতি, ধৰ্ম্ম, আচাৰ-পদ্ধতি আদি চুলি এডালমানো ইফাল সিফাল নকৰাকৈ পালন কৰিছিল। সমাজৰ ডাঙৰীয়া শ্ৰেণীৰ লগত এহাতে যেনেকৈ ঘনিষ্ঠ লেনদেন, তেনেকৈ চহা শ্ৰেণীৰ লগতো ককাই-ভাইৰ দৰেই আত্মীয়তা তেওঁলোকৰ ঘৰৰ আছিল বুলি বেজবকৰাই জীৱন সোঁৱৰণত স্পষ্টকৈ উল্লেখ কৰিছে। বেজবকৰাৰ পিতৃ ডাঙৰীয়া দীননাথ বেজবকৰা আছিল মহাপুৰুষীয়া ধৰ্ম্মৰ একনিষ্ঠ সেৱক, নাম প্ৰসঙ্গ, ভকত-গোসাঁই সদায় লাগি থাকেই। গতিকে পুৰণি গীত-মাত, ধৰ্ম্ম-কৰ্ম্ম, ৰীতি-নীতি, আচাৰ-বিচাৰ এই সকলোবিলাক দেখাৰ বা চিনাৰ সৌভাগ্য বেজবকৰাৰ লৰালি কালতে ঘটিছিল। বেজবকৰাৰ মানস-পটত লৰালি কালতে জিলিকি উঠা অভিজ্ঞতাসমূহ চিৰ সেউজীয়াভাৱে অঙ্কিত হৈ বৈছিল।

বেজবকৰাৰ প্ৰতিভাৰ উৎস-বিচাৰ প্ৰসঙ্গত চকুত পৰে দ্বিতীয়তে তেখেতৰ পৰ্য্যবেক্ষণ আৰু বিশ্লেষণশীল মন। সৰ্বসাধাৰণৰ চকুত নপৰা অতি সামান্য কথাও, ক্ষুদ্ৰ খুতি-নাতিও লক্ষ্য কৰিব পৰা শক্তি তেখেতৰ আছিল। এই বিষয়ত বোধহয় বেজবকৰাৰ চিৰ-প্ৰবাসী জীৱনেও সহায় কৰিছে, কিয়নো যিটো পৰিবেশৰ মাজত সুদায় থাকে, সেই পৰিবেশ বা অৱস্থাৰ সকলো কথা মানুহৰ চকুত নপৰে, বা লক্ষ্য কৰিবলগীয়া বিষয় বুলিয়েই নাভাবে। কিন্তু কিছুদিন আঁতৰত থাকিলে আত্ম-পৰিবেশৰ সকলো কথাই মূল্যবান হৈ দৃষ্টিগোচৰ হয়। সাহিত্যিক জীৱন কালছোৱা বিদেশত থাকিব লগা হোৱা কাৰণেই বেজবকৰাৰ পক্ষে নিৰপেক্ষ পৰ্য্যবেক্ষণত

সুবিধা হৈছিল। কিন্তু প্ৰবাসত থাকিলেই যে সকলোৱে নিজ দেশ আৰু জাতিৰ সূক্ষ্মাতিসূক্ষ্ম কথা লক্ষ্য কৰিব পাৰিব, তেনে নহয়, মূলতে নিজৰ পৰ্য্যবেক্ষণ আৰু বিশ্লেষণশীল মন বা আৱিষ্কাৰধৰ্ম্মী প্ৰতিভা থাকিব লাগিব। এই খিনি মূলধন নোহোৱাকৈ কেৱল প্ৰবাস-বাসে একো সহায় কৰিব নোৱাৰে।

তৃতীয়তে বেজবকৰাৰ ইংৰাজী গল্প-সাহিত্যৰ লগত পৰিচয় থকাৰ উপৰিও সমসাময়িক বঙলা সাহিত্যৰ লগত পৰিচয় বা সম্বন্ধ ৰখাৰ সুবিধা ঘটিছিল। সমসাময়িক বঙলা গল্প লিখক ৩প্ৰভাত কুমাৰ, ৰবীন্দ্ৰ নাথ আদিৰ গল্প-সাহিত্যৰ লগত পৰিচয় থকাত এহাতে যেনেকৈ অধ্যয়নৰ বিস্তৃতি হৈছিল আনহাতে তেনেকৈ অসমীয়া সামাজিক জীৱনক কেন্দ্ৰ কৰি গল্প ৰচনাত প্ৰবৃত্ত হবলৈ আদৰ্শও পাইছিল। বেজবকৰাৰ কেইবাটা গল্পৰ আখ্যান বঙালী সমাজক কেন্দ্ৰ কৰি গঢ়ি উঠিছে, আৰু আন কেইটামানৰ বিষয় বস্তু কোল-মুণ্ডা জাতিৰ পৰা গ্ৰহণ কৰিছে, এই দুয়োটা সমাজৰ লগত সততে লেনদেন কৰি থাকিব লগা হোৱাত, তেওঁলোকৰ সামাজিক জীৱনৰ দিক্‌বিলাক জানিবলৈ সক্ষম হৈছিল। ৩বেজবকৰাৰ গাল্লিক প্ৰতিভা বিকাশত এই বিভিন্ন অভিজ্ঞতাৰ প্ৰভাৱ অৱজ্ঞা কৰিব নোৱাৰি।

সাধু-শব্দৰ ব্যৱহাৰ—৩বেজবকৰাই নিজে গল্প শব্দটো প্ৰয়োগ কৰা নাই, 'সাধু' শব্দহে প্ৰয়োগ কৰিছে। 'সাধু' বুলিলে আজি কালি নীতিমূলক সকলোৰ আখ্যান বুজায়, বঙালীত এই শ্ৰেণীৰ আখ্যানৰ নাম ৰূপ-কথা। বেজবকৰাই কিন্তু বাস্তৱমুখী আধুনিক পৰ্য্যায়ৰ চুটি-গল্প আৰু সকলোৰ আখ্যান—এই দুই শ্ৰেণীৰ ৰচনাকে 'সাধু' শব্দৰ দ্বাৰা অন্তৰ্ভুক্ত কৰিছে। মূলাখোৱা বুঢ়া, ঘৰ-পতা ককাৰ কথাৰ পৰা আৰম্ভ কৰি 'ভদৰী', 'নকণ্ড' শ্ৰেণীৰ আধুনিক চুটি গল্পলৈকে সাধু-কথাৰ কুকিত ঠাই দিছে। জোনবিবিত সন্নিবিষ্ট হোৱা কেইবাটা গল্পতো পুৰণি সাধু-কথাৰ ঠাঁচ সোমাইছে। সুৰভি, কুকি আৰু জোনবিবিতেই আধুনিক পৰ্য্যায়ৰ চুটি গল্প সন্নিবিষ্ট হৈছে,

বাকী বুঢ়ী-আইৰ সাধু, জুহুকা আৰু ককাদেউতা আৰু নাতিলা'ৰা এই কেইখনত কেৱল সকল'ৰাৰ উপযোগী কথাই সন্নিবিষ্ট হৈছে। আলোচ্য প্ৰৱন্ধত কেৱল কুকি, জোনবিৰি আৰু সুৰভিৰ '(১) গল্পকেই বিষয়ীভূত কৰা হৈছে।

গল্পৰ শ্ৰেণী বিভাগ—সাধাৰণতে চুটি-গল্প চাৰিটা বহল শ্ৰেণীত বিভাগ কৰিব পৰা যায়—(১) চৰিত্ৰ-প্ৰধান গল্প, (২) পৰিবেশ বা বাতাবৰণ-প্ৰধান গল্প, (৩) আখ্যান-প্ৰধান গল্প, (৪) কাৰ্য্য-প্ৰধান গল্প। কিন্তু সকলো গল্পকেই ওপৰত শ্ৰেণীৰ অঙ্গীভূত কৰিব নোৱাৰি, কিছুমান গল্পত—চৰিত্ৰ, পৰিবেশ, আখ্যান আৰু কাৰ্য্য এই চাৰিটা বিষয়ৰ ভিতৰত কোনো এটাতেই জোৰ দিয়া নহয়, সকলোকেইটাৰ বা দুই তিনিটা বিষয়ৰ ওপৰত সমানেই মূল্য আৰোপ কৰা হয়। এনে স্থলত শ্ৰেণীবিভাগ সম্ভৱপৰ নহয়। বেজবকরাৰ ভালেখিনি গল্পৰেই শ্ৰেণীবিভাগ সম্ভৱপৰ নহয়, কাৰণ পৰিবেশ, আখ্যান আৰু চৰিত্ৰৰ ভিতৰত আপেক্ষিক গুৰুত্ব বাছি উলিয়া কঠিন হৈ পৰে। চৰিত্ৰ প্ৰধান গল্পত লেখকৰ মুখ্য উদ্দেশ্য কোনো চৰিত্ৰৰ সুন্দৰ চিত্ৰাঙ্কন। স্থানাভাৱত চৰিত্ৰৰ সকলো অংশ বা দিশৰ বিশদ বিৱৰণ দিয়া সম্ভৱ নহয়, সেই কাৰণেই চৰিত্ৰৰ কোনো এটা বিশেষ ফালহে কপায়িত কৰা হয়। চৰিত্ৰ-প্ৰধান গল্পত নায়ক বা নায়িকাক আত্মত্যাগ বীৰত্ব প্ৰেম, লোভ আদি বিশিষ্ট গুণ আৰু অপগুণৰ অধিকাৰী বা প্ৰতীক স্বৰূপে দেখুৱা হয়। বেজবকরাৰ ভেমপুৰীয়া মোজাদাৰ, জয়ন্তী, মিলাবামৰ আত্ম-জীৱন, বাপিৰাম (সুৰভি), নাঙলুচন্দ্ৰ, মলকগুইন্ গুইন্ আদি গল্পত চৰিত্ৰৰ প্ৰাধান্য লক্ষ্য কৰা যায়। ভেমপুৰীয়া মোজাদাৰক ভণ্ডামিৰ, জয়ন্তীক সতীত্ব আৰু তেজস্বিতাৰ, মিলাবামক মুখেৰে সাতহালবোৱা কানীয়াভাবৰ, বাপিৰামক প্ৰভু ভক্তিৰ, মলক গুইন্ গুইনক চাহাবী-য়ানাৰ প্ৰতীক স্বৰূপে দেখুৱা হৈছে। বাতাবৰণ বা পৰিবেশ-

(১) সুৰভি পুথিখন ছপ্ৰাপ্য হৈ পৰিছে। কেৱল মনত থকা দুই এটা গল্পৰ উল্লেখ কৰা গ'ল। লিখক—

প্ৰধান গল্পৰ যে কেৱল পাৰিপাৰ্শ্বিক বা পৰিবেশৰ চিত্ৰনেই প্ৰধান উদ্দেশ্য এনে নহয়, পাৰিপাৰ্শ্বিক প্ৰধানৰূপে বৰ্ণনা কৰিলেও, কোনো এটা ভাব বা আদৰ্শৰ ওপৰতহে বিশেষ গুৰুত্ব আৰোপ কৰা হয়। পৰিপাৰ্শ্বৰ প্ৰয়োজন হয় বক্তব্য বা উদ্দেশ্যক অনুবৰ্জন কৰিবৰ কাৰণেহে। কলাৰ দৃষ্টিৰ পৰা এই ধৰণৰ গল্পৰ মহত্ব অধিক। ইয়াত লিখকে নিজৰ কলা কৌশল দেখুৱাবলৈ, বৰ্ণনা শক্তিৰ পৰিচয় দিবলৈ বিশ্লেষণী প্ৰতিভাৰ চিনাকি দিবলৈ বেচি সুবিধা পায়। বেজবকরাৰ 'নকণ্ড' 'জলকুঁৱৰী', 'কণ্ঠা', 'ভদৰী', এনে ধৰণৰ গল্প বুলিব পাৰি। 'নকণ্ড' গল্পত অটব্য হাবিৰ মাজত ভৰতুপৰীয়া পলাশফুল পাৰিবলৈ গৈ ল'ৰালি মনত যি ভীতি-বিস্ময় ভাবৰ সৃষ্টি হৈছিল, আৰু আনহাতে সেই হাবিতে পলাই পলাই থকা সৰল গাৱলীয়া ডেকা-গাভৰুহালৰ আকস্মিক আৱিৰ্ভাব আৰু অকুণ্ঠিত সহায়—এই সকলোবোৰ গোঁটখাই এটি সুন্দৰ পৰিবেশ সৃষ্টি হৈছে। কিন্তু ইয়াৰ মূলভাব অটব্য হাবিৰ ভৰতুপৰীয়াৰ গান্ধীৰ্য্য নহয় বা লৰালি মনত সেই গান্ধীৰ্য্যৰ প্ৰতিক্ৰিয়া দেখুৱাও নহয়। পলাই থকা ডেকা-গাভৰুহালৰ ওপৰত প্ৰেমৰ প্ৰভাৱ আৰু সিহঁতৰ সৰল-চিতীয়া অন্তৰৰ মাধুৰ্য্যখিনি প্ৰকাশ কৰাহে। 'জলকুঁৱৰী'ত প্ৰকৃতিৰ আকৰ্ষণ, 'কণ্ঠাত' সৌন্দৰ্য্যময়ী প্ৰকৃতিৰ মাজত লুকাই থকা ভয়াবহতা, 'ভদৰীত' গাৱলীয়া দাম্পত্য জীৱনৰ খহতা আৰু মিহি ছয়োটা দিশ দেখুৱাই লিখকৰ প্ৰধান উদ্দেশ্য আৰু তাকে দেখুৱাবৰ কাৰণে একোটা পৰিবেশ সৃষ্টি কৰিবৰ প্ৰয়োজন হৈ পৰিছে। আখ্যান-প্ৰধান গল্পত আবস্তৰ পৰা শেষলৈকে এটা ঘটনাৰ ক্ৰমবিকাশ, বিৰোধমূলক শক্তিৰ ক্ৰিয়া প্ৰতিক্ৰিয়াৰ মাজেদি দেখুৱাবলৈ চেষ্টা কৰা হয়। 'কনকলতা', 'মালতী', 'পুত্ৰবান-পিতা', 'লাওখোলা', 'আমালৈ নাপাহৰিবা' আদি আখ্যান-প্ৰধান বুলিব পাৰি। এই-বিলাক গল্পত আখ্যানৰ ওপৰতেই বেচি গুৰুত্ব আৰোপ কৰা হৈছে। কাৰ্য্য-প্ৰধান গল্পত দুঃসাহসিক কাৰ্য্য, বহুশ্ৰমজনক ঘটনা আৰু অনুসন্ধান, অতদ্ভূত অতি কাল্পনিক (Fantastic) কথাৰ সমাবেশ

দেখা যায়। ৩বেজবকরাৰ গল্প সমূহৰ মাজত সম্পূৰ্ণভাৱে কাৰ্য্য-প্ৰধান গল্প নাই বুলিলেও হয়, যি দুই এটাত বহুসংখ্যক ঘটনা বা কাৰ্য্যৰ উল্লেখ আছে তাতো ঘটনাতকৈ পৰিবেশ চিত্ৰন আৰু প্ৰাসংগিক বৰ্ণনাই প্ৰাধান্য লভিছে। 'পণ্ডিতমশাই' গল্পত চিলটীয়া পণ্ডিতৰ অমানুষিক হত্যাৰ কাণ্ডতকৈয়ো, পণ্ডিতৰ বান্ধনীঘৰত বোন্দা বাবাজীৰ অবাধ 'চলাফেৰা'ৰ বিৱৰণহে বেচি। সেইদৰে 'লাওখোলা' গল্পত কলিকতাৰ ফালে কোনো এখন বাগানবাড়ীত ঘটা স্ত্ৰী-হত্যা আৰু অত্যাচাৰৰ বিৱৰণতকৈ প্ৰাসংগিক বৰ্ণনাইহে বেচি আধিপত্য লভিলে। কিছুমান গল্প যেনে—'চোৰ', 'মৈদাম', 'ভোম কেৰোলা', 'শিৱপ্ৰসাদ', 'আমাৰ সংসাৰ', 'যেনে চোৰ তেনে টাঙোন' আদিক কোনো নিৰ্দিষ্ট শ্ৰেণীত পেলাবলৈ টান হয়। এই শ্ৰেণীৰ গল্পত কেইবা প্ৰকাৰো উপাদান সমানভাৱে সানমিহলি হৈ আছে।

গল্পবিলাকৰ শেষ পৰিণতি আৰু বৰ্ণনাত্মক চকু বাখি বিচাৰ কৰিলে কিছুমান গল্প হয়তো বেদনাসূচক (Tragic), কিছুমান মিলনসূচক আৰু কিছুমান হাস্যজনক (Humourous) ৰূপে দেখা দিব। 'লাওখোলা', 'মালতী', 'সেউতী', 'কন্যা', 'বতনমুণ্ডা', 'ভোম-কেৰোলা', 'পুত্ৰবান-পিতা' আদি গল্পই একোটা বেদনাদায়ক প্ৰভাৱ (Impression) পাঠকৰ মনত বাখি যায়। 'আমালৈ নাপাহৰিবা', 'জয়ন্তী', 'চোৰ', 'ভদৰী', 'নকণ্ট' আদি কিছুমান গল্পত কাৰুণ্য থাকিলেও শেষ পৰিণতি আনন্দদায়ক। 'মিলাবামৰ আত্মজীৱনী', (আৰু এই জীৱনীৰে অংশস্বৰূপ কেকো-ককা, চেনীচম্পা, আৰ্জি আদি) 'আমাৰ সংসাৰ', 'যেনে চোৰ তেনে টাঙোন', 'জগৰামগুৰুৰ প্ৰেমাভিনয়', 'নাঙলুচন্দ্ৰ দাস'—এই বচনাসমূহৰ আকৰ্ষণীয় গুণ হ'ল হাস্যৰস; অসঙ্গতি বা আসমঞ্জস্যমূলক আচৰণৰ যোগেদি হাস্যজনক পৰিস্থিতি একোটা প্ৰকাশ কৰিছে।

গল্পৰ সমাজ :—তিনিটা সমাজৰ আচৰণ, ৰীতি বা অৱস্থাক ভেটি কৰি গল্পবিলাক ৰচনা কৰা হৈছে। প্ৰায়বিলাকৰে ভেটি অসমীয়া সমাজ হলেও দুই চাৰিটা গল্পত বঙালী আৰু কোল-মুণ্ডা

সমাজৰ চিত্ৰও পোৱা যায়। 'লাওখোলা', 'পুত্ৰবান-পিতা', 'ডাক্তৰ বাবুৰ সাধুত' বঙালী আদৰ-কাৰ্যদা, আচৰণ পদ্ধতিৰ আভাস পোৱা যায়, আকৌ আনহাতে 'বতনমুণ্ডা', 'শিৱপ্ৰসাদ', 'কন্যা' গল্পত কোল-মুণ্ডা জীৱনৰ পৰিচয় পোৱা যায়। অসমীয়া সমাজৰ বিশেষকৈ উজনি অসমৰ দুটা শ্ৰেণীৰ চিত্ৰ জীৱন্ত আৰু উজ্জল হৈ গল্পত প্ৰকাশ পাইছে; এটা আমোলা বা তথা-কথিত ডাঙৰীয়া শ্ৰেণী, আৰু আনটো চহা শ্ৰেণী। বাহিৰে ডাঙৰীয়া-ভাৱৰ ভৰক বাখিবলৈ সকলো প্ৰকাৰ ভণ্ডামিৰ সহায় লোৱা, বাহিৰে ৰং চং ভিতৰে কোৱা-ভাতুৰিৰ নিচিনা এই মধ্য-বিত্ত শ্ৰেণীক বেজবকরাই ভাল চকুৰে চোৱা নাই। 'ধৰ্ম্মধ্বজ ফয়চলা নবিচ', 'ভেমপুৰীয়া মৌজাদাৰ', 'চোৰ', 'ধোঁৱাখোৱা', 'এৰাবাৰী' এই গল্পবিলাকত আমোলা, ডাঙৰীয়া শ্ৰেণীৰ বাহিৰত বৰ চুৰিয়াৰ ফেৰ ভিতৰত ঢকুৱাৰ বেৰ দিব লগা অৱস্থা, অন্ধগোড়ামি, ভণ্ডামি, মই-বৰ-ভাৱ সুন্দৰভাৱে প্ৰকাশ কৰিছে। 'ধৰ্ম্মধ্বজ ফয়চলা নবিচ' গল্পত ধৰ্ম্মান্ধতাৰ অত্যাচাৰ, 'সেউতী' গল্পত কুসংস্কাৰ আৰু অন্ধবিশ্বাসৰ বশবৰ্ত্তী হৈ নিৰপৰাধিনী বোৱাৰীৰ ওপৰত অকথ্য নিৰ্যাতন, 'কাশীবাসী'ত জাতবিচাৰৰ বিষময় প্ৰাচুৰ্য্য, 'ভেমপুৰীয়া মৌজাদাৰ'ত ভণ্ডামি আৰু মই-বৰ-ভাৱ, স্পষ্ট ৰূপত দেখুৱাবলৈ চেষ্টা কৰিছে। দুই চাৰিটা গল্পত আকৌ দাম্পত্য-জীৱনত শঠতা আৰু প্ৰবঞ্চনাই কেনেকৈ আত্মগোপন কৰি থাকি শেষত ভয়ঙ্কৰভাৱে আত্মপ্ৰকাশ কৰি জীৱন ছিন্ন-ভিন্ন কৰি দিয়ে তাৰ নিদৰ্শন পোৱা যায়। 'ভোম কেৰোলা', 'চোৰ', 'আমাৰ সংসাৰ' (জোনবিৰি), 'শিৱপ্ৰসাদ' আৰু 'লাওখোলা' গল্পত এই বিষয় চিত্ৰিত হৈছে। পাশ্চাত্য শিক্ষা, ভাৱধাৰা আৰু চলনফুৰণৰ প্ৰভাৱত পৰি নতুনকৈ ইংৰাজী শিক্ষা পোৱা বহুত অসমীয়া ঢেকাই নিজৰ ঠেক হেৰুৱাই চাহাবীয়ানা গ্ৰহণ কৰিছিল বৃটিছ ৰাজত্বৰ প্ৰথম ভাগত। তেওঁলোক কথাত চাহাব, পোছাকত চাহাব, আনকি কোমলবয়সীয়া অল্পশিক্ষিতা পত্নীৰ লগত বিশ্বকালাপতো চাহাবীয়ানা প্ৰকাশ কৰিবলৈ নেৰিছিল। 'মলক্ গুইন্-গুইন্', 'ডম্বকধৰৰ সংসাৰ',

‘ভোকেন্দ্র বকরাৰ লীলা’ গল্পত এনে বান্দবামিকে বেজবকরাই বিদ্ৰূপাত্মক ভাষাত ব্যক্ত কৰিছে। এই খিনিতে মন কৰিবলগীয়া কথা এয়ে যে ওপৰত উল্লেখ কৰা প্ৰায় গোটেইখিনি গল্পৰে নায়ক নায়িকা হয় ডাঙৰীয়া শ্ৰেণীৰ, নহয় আমোলা শ্ৰেণীৰ, নাইবা অন্ততঃ মধ্যবিত্ত শ্ৰেণীৰ; দুখীয়া চহা শ্ৰেণীৰ নহয়। আনহাতে প্ৰভুভক্তি, বিশ্বাস প্ৰবণতা আৰু নিস্বার্থ সৰল প্ৰেমৰ প্ৰকাশ দেখুৱাইছে দুখীয়া চহা শ্ৰেণীৰ জীৱনৰ যোগেদি। বোমাটিক (নৱজ্যামিক) সাহিত্যৰ দ্বাৰা পৰিপুষ্ট বেজবকরাৰ চিন্তাধাৰাত এনে ভাৱ বা দৃষ্টি থকাটো স্বাভাৱিক। ‘নকণ্ড’ গল্পত প্ৰেমিক ‘জ’ আৰু প্ৰেমিকা ‘আ’ৰ সৰলতাৰ বিপৰীতে সিহঁতৰ গৰাকী মোজাদাবৰ মিথ্যাচৰণৰ ইঙ্গিত আছে। ‘ধোঁৱা-খোঁৱা’ গল্পত ‘অমুকা পণ্ডিত’ৰ ধনলিপ্সাৰ বিপৰীতে নাৱৰীয়াহঁতৰ মানৱ-সুলভ-সহানুভূতি মন কৰিবলগীয়া। ‘ভদৰী’ত শিশুবাম আৰু ভদৰীৰ বাহিৰৰ খহতা আচৰণৰ অন্তৰালত সৰল প্ৰেমৰ চিনাকি আছে। সেইদৰে ‘কন্যা’ আৰু ‘বতনমুণ্ডা’ত প্ৰেমৰ গভীৰতাও লক্ষ্যণীয়। দুখীয়া চহা জীৱনৰ প্ৰতি লিখকৰ সহানুভূতি-শীল দৃষ্টি আৰু উচ্চশ্ৰেণীৰ প্ৰতি বিদ্ৰূপাত্মক মনোভাৱ, গল্পবিলাকৰ মাজেদি আত্মপ্ৰকাশ কৰিছে।

প্ৰকৃতিৰ স্থান :—‘জলকুঁৱৰী’, ‘কন্যা’, ‘এৰাবাৰী’, ‘বতনমুণ্ডা’, ‘নকণ্ড’—এই গল্পবিলাকত প্ৰকৃতিয়ে এক বিশেষ স্থান অধিকাৰ কৰিছে। ‘জলকুঁৱৰী’ গল্পত প্ৰকৃতিৰ আকৰ্ষণ, কন্যা আৰু বতনমুণ্ডাত ৰমণীয়া প্ৰকৃতিৰ অন্তৰালত লুকাই থকা ভয়াবহতা (Nature red with teeth and claws), ‘নকণ্ড’ গল্পত প্ৰকৃতিৰ মৌন গাভীৰ্যা আৰু বিস্ময়াবহতা (Mystery), ‘এৰাবাৰী’ত সজীৱতা আৰু সহানুভূতিশীলতা চিত্ৰিত হৈছে। এই গল্পবিলাকত প্ৰকৃতি কেৱল মানুহৰ কাৰ্য্যৰ পটভূমিয়ে নহয়, মানুহৰ জীৱনৰ লগত ঘনিষ্ঠ সম্পৰ্কত জড়িত। কিন্তু আনবোৰ গল্পত প্ৰকৃতিৰ স্থান হয় শূন্য নহয় গৌণ।

কলা-কৌশল :—আগতে উল্লেখ কৰি অহা হৈছে বেজবকরাই

চুটি গল্প আৰু সাধুকথাৰ মাজত ৰব বিশেষ ব্যৱধান নকৰিছিল। এই কাৰণেই সাধুকথাৰ বীতি গল্পবিলাকত সোমাই পৰিছে ঠায়ে ঠায়ে। ‘আমালৈ নাপাহৰিবা’ নামৰ প্ৰথম গল্পটোৰ গাভৰু ছোৱালীজনীয়ে বিপদত পৰি সাধুকথাৰ চিননীৰ জীয়েকৰ দৰে ইনাই বিনাই আপোনজনক স্মৰি কন্দা কথাটো অবাস্তৱ। ‘যেনে চোৰ তেনে টাঙোন’ (জোনবিবি) গল্পত বুঢ়ী এজনী আহি কদাইৰ ঘৈণীয়েকক বৌ-মাছ এটা দি কেনেকৈ সেইটোৰ সহায়েৰে উগ্ৰ বদাইক বশ কৰিব তাৰে উপায় কৈ দিয়া, ‘ভোমকেবোলা’ গল্পত এজন অচিনাকি সাউদে ভোমকেবোলাৰ ঘৈণীয়েকক ভোমকেবোলাৰ খং বিষ নমাবৰ মন্ত্ৰ শিকাই দিয়া,—এনেবোৰ কথা বা উপায় সাধাবণতে সাধু কথাতহে পোৱা যায়। ‘ঘৰ পতা-ককা’ ‘মূলাখোৱা বুঢ়া’ৰ দৰে গল্পত এনে উপায় প্ৰয়োগ কৰা হলেহে বেচি খাপ খালেহেঁতেন। অতি-প্ৰাকৃত (Supernatural) ঘটনা বা অৱস্থাৰ সৃষ্টি কৰি ভালেকেইটা গল্পৰ বৈচিত্ৰ্য সম্পাদন কৰা হৈছে। ‘ডাক্তৰ বাবুৰ সাধু’ত আত্মহত্যা কৰা চাকৰটোৱে ৰাতি আহি গিৰিহঁতক মাত দিয়া, ‘মালতী’ গল্পত মৃত মালতীয়ে চুচেংফা স্বৰ্গদেৱৰ শোৱনী কোঠাত “কেনে পালি, লোভ আৰু পাপৰ এয়ে প্ৰতিফল” বুলি মাজ ৰাতি বিকট হাঁহি আৰু টকালি পৰা, ‘মৈদাম’ত মৰা মানুহৰ জঁকাবোৰে আহি মৈদামৰ ইতিবৃত্ত প্ৰকাশ কৰা কথা বিস্ময়জনক আৰু অতি প্ৰাকৃতিক। কোনো গল্পত অবাস্তৱ ভাৱ জাঁতৰ কৰিবৰ কাৰণে স্বপ্নৰ সহায় লোৱা হৈছে। ‘স্বৰ্গাৰোহন’, ‘মৈদাম’, ‘লোভ’, ‘মোৰে-সৈতে মনাইৰ দন্দ’, ‘এৰাবাৰী’ আদি গল্পত স্বপ্নৰ প্ৰয়োগ প্ৰধানকৈ দেখা যায়। স্বপ্নত অসম্ভৱো সম্ভৱ হৈ পৰে, গতিকে পোনপটীয়া ভাৱে প্ৰকাশ কৰিব নোৱাৰা বা অবিশ্বাস্য ঘটনাক ৰূপ দিছে স্বপ্নৰ সহায়ত। এই খিনিতে বাস্তৱতা সম্পৰ্কে অলপ আলোচনাৰ প্ৰয়োজন। বেজবকরাৰ গল্পবিলাকৰ সামাজিক পটভূমি, আচাৰ-পদ্ধতি, ধৰণ-কৰণ আদিৰ বিৱৰণ ৰব নিখুঁত আৰু

বাস্তৱ, ঘৰুৱা বা সামাজিক জীৱনৰ সামান্য খুতিনাতিও তেওঁৰ বিৱৰণৰ পৰা বাদ পৰা নাই। 'ভদৰী' আৰু 'ধোঁৱাখোৱা' গল্পৰ বৰ্ণনালৈ লক্ষ্য কৰিলেই এই কথাৰ সত্যতা উপলব্ধি কৰিব পাৰি। কিন্তু কিছুমানত বিশেষকৈ হাস্য বসাত্মক বা ব্যঙ্গাত্মক বচনা বৰ্ণনাই বাস্তৱতাৰ সীমা চেৰাই গৈছে। 'যেনে চোৰ তেনে টাঙোন' গল্পৰ কদায়ে বাম-কঠিয়াতলিত নাঙলৰ সীৰলত বো-মাছ এটা পোৱা, ঘৈণীয়েকে তাকে বান্ধি বাঢ়ি নিদি লুকুৱাই বখা কাৰণে মাৰপিট কৰা, গঞাবিলাকে আহি ওভোতাই কদাইক বান্ধি চাতি ঘৈণীয়েকক অত্যাচাৰ নকৰিবৰ কাৰণে শপত কৰোৱা—এই সকলো কথাই অসম্ভৱ নহলেও স্বাভাৱিক নহয়। এইদৰে 'ভোমকেবোলা' গল্পত, নীহকুলীয়া ভোমকেবোলাই নিজকে বায়ুণ বুলি পৰিচয় দি ছুজনী বায়ুণী ছোৱালী বিয়া কৰাই অকথ্য অত্যাচাৰ আৰম্ভ কৰা আৰু শেষত এটা সাউদ আহি 'ভোমকেবোলা তোৰ নাও, বটাকুছিত তোৰ গাওঁ.....ইত্যাদি' কথাৰে ভেদ ভাঙি দিয়া আৰু তাৰ পাছৰ সকলো ঘটনাই সাধুকথা পৰ্য্যায়ৰ। 'জগবামঙলৰ প্ৰেমাভিনয়', 'ডম্বকধৰ সংসাৰ' (আমাৰ সংসাৰ), 'ভোকেন্দ্র বকরা'ৰ আদি লীলা, মধ্য লীলা, অন্ত লীলা, নাঙলুচন্দ্ৰ দাসৰ কীৰ্ত্তি কলাপ, মিলাবামৰ আত্ম-বিবৃতিমূলক জীৱন কাহিনী—এই সকলোবিলাক কাহিনীতে অতিৰঞ্জন আৰু অস্বাভাৱিকতাৰ প্ৰাচুৰ্য আৰু Irony, wit, parody, caricature আদিৰ প্ৰচুৰ প্ৰয়োগ দেখা যায়। আনকি গহীন বিধৰ গল্পবিলাকতো ব্যঙ্গাত্মক ভাষাৰ ব্যৱহাৰ ঠায়ে ঠায়ে লক্ষ্য কৰিবলগীয়া। 'চোৰ' গল্পটোৰ পৰা দুটামান ছেদ তুলি দিয়া হ'ল নিদৰ্শন স্বৰূপে:—

(ক) "চক্ৰধৰ ফুকন শিৱসাগৰৰ এজন ডাঙৰ লোক, কাছাৰীৰ আমোলা।...তেওঁৰ আমোলাপটিত ঘৰ; এগোহালি গৰু, এভড়াল ধান.....বাৰটা ঘৰ। অৱশ্যে বতাহত তিনিটা ঘৰৰ মুখচ উৰি গৈছে, দুটাৰ চালেদি স্বৰগ দেখি, পাঁচোটাৰ বেৰ "মেধামতৰ অপেক্ষাত আছে, এটাৰ বেৰে চকুৱাৰ তাপলি পাইছে আৰু

আনটোৱে পিৰালিৰ পৰা চুৱাপাতনি বটা পাইছে।.....তেওঁৰ ঘি আছে সেয়ে থাওক, আমি তাত হস্তক্ষেপ নকৰো। ধুমুহাত তেওঁৰ ঘৰৰ মুখচ উৰি গৈছে যদি তেওঁ তাক চোৱাই লব, সেই কথা গমি-গপি আমাৰ মূৰৰ ঘিউ খৰচ কৰো কিয়?..... ভগা বেৰে যদি শিয়াল কুকুৰ ভিতৰলৈ সোমায়, তেওঁৰ ভাতৰ চক পেলনি যাব, বা তেওঁ টোকোন লৈ শিয়াল কুকুৰ খেদিব তাত আমাৰ হৰণ ভগন কি?".....ইত্যাদি

(খ) "খৰালি ব্ৰহ্মপুত্ৰত বালিৰ এনে একোটা ডাঙৰ চাপৰি পৰে যে তাক দেখিলে কাৰ তেতিয়া বিশ্বাস কৰিবৰ মন যায় যে বাৰিষা সেই চাপৰি পানীত লোণ নাইকীয়া হোৱাদি চকুৰ পচাৰতে নাইকীয়া হব! লোকেশ্বৰ বকরাৰ মনত তিবোতাৰ শোক আৰু দ্বিতীয়বাৰ বিয়া নকৰিবৰ প্ৰতিজ্ঞা স্বৰূপ যি দুটা বালিৰ বৰ চাপৰি পৰিছিল, শোকৰ খৰালি গৈ আনন্দৰ বাৰিষা আহিলত সি ভৰ-সোঁতত কোনোবা কৰবালৈ গল।"

চুটি গল্পৰ আৰম্ভণী আৰু শেষ নাটকীয় চমৎকাৰপূৰ্ণ বা অভিনবপূৰ্ণ হোৱাতো বিশেষ বাঞ্ছনীয়। প্ৰাৰম্ভতেই পাঠকৰ মনত উৎকণ্ঠা আৰু উদ্বেগ সৃষ্টি কৰি লব নোৱাৰিলে চুটি গল্পই আকৰ্ষণীয় গুণ হেৰুৱায়। সেইদৰে পৰিসমাপ্তিও গতানুগতিক নহৈ ইঙ্গিতপূৰ্ণ নাইবা নাটকীয় গুণবিশিষ্ট হোৱা উচিত। নাটকীয় গুণ মানে চমৎকাৰিত্ব গুণহে বুজুৱা হৈছে। ৩বেজবকরাৰ গল্পত এনে চমৎকাৰিত্ব গুণ বহু পৰিমাণে লক্ষ্য কৰা যায়। সাধুকথাৰ কুকিৰ "আগলি কলাপাত লবে কি চৰে; চিলনী আই মোৰ আগতে পৰে"—গঙ্গাৰ পাবত নিজম ছপৰীয়া গোৱা উক্ত গীত দুফাকিৰ মহত্বয়ে পাঠকক পাছৰ কথাখিনি পঢ়ি চাবলৈ বাধ্য কৰে। আকৌ 'নকওঁ' গল্পটোৰ নামাকৰণ আৰু পৰিসমাপ্তিলৈ মন কৰা যাওক, 'শ্ৰীজ' 'শ্ৰীমতী আ'ৰ অলুৰোধমতে সিহঁত পলাই থকাৰ সম্বাদ ক'তো প্ৰকাশ নকৰিবলৈ প্ৰতিজ্ঞা কৰি সামৰণি মাৰিছে। এইদৰে "এই পৰ্য্যন্ত এটা কোৱা-চিলাকো, সিহঁত সেই বিলাৰ পাবৰ

হাবিত পলাই আছিল সেই কথা কাকো মই কোৱা নাই আৰু নকওঁ” (প্ৰকাৰান্তৰে কৈয়ে দিলে)—ভেমপুৰীয়া মৌজাদাৰৰ বাহ্যিক নৈষ্ঠিকতাৰ অন্তৰালত লুকাই থকা ভণ্ডামি এটা ইঙ্গিতপূৰ্ণ বৰ্ণনাৰে দৃষ্টি গোচৰ কৰি গল্পৰ এনেদৰে সামৰণি মাৰিছে—“কি ক’লা ? সিদিনা ৰাতি ছপৰত ডাঙৰীয়াৰীয়ে অমুকী বেটিৰ ওপৰত খং কৰি আৰু স্বামীৰ ঘিণ লগা ব্যৱহাৰত নিজৰ জীৱনকে ধিক্কাৰ দি চিঞৰ-বাখৰ কৰি লৰ মাৰি নৈত পৰি মৰিবলৈ গৈছিল কিয় ? কি ক’লা ? ওঁ গৈছিল কিয় ? উৰহি গছৰ ওৰটো নেপালে তুমি নেবা । তোমাৰ মুখৰ লগতে তুমি কেতিয়াবা কটা বাবা মই দেখিছোঁ । কেপ্‌কেপাই নাথাকিবা, মনে মনে থাকা ।” ধোঁৱা-খোৱা গল্পত অমুকা পণ্ডিতে পানীত পৰি মৰা বামেশ্বৰ ডাঙৰীয়াৰ গাতে আধাখিনি নাৱৰ কেবেয়া জাপি দি শেহান্তৰত যেতিয়া বাকী আধাখিনিৰ পৰাও মুক্ত হৈ নাৱৰ পৰা নামি যাবলৈ উপক্ৰম কৰে তেতিয়া ওচৰৰ জাজীত কিবা এটা বস্তু দেখি হাকুতিয়াই আনি চাই দেখে “দেখোন ওঁ বামেশ্বৰ ডাঙৰীয়াৰ সেই সাংঘাতিক ধোঁৱাখোৱাটো ।” শেষৰ বৰ্ণনাটোৱে পাঠকৰ বেদনানুভূতি তীব্ৰ নকৰি থকা নাই । এনেকৈ বহুতো গল্পৰ সামৰণিৰ নিজা বৈশিষ্ট্য আছে, যাৰ ফলত গল্পবিলাকৰ প্ৰভাৱশীলতা বাঢ়িছে ।

ওঁ বেজবকরাৰ গল্পত আকস্মিক ঘটনা (Accident) বা সংযোগৰ (Coincidence) প্ৰয়োগ অনেক ঠাইত লক্ষ্য কৰা যায় । সাধু-কথাৰ কুকিৰ প্ৰথম গল্পটোলৈকে মন কৰিলেই দেখা যাব যে গল্পৰ পাৰত ভৰতপুৰীয়া অসমীয়া গাভৰুৰ বিননি কেতিয়াও ভাবিব নোৱাৰা কথা, ই সম্পূৰ্ণই আকস্মিক ব্যাপাৰ । সেইদৰে নভবা নিচিন্তাকৈ বহুত বহুবৰ মূৰত সেই গাভৰুৰ কোঁৱৰপুৰৰ বহাত লিখকৰ উপস্থিতি আকস্মিক সংযোগ হুঁবুলি নোৱাৰি । এনে আকস্মিকতাই গল্পৰ বৰ্ণনীয় বিষয়ৰ স্বাভাৱিকতা কিছু হ্ৰাস কৰিলেও, চমৎকাৰিত্ব বঢ়ায় ।

চৰিত্ৰ :- চুটি গল্পত চৰিত্ৰৰ সকলো দিশ প্ৰকাশ কৰা সম্ভৱপৰ নহয় । চৰিত্ৰৰ কোনো এটা দিশৰ ওপৰত বিশেষ জোৰ দিয়া হয়—বাকীবিলাক দিশলৈ কেৱল ইঙ্গিত দিয়াহে সম্ভৱ । তথাপি সাধাৰণতে চৰিত্ৰৰ এনে এটা দিশ লোৱা হয় যিটো দিশে আন আন দিশকো অনুৰঞ্জিত নকৰাকৈ নাথাকে । ভেমপুৰীয়া মৌজাদাৰৰ চৰিত্ৰৰ ভণ্ডামিয়ে গোটেই ব্যক্তিত্বৰ ওপৰতে প্ৰভাৱ পেলাইছে । ‘ধোঁৱাখোৱা’ৰ বামেশ্বৰ ডাঙৰীয়াৰ ধৰ্মপতুৱা মনোবৃত্তিয়ে বাকীবিলাকক তল পেলাই ৰাখিছে । মিলাবাম চৰিত্ৰৰ কানীয়া অংশটো বাদ দিলে একো নাথাকে । মলক গুইন্ গুইনৰ চাহাবীয়ানাই সৰ্বস্ব । বামেশ্বৰ, ভদৰী, জয়ন্তী আদি ছই চাৰিটা চৰিত্ৰ অন্যান্য সাধাৰণ হলেও, বেচিভাগ চৰিত্ৰই Typical, অৰ্থাৎ একোটা শ্ৰেণীৰ প্ৰতিনিধি স্বৰূপ । মিলাবাম, ভোকেল্ল বকরা, ভেমপুৰীয়া মৌজাদাৰ, উম্বকধৰ, (আমাৰ সংসাৰৰ) কদাই, শিশুৰাম, সেউতী, এই সকলো-বিলাক চৰিত্ৰই কিছু নহয় কিছু একোটা শ্ৰেণীৰ প্ৰতিনিধি বুলিব পাৰি । ব্যঙ্গাত্মক চৰিত্ৰ সৃষ্টিত বেজবকরাৰ দক্ষতা অদ্বিতীয় । মিলাবাম, ভোকেল্ল বকরা, নাঙলুচল্ল, মলকগুইন্ গুইন্, জগৰা মণ্ডল অসমীয়া সাহিত্যৰ বিশেষ সৃষ্টি বুলি কব পাৰি । Comedy ৰ নিচিনাকৈ ব্যঙ্গ বচনাতো প্ৰতিনিধিমূলক চৰিত্ৰৰ হে প্ৰয়োগ হয় । (১)

বচনা-ভঙ্গী :- সাধাৰণতে গল্প-প্ৰকাশত চাৰি প্ৰকাৰ ৰীতি প্ৰয়োগ কৰা দেখা যায় : ১। আত্মবিস্মৃতিমূলক, ২। সংলাপনাত্মক, ৩। বৰ্ণনাত্মক, ৪। পত্ৰমূলক (Epistolatory) । শেষৰটো ৰীতি অৱশ্যে বেজবকরাই ব্যৱহাৰ কৰা নাই, বাকী তিনিটা বিভিন্ন গল্পত প্ৰয়োগ হৈছে । চৰিত্ৰৰ বিকাশ দেখুৱাবলৈ সংলাপন ৰীতি আৰু মানসিক অৱস্থা বিশ্লেষণ কৰিবলৈ আত্মবিস্মৃতিমূলক ৰীতি বেচি উপযোগী । একেটা গল্পতে সেই কাৰণে বিভিন্ন ৰীতি প্ৰয়োগ হ’ব

(i) “The fundamental assumption of comedy is that it does not deal with isolated individualities.” (Theory of drama by Nicoll.)

পাবে আৰু হৈছেও, আৰু কেইবাটা গল্পত কেৱল সংলাপনকেই বাহনস্বৰূপে গ্ৰহণ কৰিছে। Digressiveness অৰ্থাৎ এটা বিষয়ৰ পৰা আন এটা বিষয়ৰ বৰ্ণনালৈ আঁতৰি যোৱা, বা মূল বক্তব্য বিষয়ত আৱদ্ধ নাথাকি প্ৰাসঙ্গিক অপ্ৰাসঙ্গিক বহুতো কথা অৱতারণা কৰা লক্ষণ বেজবকরাৰ প্ৰকাশভঙ্গীত দেখা যায়। প্ৰকাশভঙ্গীৰ দ্বিতীয় লক্ষণ হৈছে অতিমাত্ৰাই জাতীয় বৈশিষ্ট্যসূচক, ইংৰাজীত যাক Racy বোলা হয়। অসমীয়া জাতীয় জীৱন-ধাৰাৰ লগত পৰিচয় নাথাকিলে তেওঁৰ বচনাৰ সম্যক উপলব্ধি সম্ভৱ নহয়। তৃতীয় লক্ষণ হৈছে ভাষাৰ ব্যঙ্গাত্মক আৰু খুহুটীয়া গুণ। শ্লেষাত্মক (Ironical) বা কৌতুকপূৰ্ণ (Humorous) ভাষা বেজবকরাৰ বচনা বীতিৰ এটা একোটা নোৱাৰা বিশেষত্ব। সাধাৰণ বা অতি তুচ্ছ কথাৰ অস্বাভাৱিক গাভীৰ্য্য দান কৰি বা অতি মহত্বপূৰ্ণ বা গভীৰ বিষয়ক তেনেই তুলুঙাকৈ প্ৰকাশ কৰি ছুই এটা গল্পৰ হাস্যজনক পৰিবেশ সৃষ্টি কৰিবলৈ চেষ্টা কৰিছে। বেজবকরাৰ প্ৰকাশভঙ্গীৰ অন্যতম আকৰ্ষণীয় গুণ হৈছে তেওঁৰ উপমামূলক অলঙ্কাৰসমূহ। ছুটা কথা বা বস্তুৰ মাজত অসাধাৰণভাৱে সাদৃশ্য আৱিষ্কাৰ কৰাত বেজবকরাৰ সমকক্ষ কোনো নাই। ওপৰত উল্লেখ কৰি অহা 'চোৰ' গল্পৰ অন্যতম চৰিত্ৰ লোকেশ্বৰ বকরাৰ জীৱনত বিবহৰ চাপৰি (চট) পৰা, আকৌ আনন্দৰ বাৰিষাত সেই চাপৰি অন্তৰ্ধান হোৱা—উপমা সাধাৰণৰ মনত নেখেলায়। সেইদৰে অকনমান ৰূপহী নৈখন কেনেকৈ কি উপমা প্ৰয়োগ কৰি বৰ্ণনা কৰিছে চাওক :—

“ৰূপহী সৰু নৈ। খবালীৰ পানী চিৰচিৰীয়া, কৰবাৰপৰা বৈ অহা ফটিক জোল বুলিলেহে বজে। কিন্তু বাৰিষাৰ পানী ঢোলেও দিয়া বোকা। আহিন কাতিৰ ৰূপহী নিমাতী ক্ষীণ আৰু লাজকুৰীয়া। আহাৰ শাওণৰ ৰূপহী টপুটপী শকত, ডেওপাৰতী আৰু নাচনী ॥” পৰিবেশ বা পৰিস্থিতিবিলাক সজাওঁতে বা বৰ্ণনা কৰোঁতে যকৰা আৰু সামাজিক চিত্ৰবিলাক বোলছবিৰ দৃশ্য

পৰম্পৰাৰ দৰে প্ৰকাশ পায়—চিত্ৰক বাদ দিলে বেজবকরাৰ বৰ্ণনাৰ সৌন্দৰ্য্য একো নাথাকে।

গল্পৰ-দোষ :—সৰ্বশেষত গল্পবিলাকৰ দোষ ছুই এটা লৈ আঙুলিয়াই নিদিলে আলোচনা অসম্পূৰ্ণ হৈ ৰ'ব। প্ৰথমতেই আমাৰ চকুত পৰে যে সাধুকথা আৰু চুটি গল্পৰ মাজৰ সীমাবেখা বৰ স্পষ্ট নোহোৱাত আৰু সাধুকথাৰ Technique ঠায়ে ঠায়ে প্ৰয়োগ কৰাত গল্পবিলাকে স্থান অনুসৰি অবাস্তৱ ৰূপ লৈছে। দ্বিতীয়তে, ঘটনা বা কাৰ্য্যৰ ঐক্যৰ ফালে চকু নাৰাখি অপ্ৰাসঙ্গিক বা ঘনিষ্ঠভাৱে সম্পৰ্ক নথকা বৰ্ণনাত গুৰুত্ব আৰোপ কৰাত বা মূল বিষয়ক পাচ পেলাই প্ৰাসঙ্গিক বিষয়ে ঠায়ে ঠায়ে থিতাপি হৈ বহাত Plot বা বিষয়বস্তুৰ ঐক্য (Unity) কমি গৈছে আৰু গল্পৰ গাঁথনি ঢিলা-সোলোকা বিধৰ হৈ পৰিছে। উদাহৰণস্বৰূপে 'চোৰ' গল্পটোলৈকে আঙুলিয়াব পাৰি। লোকেশ্বৰ বকরাৰ ঘৰুৱা বিপৰ্য্যয় আৰু পশুপতিৰ চাৰিত্ৰিক অধঃপতন আৰু শেষত আকস্মিক পৰিবৰ্তন, এই ছয়োটা বিষয়ৰ ভিতৰত কোনটো প্ৰধান আৰু কোনটো প্ৰাসঙ্গিক বাছি উলিয়াবলৈ টান হৈ পৰে। ঐক্যৰ ফালৰ পৰা চাই পঠালে ভদৰী, ধোঁৱাখোৱা, জলকুঁৱৰী আদি কেইটামান গল্প উৎকৃষ্ট পৰ্য্যায়ত পৰে। তৃতীয়তে, কিছুমান গল্পত প্লটৰ গাঁথনি নাই বুলিবই পাৰি, সেইবিলাকক গল্প বুলি ব্যঙ্গাত্মক বচনাতে বোলা বেচি সমীচীন হ'ব। মিলাবামৰ আত্মজীৱনী, ভোকেন্দ্ৰ বকরাৰ 'লীল', নাঙলুচন্দ্ৰ দাস, এই বিলাকক গল্প বুলি কবলৈ টান হয়। চতুৰ্থতে, বেজবকরাৰ লঘু হাস্যৰস প্ৰধান প্ৰকাশভঙ্গীয়ে Tragic atmosphere সৃষ্টি কৰাত ঠায়ে ঠায়ে বাধাহে জন্মাইছে। তীব্ৰ বেদনাময় মুহূৰ্ত্তৰ উপযুক্ত পৰিবেশ সৃষ্টি কৰিবৰ কাৰণে হাস্য-ৰসাত্মক ভাষা উপযোগী নহয়। এই কাৰণেই বোধহয় বেজবকরাৰ বিয়োগান্তক বা বেদনাপূৰ্ণ গল্প কেইটা পঢ়ি পাঠকে বেদনাৰ তীব্ৰতা গভীৰ ভাৱে অনুভৱ কৰিব নোৱাৰে।

তথাপি, অসমীয়া গল্প-সাহিত্যৰ প্ৰৱৰ্ত্তক হিচাপে, অসমীয়া পাৰিবাৰিক আৰু সামাজিক জীৱনৰ বিভিন্ন দিশ নিখুঁতভাৱে গল্পত ফুটাই তুলিবলৈ সক্ষম হোৱাৰ কাৰণে, বেজবকরাৰ নাম অসমীয়া গল্প-সাহিত্যৰ বুৰঞ্জীত সোণালী আখৰেৰে লিখা বৰ বুলি নিঃসন্দেহে কব পাৰি।

“অলপ সুখৰ পৰিমাণ

নকৰিবা তাক আৰু তাকৰ,

কৃতকাৰ্য্য গুৰিতে নেদেখি,

নহবা যে মিছাতে কাতৰ।” [“ৰেণুকা”]

বেজবকরাৰ ব্যক্তিত্ব

শ্ৰীকমলেশ্বৰ চলিহা

‘লুইতৰ শিহু এ,

টুপাই বুৰ মাৰিলি

আকৌচোন এটিবাৰ ওলা।’

সৃষ্টি—ব্ৰহ্মপুত্ৰৰ পাৰত বহি, যি ধনবৰক ভাবি, মন-বতনীয়ে
ছমুনিয়াহ ছাৰিছে, সি এক দুৰ্জেয়। সৃষ্টিৰ দৰেই সি দুৰ্জেয়
আৰু জটিল।

অথও ভাৰতবৰ্ষৰ মাজত অসমৰ যেনেকৈ এটা বিশিষ্ট ৰূপ সেই
বিশিষ্ট ৰূপক সাহিত্যৰ ভিতৰেদি পুথিৰ পাতত বন্দী কৰি থবৰ
কাৰণে অজ্ঞাত পুৰুষৰ যি অভিসন্ধি সেই অভিসন্ধিৰ ফলতেই
অসমত লক্ষ্মীনাথ বেজবকরাৰ জন্ম। তেওঁ এই বিৰাট সৃষ্টিৰ
লুইতত শিহুৰ দৰেই বুৰ মাৰি ওলাই লুকাই আছিল। তেওঁ
শেহবাৰ বুৰ মাৰি আৰু নোলাল। তেওঁক এশ নিবেদন কৰিলেও
আৰু নোলায়। তেওঁৰ অমৰ আত্মাই তেওঁৰ ৰচনাৱলীলৈকে
আঙুলিয়াই দেখুৱাব আৰু কব যে তাতে তেওঁ আছে।

যি সময়ত অসমত ডাক-জাহাজ চলিছিল বেজবকরা সেই সময়ৰ
মাজেদি শিক্ষা পাই ডাঙৰ দীঘল হোৱা মানুহ। আজি এবো-
পেনেৰে সঁচালনিকৈ মানুহ চলাচল কৰিব পৰা দিনত বেজবকরা
নাই। তথাপি বেজবকরাৰ ব্যক্তিত্ব সেই সময়ৰ মহিমা ভেদ কৰি
যিদৰে সাহিত্যৰ ভিতৰেদি প্ৰকাশিত হৈ উঠিছিল আজিৰ সময়ৰ
মহিমাত তেওঁৰ ব্যক্তিত্বৰ যে উন্নৈশ-বিশ তাৰতম্য ঘটিছে তাক

আমি হুই কবিৰ নোৱাৰোঁ। অসমীয়া সাহিত্যৰ গুৰুত্ব আৰু লঘুত্ব ভালেখিনি বেজবকরাৰ নামটোৰ ওপৰতে নিৰ্ভৰ কৰি আছে।

চেক্সপিয়েৰৰ ব্যক্তিত্বৰ জোনাকত বানাউধুই বাহুব দৰে একাৰ-পেলাৰ খুজিলেও বানাউধুৰ ব্যক্তিত্ব আঁউনীৰ বাতি নহয়। তেওঁৰ ব্যক্তিত্বত এছাটি নতুন জোনাক। ওচৰ-চুবুৰীয়া বঙ্গ-সাহিত্যৰ পূৰ্ণচন্দ্ৰ ববীন্দ্ৰনাথৰ লেখনীক মান কৰি দিব পৰা নতুন সূৰ্য্যৰ উদয় হোৱা নাই যদিও তেওঁৰ শিষ্য তাৰকাসকলৰ ব্যক্তিত্বই তেওঁৰ ব্যক্তিত্বক উজ্জল কৰি দিছে মাথোন।

অসমীয়া সাহিত্যৰ অন্তৰ্গত সূৰ্য্যক উজ্জল কৰি দিব পৰা নক্ষত্ৰ আমাৰ দেশত নথকাৰ দুটা কাৰণ আছে। প্ৰথম কাৰণ, বেজবকরাই যি মতবাদ পোষণ কৰি তেজৰ আখৰেৰে যি লিখা তেওঁ অসমৰ ঘৰে ঘৰে লিখি গ'ল সেই মতবাদ সেই লিখা নিবহ-নিপানীকৈ অসমীয়াই গ্ৰাহ্য কৰা নাই; দ্বিতীয় কাৰণ—যি হাশ্ববস বা ব্যঙ্গ বেজবকরাই বিহক শোধন কৰাৰ মহা অমৃতস্বৰূপে দেশত চলাই দিব খুজিলে সেই হাশ্ববস বা ব্যঙ্গক সৰ্বসাধাৰণে বহুৱালী বুলি ভবাটো। বেজবকৰাক মেছপাড়াৰ জমিদাৰ নগেন্দ্ৰ-নাৰায়ণ চৌধুৰীয়ে বসৰাজ উপাধি দিলে, সেই উপাধি জাতিয়ে গ্ৰহণো কৰিলে কিন্তু সেই পৰিচয়ত 'বেজবকরাৰ প্ৰকৃত পৰিচয়' নোলাল। বেজবকরাৰ প্ৰকৃত পৰিচয় পাবলৈ জাতিয়ে আক্ৰোশ নকৰিলে। তাৰ উপযুক্ত কাৰণ ওপৰত উল্লেখ কৰা দুটাই প্ৰধান।

পুৰণিক যদি আমি শ্ৰদ্ধা নকৰো, পুৰণিয়ে সেই শ্ৰদ্ধা আপোন বলেৰে আমাৰ পৰা আদায় কৰি লব নোৱাৰে। বেজবকরাৰ প্ৰতি যদি আমাৰ শ্ৰদ্ধা হোৱাৰ কোনো কাৰণ নাই তেনে বেজবকরাই আপোন শক্তিয়ে আমাৰ শ্ৰদ্ধাৰ উদ্ৰেক কৰিব নোৱাৰে।

মানুহৰ ব্যক্তিত্বই যে মানুহৰ শ্ৰদ্ধা ওপজোৱাৰ যাই কাৰণ তাক হুই কবিৰ নোৱাৰি। কিন্তু এই ব্যক্তিত্ব কেনেকুৱা? ব্যক্তিত্ব ভালো বেয়াও। গোলাই চোৰৰো ব্যক্তিত্ব আছে, ববীনহুডৰো। কিন্তু মানুহ কেনেকুৱা ব্যক্তিত্ব সম্পন্ন হলে মানুহৰ

শ্ৰদ্ধাৰ পাত্ৰ হয়? সংসাৰত আৰু সমাজত আমি সততে দেখিবলৈ পাওঁ যে কিছুমান মানুহে জ্ঞানৰ পৰিচয় দিয়ে আৰু কিছুমানে অসংযত হৈ দৌবাগ্ৰ্য্যৰ সৃষ্টি কৰে। প্ৰথম শ্ৰেণীক যেনেকৈ আমি সন্মান কৰো, দ্বিতীয় শ্ৰেণীক আমি সেইদৰে ভয় কৰো। ব্যক্তিত্ব ছয়ো শ্ৰেণীৰে আছে যদিও যি ব্যক্তিত্বই আমাক সহায় কৰে আশ্ৰয় দিয়ে আৰু বিপদত বন্ধা কৰে তেওঁকেই আমি শ্ৰেষ্ঠ ধৰ্ম্মি কৰোঁ।

বেজবকরাই প্ৰথমতে কাপ হাতত লৈয়েই দেখা পালে যে যদিও আনন্দবাম ঢেকিয়াল ফুকন, গুণাভিবাম বকরা, হেমচন্দ্ৰ বকরা প্ৰভৃতিয়ে অসমীয়া ভাষাক থিয়দঙা দিব পৰা কৰিলে তথাপি ওখ সাহিত্যৰূপে সি সমৃদ্ধ হব পৰা নাছিল। তদুপৰি ওচৰ-চুবুৰীয়া সাহিত্যই অসমীয়া সাহিত্যক সাহিত্য নুবুলি বৰং সেই সাহিত্যৰ ভাষাৰ অপভ্ৰংশ বুলি কবলৈহে ফেপেৰি পাতিছিল। এনেকুৱা ক্ষেত্ৰত বেজবকরাৰ দুটা কাম হৈছিল। প্ৰথমটো—ওখ সাহিত্যৰ সৃষ্টি কৰা আৰু দ্বিতীয়টো—তথাকথিত অপভ্ৰংশ অপবাদৰ পৰা অসমীয়া ভাষাক বন্ধা কৰা।

জীৱন ধাৰণৰ প্ৰাথমিক প্ৰয়োজন স্বৰূপে সকলোৱেই কলম ধৰে। বেজবকরাই তেনে কৰিছিল। 'জোনাকী' কাকতৰ এবাৰ সম্পাদক হৈ তেওঁ হয়তো ভাবিছিল যে কাকত এখন ভালকৈ চলাব পাবিলে সি এটা ভাল ব্যৱসায় হয়। এই কথাটো তেওঁ ক'তো লিপিবদ্ধ কৰি নথলেও এইটো বিশ্বাস কৰিব পাৰি যে কিতাপ লিখি বা কাকত চলাই চহকী হব খোজা মনোবৃত্তিয়ে প্ৰত্যেক সাহিত্যিকৰ মনত খন্তেকলৈ হলেও ভুমুকি নমৰাকৈ নেযায়। লাভৰ প্ৰয়োজনতকৈ কৰ্তব্যৰ প্ৰয়োজন, যেতিয়া বেছি হয় তেতিয়া কলমে বাধা নেমানে। এশ এটা আলৈ-আতুকাৰ মূৰত লৈয়ো সাহিত্যিকৰ কলমে পৰ্বত বিদাৰিবলৈ ওলায়, লাগিলে তেওঁৰ মূৰত আকাশী চৰগকে ভাগি পৰক নাইবা পেটৰ ভোকত তেওঁ ত্ৰাহি মধুসূদনেই দেখক। এইটো স্বতঃসিদ্ধ কথা যে মানুহে

পৰৰ কাৰ্য্যত নিজক বিলীন কৰি দি ভাল পায়। বিশেষকৈ এই পৰ যেতিয়া স্বদেশ বা স্বজাতি হয় তেনেহলে কথাই নাই। পৰাৰ্থে আত্মোৎসৰ্গ কৰিব পৰা মানুহ বিৰল সঁচা, কিন্তু সেই বুলি সি এইটো বুজায় যে তেনে মানুহ কল্পনাকালেও নোপজে। যাৰ ইচ্ছাত এই পৃথিৱীয়ে নানা ভাষাৰ পাখিৰে ম'ৰা চৰাইৰ দৰে ছালি ধৰি উঠিছে তেওঁৰ ইচ্ছাত পৃথিৱীত এনে মানুহো ওপজে যি স্বদেশ আৰু স্বজাতিৰ প্ৰতি কাম নিজৰ কৰ্ত্তব্য বুলি ধৰে। তেওঁ এই কৰ্ত্তব্য সাধনত একো পুৰস্কাৰ বা উপকাৰ নিবিচাৰে। তেওঁ নিস্পৃহ ভাবেৰে কৰ্ত্তব্য কৰি যায় মাথোন। বেজবকরা এই শ্ৰেণীৰে পুৰুষ আছিল। তেওঁ যিমান কাল অধ্যয়নত কটালে আৰু যিমান কাল জ্ঞান-গৰ্ভ বচনা-সৃষ্টিত কটালে তাতকৈ নিচেই কম সময়হে লোকবজ্জক সাহিত্য-স্ৰষ্টা ৰূপে নিজক অৱতীৰ্ণ কৰিছিল। এই কথাৰ বোধকৰো চন্দ্ৰ-দিবাকৰ সাক্ষী যে তেওঁ যিমানবিলাক গ্ৰন্থ পাঠ কৰি নিজৰ মনটো পৰিপক্ক আৰু জ্ঞান-সমৃদ্ধ কৰি লৈছিল সেই বসাল মনৰ পৰা ওপজা বৃক্ষ অংকুৰিত আৰু পল্লবিত হৈ যিমানবিলাক ফল প্ৰসৰ কৰিলে সেই সাধনাৰ তুলনাত অৱদান যথেষ্ট তাকৰ হৈছিল। আমি সৰ্বসাধাৰণতে পাঠ কৰো কম আৰু প্ৰসৰ কৰো বেছি। আমাৰ ফোঁপোলা জ্ঞানৰ শিপা বহুদূৰলৈ বিয়পি নেযায়, জ্ঞানৰ গভীৰত্ব আমাৰ বহুতৰে নাই। কিন্তু বেজবকরাৰ সাধনা আৰু জ্ঞান ইমান বেছি আছিল যে তেওঁ কিমান বিলাক যে গ্ৰন্থ পাঠ কৰি আয়ত্ব কৰিছিল তাক ভাবিলে বিস্মিত হ'ব লাগে। উত্তৰ আমেৰিকাৰ চেৰকি (Cheroki) ভাষা, কুইচোৱা (Quichua) ভাষা—যি ভাষাৰ 'বিপুল' শব্দৰ অৰ্থ সংস্কৃত 'বিপুল' শব্দেৰে একে, ইত্যাদি নানা ভাষাৰ বিষয়ে অভিজ্ঞতা লাভ কৰিবলৈ বেজবকরাই যি পৰিশ্ৰম কৰিছিল সি নিশ্চয় ওপৰে ওপৰে কৰা বিধৰ পৰিশ্ৰম নাছিল। অসমীয়া ভাষা সম্বন্ধে ব্ৰহ্মনৰ মত শুদ্ধ নে বৰিনচনৰ শুদ্ধ, বঙালী তাত্ত্বিক পণ্ডিত সকলৰ মত শুদ্ধ নে মেক্সমুলাৰৰ শুদ্ধ এই সম্পৰ্কে বেজবকরাই

বহুমূলীয়া যুক্তিৰে অকাট্য তথ্য দি গৈছে, এই সকলোবোৰে অসমীয়াৰ একাৰ বাট যুগমীয়াকৈ পোহৰ দি থাকিব।

যি হওক বেজবকরাৰ পৰা আমি যিখিনি পাইছো সেই খিনিতে আমাৰ সন্তোষ। জকমককৈ ফুলি উঠা তেওঁৰ জ্ঞান-বৃক্ষই আমাক বহুতো দি গৈছে। সাধুকথাৰ পৰা আবস্ত কৰি নাটক আৰু কবিতালৈকে তেওঁ বহুতো বস্তু আমাক দিলে। এই সকলোবোৰ আমাৰ জীৱনত সম্পূৰ্ণকৈ মূৰ্ত্ত কৰিব পাৰিম এনে আশা আমাৰ নাই। তেওঁ 'বাঁহী' নামৰ কাকতত কৰা সম্পাদনাবোৰেই আমাৰ মানত সাহিত্যিক ধৰ্মৰ কীৰ্ত্তি স্তম্ভ। বেদ, কোৰাণ, বাইবেলৰ সাৰ সমন্বয় কৰি তেওঁ অসমীয়া ধৰ্ম প্ৰাণৰ জোখাৰে যথেষ্ট সমল তাত থৈ গৈছে। অসমীয়াই যুগৰ পাছত যুগ গৈ থাকিলেও এইবোৰৰ পৰা বুটলি ল'ব নলগীয়া মনি-মুকুতা তেওঁ নেপায়। অসমীয়াৰ ধৰ্ম জগতৰ ভঁড়াল ভৰাবলৈ বুলি বেজবকরাই এই তত্ত্ব কথাৰ সমুদ্ৰ অসমীয়াৰ কাণত বাকি দিয়া নাছিল, সময়ৰ প্ৰয়োজন বুলিয়েই তেওঁ তেনে কৰিছিল। আজি যদি আমি এই প্ৰয়োজনৰ সূত্ৰ অস্বীকাৰ কৰোঁ তেওঁৰ ব্যক্তিত্ব বুজিবলৈ আমি যথেষ্ট প্ৰয়াস পাব লাগিব।

বেজবকরাৰ বচনাত আমি সৌন্দৰ্য্য-তত্ত্বৰ বিৰাট বিশ্লেষণ দেখিবলৈ পাবোঁ। যি সকলে চকু মুকলি কৰি তেওঁৰ বচনা পঢ়ে তেওঁবিলাকে দেখিবলৈ পাব যে বেজবকরাই সৌন্দৰ্য্য-তত্ত্বকে তেওঁ নিজৰ বিশিষ্টতাৰে নানা প্ৰণালীৰে অসমীয়া মানুহৰ মাজত প্ৰচাৰ কৰিবলৈ হাতত লেখনী তুলি লৈছিল। কাল যিমনেই পুৰণি হ'ব সিমনেই তেওঁৰ এই বিশিষ্টতা মানুহৰ চকুৰ আগত পৰি আহিব। কাৰণ তেওঁ যি মৌলিক তত্ত্বৰ চৰ্চা আৰু অৱতাৰণা কৰিলে সি কোনো কালে পুৰণি হ'ব নোৱাৰে।

‘প্ৰিয়তমাৰ সৌন্দৰ্য্য’ত বেজবকরাই লিখিলে :—

“দিয়া এনে প্ৰেম যি প্ৰেমে বেলেগ অস্তিত্ব বিলোপ কৰে, ভালপোৱা-মউ দিয়া এনে মোক চিৰকাল বাগী নেৰে।”

এয়েই আত্ম-বিলোপ আত্ম-সন্তোষ নহয়। আত্ম-বিলোপ বেদব্যাসৰ, নাবদৰ, মাহত্মা গান্ধীৰ, আত্ম-সন্তোষ বালগৰ, শূৰ্পনখাৰ, নানাবিধ নব-পঞ্চৰ। যি এই সৌন্দৰ্য্য-পৰ্বতৰ গুহাত নিহিত হৈ থকা মহাতত্ত্ব অনুভৱ কৰিব পাৰে, উপলব্ধি কৰিব পাৰে, তেওঁ যে এই সংসাৰৰ সন্তোষৰ সমুদ্ৰত বুৰ মাৰিবলৈ গৈ মৰীচিকা খেদি বাবে বাবে নিঃফল হবলৈ যাব নেলাগে তাক তেওঁ বড়িয়াকৈ বুজিব পাৰিব।

অধ্যয়ন বেজবকরাৰ চিৰসঙ্গী আছিল, এই কথাটো যি বেজবকরাৰ সাহিত্য পঢ়িছে তেওঁ ভালকৈ বুজিব পাৰিব। অধ্যয়ন কৰিয়েই বেজবকরাই নিজৰ আত্মতৃপ্তি সাধন কৰি অসমীয়া ভাষাত একো নিলিখাকৈ কাল কটাই দিব পাৰিলেহেঁতেন। আমি এতিয়াও আমাৰ মাজত এনে মনীষী দেখিছো যি অধ্যয়ন-ৰত। তেওঁ ক'বাত কেতিয়াবা দুখন এখন পুথি লিখিলেও অসমীয়া ভাষাত নিলিখি বিদেশী ভাষাত লিখে। হাতৰ খজুৰতী মৰাৰ নিচিনাকৈ তেওঁ দুই এখন সৰু-সুৰা অসমীয়া কিতাপ লিখিলেও লিখিব পাৰে। কিন্তু তেওঁৰ সন্মান আৰু খ্যাতি সেই কেইখনৰ বাবে নহয়, তেওঁৰ খ্যাতি সেই আগৰ কেইখনৰ বাবেহে। যি ভাষাত বচনা লিখিলে মানুহে আচাৰ্য (Doctor) উপাধি লাভ কৰে তেনে ভাষাত বেজবকরাই বচনা লিখি যোৱা নাছিল। অৱশ্যে বেজবকরাই ইচ্ছা কৰাহেঁতেন বিদেশী ভাষাত দুই এখন যে পুথি লিখি যাব নোৱাৰিলেহেঁতেন এনে নহয়। কিন্তু তেওঁৰ এই বিষয়ত আদৰ্শ হ'ল বঙ্গদেশৰ মাইকেল মধুসূদন দত্ত। তেওঁৰ বিষয়ে বেজবকরাই এঠাইত এইদৰে লেখিছে:—

“আমাৰ কোনো কোনো দেশী মানুহে উন্নত ভাব প্ৰকাশক উন্নত ইংৰাজী ভাষাৰে কথাবাত্তা লিখা-পঢ়া কৰিয়েই আনন্দ কাঞ্চনজঙ্ঘাৰ টিঙত উঠি তললৈ চাই পঠিয়াই পৰম সন্তোষ লাভ কৰে; কিন্তু আমি তেওঁলোকক অলপ ইয়াকে কওঁ যে “কাঞ্চনজঙ্ঘাত উঠা, স্বৰ্গাৰোহন কৰা, সন্তোষো লভা, কিন্তু সান্নিধ্য,

শৰীৰত যদি পাপ আছে টলব, কৰে কেতিয়াবা পকা আম সৰাদি সৰি আমাতকৈও তলৰ খাৱৈত পৰিবা চাবা।” এই বিধৰ আমাৰ দেশী ভাইসকল যিমান কি ওপৰলৈ উধাওক, যকৰা সুখৰ সোৱাদৰ পৰা সিমান তেওঁলোক আঁতৰ। ভাৰতবৰ্ষীয় মানুহৰ ভিতৰত বঙালী মাইকেল মধুসূদন দত্ততকৈ বোধকৰোঁ আৰু কোনো বেছি চাহাব হোৱা নাছিল। দেশীয় ধৰ্ম্ম-কৰ্ম্ম, ভাৰ ভাষা, সাহিত্য-সাজ সোপাকে তাকিছল্য ভাৱে পৰিত্যাগ কৰি ইংৰাজীত কবিতা লেখি মিলটন হবলৈ গৈ শেহত নিজৰ ভুল বুজিব পাৰি আগেয়ে ঘিণোৱা মাতৃভাষাত কাপ ধৰিহে সাহিত্য-জগতত অলপ চিন মাইকেলে থৈ যাব পাৰিলে। মাইকেলে ইংৰাজী ভাষাত যেনেকৈ সুন্দৰকপে গদ্য আৰু পদ্যত মনৰ ভাব প্ৰকাশ কৰিব পাৰিছিল, আন কোনো ভাৰতবাসীয়ে আজিলৈকে তেনেকৈ পাৰিছেনে নাই সন্দেহ। কিন্তু মাতৃভাষাৰ আশ্ৰয় লৈহে মধুসূদনে ‘মধুচক্ৰ’ বচিবলৈ সমৰ্থবান হ'ল, এইটো যেন আমাৰ মনত থাকে।”

ওপৰৰ কথাখিনি পঢ়ি এইটো অনুমান কৰিব পাৰি যে বেজবকরা ডাঙৰীয়াই ‘সাহিত্য-জগতত অলপ চিন’-থৈ যোৱা কথাটোত অলপ জোৰ দিছে। মাতৃভাষাৰ জৰীয়েতে জ্ঞানৰ চৰ্চ্চা কৰোঁতা জনৰ অৱশ্যে জগতত নিজৰ নাম থৈ যাব পৰাটোৱেই মুখ্য উদ্দেশ্য নহয়। মাতৃভাষাক ডাঙৰ কৰাটোৱেই তেওঁৰ মুখ্য উদ্দেশ্য। অৱশ্যে এই উদ্দেশ্যত তেওঁ সফল-কাম নহবও পাৰে। আন হাতে নিজৰ ওখ চিন্তা প্ৰকাশ কৰিবৰ কাৰণে যদি মানুহে বিদেশী ভাষা অৱলম্বন কৰিব লগীয়া হয় তেনে সেই মানুহজনৰ অন্তৰ যদি দেশী ভাষাৰ প্ৰতি বিৰাগভাজন নহয় তেনে তেওঁৰ সেই ওখ ভাৱৰ ছাঁ দেশী ভাষাতো পৰিব। যেনে মহাত্মা গান্ধীৰ ইংৰাজী প্ৰৱন্ধৰ ভাৱ আৰু চিন্তা গুজৰাটী ভাষাৰ ভিতৰেদিও সমানে প্ৰকাশিত।

বহুত ক্ষেত্ৰত দেশী ভাষাৰ যোগেদি তেওঁৰ চিন্তা বেছি পৰি-
মানেহে প্ৰকাশিত হৈছে। বৰীন্দ্রনাথ সম্পৰ্কেও সেই কথা খাটে।

গীতাঞ্জলিৰ ইংৰাজী অনুবাদে যদিও তেওঁক সন্মানৰ আগশাৰীত বহুৱালে তথাপি মানুহে তেওঁৰ মূল পুথিখনহে ভক্তি আৰু আদৰ কৰি পঢ়ে। বিবেকানন্দৰ ইংৰাজী বক্তৃতাতকৈ তেওঁৰ বাস্তৱ কৰ্মক্ষেত্ৰলৈ মানুহৰ চকু বেছি। তেওঁৰ আকৃতি-প্ৰকৃতি তেওঁৰ বৈবাগ্যই মানুহক যিমান মুগ্ধ কৰিছে তেওঁৰ ইংৰাজী বচনাই সিমান কৰা নাই।

অসমীয়া ভাষাৰ প্ৰতি বেজবকরাৰ প্ৰীতি অসীম হোৱা বাবেই বেজবকরাই অধ্যয়ন-পুষ্ঠ মন লৈ এই ভাষাৰ যোগেদি অসমীয়া জাতিক সেৱা কৰিবলৈ আগবাঢ়ি আহিল। এই সেৱাত তেওঁ বলিষ্ঠ মন বিদৰে নিয়োগ কৰিলে তেওঁৰ বলিষ্ঠ বাহুও সেইদৰে মহাবাহু ব্ৰহ্মপুত্ৰৰ দৰে আশ্ফালিত হৈ উঠিল। এই আশ্ফালন অৱশ্যে বহুতে সহ্য কৰিব নোৱাৰিলে, কাৰণ তেওঁ অসমীয়াক জাগ্ৰত কৰিবৰ কাৰণে বহুত সময়ত অপ্ৰিয় সত্যবো অৱতাৰণা কৰিব লগীয়াত পৰিছিল। এই কাৰ্য্যত বেজবকরাৰ সামৰ্থ্য অকল বাহুৰ ওপৰতে নাছিল। অকল তাৰ ওপৰত থকাহেঁতেন বেজবকরাৰ ব্যক্তিত্ব আনফালে ঢাল খালেহেঁতেন। কিন্তু এই কাৰ্য্যত সৰ্বোপৰি তেওঁৰ আছিল অনাবিল চৰিত্ৰ। চৰিত্ৰত বেজবকরা আছিল নিৰ্দোষ আৰু নিৰ্গল। কিন্তু কেনেকুৱা চৰিত্ৰ?

আমি চৰিত্ৰ ভাল বুলিলে বুজো যে মানুহজন নিৰ্মাখিত, মৰা মাপ নেডেৱা তেওঁৰ স্বভাৱ। নিতৌ তিনিবাৰ গা-ধুই আহাৰ কৰা মানুহ তেওঁ। মদ-ফটিকা, মাছ-মঙহ চাবি বেবৰ মাজত ৰাখি মণ্ডমাহ-জহাচাউল চোবাই কাল কটোৱা আৰু ধাৰ নলগোৱা আৰু লোকক টকা ধাবলৈ নিদিয়া মানুহজনেই চৰিত্ৰবান। চৰিত্ৰ আৰু নৈতিক বল যাক বোলে সি সম্পূৰ্ণৰূপে শুকীয়া কথা। চৰিত্ৰত ভণ্ডামি বা কাপুৰুষতাৰ ঠাই নাই। চৰিত্ৰবান যি তেওঁ নিৰ্ভীক। চৰিত্ৰবান যি তেওঁ সৰ্বভক্ষ—কিন্তু নিৰ্বিকাৰ। কাম, ক্ৰোধ, লোভ বৰ্জিত তেওঁ। তেওঁৰ মন মোহাচ্ছন্ন নহয়। তেওঁ মায়া-মমতাৰ অধীন হৈ চকুলো টুকিলেও স্বাৰ্থপৰতাত কেতিয়াও নিমগ্ন হৈ

নেথাকে। পৰৰ চকুলো মছিবলৈ তেওঁ ব্যগ্ৰ হৈ লৰি যায়। তেওঁ সদানন্দ। তেওঁ মানুহক হুঁঁৱায়, নিজেও হাঁহে। পিছত কোৱা এই গুণবোৰ বেজবকরাৰ গাত সম্পূৰ্ণ বৰ্তমান। এই গুণবোৰ লৈয়েই তেওঁৰ মহৎ ব্যক্তিত্ব পত্ৰই পুষ্পই বিকশিত। বতাহে কঁপোৱা ওখ আহত গছৰ পাতৰ দৰে তেওঁৰ হাঁহি, বৰগছৰ দৰে তেওঁৰ প্ৰগাঢ় চিন্তাৰ ছাঁ, বৰনৈৰ দৰে তেওঁৰ কথা কাহিনীৰ কল্লোল আৰু হিমালয়ৰ দৰে তেওঁৰ ধৈৰ্য্য আৰু বীৰত্ব। সাহিত্যৰ ভিতৰেদি তেওঁ এই গুণবোৰ কেনেকৈ প্ৰমাণিত কৰিলে চাবলগীয়া।

বেজবকরাৰ সম্পৰ্কে বচনা লেখিবলৈ গলে ভোলানাথ বকরাৰ নাম নললে নচলিব। ব্যৱসায় জগতত এইজনা পুৰুষ অসাধাৰণ ব্যক্তিত্ব-সম্পন্ন। এওঁৰ লগত ব্যৱসায় সূত্ৰত সংযুক্ত হৈ বেজবকরাই বঙ্গদেশৰ ভালেমান বিখ্যাত পৰিয়াল আৰু বিখ্যাত লোকৰ সংস্পৰ্শলৈ আহি অল্প-সমস্যা সমাধান কৰে। তথাপি বেজবকরাৰ ব্যক্তিত্ব উৱলি যোৱা ব্যক্তিত্ব নহয়। অসামান্য ব্যক্তিত্ব-সম্পন্নও তেওঁ নহয়। এই নীৰস সংসাৰত আমি যিসকল মানুহ লগ পাই তেওঁলোকৰ সঙ্গ-সুখ বিচাৰো বেজবকরা-জুইৰ ফিৰিঙতি তেওঁলোকৰ গাতো আছে। অৱশ্যে জুই বুলিলে কথাটো ভালকৈ খেও নেখায়। বেজবকরা-জলপ্ৰপাতৰ এটি কণিকা বুলিলেহে ভালকৈ শুৱাব। যিবিলাক মানুহৰ গাত এই কণিকা আছে আমি তেওঁবিলাকৰ লগ লৈ ভাল পাওঁ। সংসাৰত এনে নিৰ্মাখিত ছালছিগা ভিকছ দেখিছো যাৰ জোলোঙাত খুদকণ এটা নেথাকিলেও কণ্ঠত সৰস্বতীয়ে লাগ দিয়ে। এইটোৱেই বিচিত্ৰ যে অল্পৰ পৰা বঞ্চিত হলেও মানুহজন বাক্যৰ পৰা বঞ্চিত নহয়। এওঁ হাস্যৰসৰ মানুহ-কণিকা। কিন্তু বেজবকরা হ'ল উচ্ছৃমিত হাস্যৰ। বঙ্গদেশৰ কবি দ্বিজেন্দ্ৰলালেও হাঁহিছিল কিন্তু এই হাঁহি 'চোখিন' হাঁহি। এই হাঁহিত দীপ্তি আছে, স্নেহ নাই, ব্যংগ আছে, সেৱা নাই। বেজ-

বৰুৱা বিলাত ফেব্ৰুৱাৰী নহলেও ভাৰতত থাকিয়েই বিলাতী মানুহৰ সদগুণ তেওঁ আয়ত্ত কৰিছিল। বিলাতী মানুহৰ প্ৰতি তেওঁৰ শ্ৰদ্ধাও আছিল প্ৰগাঢ়। তেওঁ বক্তৃতা প্ৰসংগত এইদৰে কৈ গৈছিল :—

“ইংৰাজ গবৰ্ণমেণ্টৰ সুবিমল ছাঁত, অশেষ সুবিধা পাই বঙ্গলা-ভাষা অলপ দিনৰ ভিতৰতে খুব বাঢ়ি উঠি অশেষ অসুবিধাৰে সৈতে সংগ্ৰাম কৰি তিষ্ঠিব লগীয়াত পৰা অসমীয়া ভাষাক বহুত পিছ পেলালে।……আমি দ-কথা এটাত আলাপ কৰিব খুজিলে ইংৰাজী শব্দ ব্যৱহাৰ নকৰিলে, মনৰ সম্পূৰ্ণ ভাৱৰ ডোল মেলি দি তাক মুকলি কৰি লৈ যে আলাপ কৰিব নোৱাৰোঁ। এইটো আমাৰ দোষ নহয়, ইংৰাজৰ দোষ নহয়, পাশ্চাত্য শিক্ষা সভ্য-তাৰো দোষ নহয়। আমি যি অৱস্থাত পৰিছোঁ, ই সেই অৱস্থাৰ ফল। সুসভ্য, সুশিক্ষিত, অনুন্নত জাতি আমাৰ বজা, গুৰু, শিক্ষক, পালক, চালক আমাৰ সুকপালৰ গুণে এনে হৈছে। এনে উন্নত জাতিৰে আমি ভাব সলনা সলনি কৰি চলিব লগীয়াত পৰিছোঁ। উন্নত জাতিৰে সৈতে উন্নত ভাৱৰ কথা কবৰ আৱশ্যক; আৰু সেই উন্নত জাতিৰ নিমিত্তে উন্নত ভাৱবিলাকো আমাৰ হৈছে। সেইবিলাক আমি এৰি দি বা নলৈ আগৰ অৱস্থাতে থাকিবলৈ ইচ্ছা নকৰি উন্নত জাতিৰ শাৰীলৈ উঠিবলৈ চেষ্টা কৰিব লাগে।”

বেজবৰুৱাৰ আদৰ্শ যে সঁচাকৈয়ে পাশ্চাত্য সভ্যতাই আছিল তাক ওপৰত উদ্ধৃত কৰি দিয়া তেওঁৰ কথাবিলাকৰ পৰা স্পষ্টকৈ বুজিব পাৰি। সেই দেখি তেওঁ পোছাকে-পৰিচ্ছদে আহাৰে-বিহাৰে সম্পূৰ্ণ চাহাব আছিল। তেওঁ বঙ্গালী জাতিৰ প্ৰতিও ওখ ভাব পোষণ কৰিছিল বুলি ধৰিব পাৰি। তেওঁ বঙ্গালীৰ ঘৰৰ লগত বৈবাহিক সূত্ৰত আৱদ্ধ। তেওঁৰ বন্ধু বঙ্গদেশত অলেখ। সু-সাহিত্যিক বিজয়চন্দ্ৰ মজুমদাৰে বেজবৰুৱাৰ পাণ্ডিত্যত মুগ্ধ হৈ এবাৰ কৈছিল যে বেজবৰুৱাৰ যুক্তি অকাট্য। অসমীয়া ভাষাৰ

ক্ষেত্ৰত বেজবৰুৱাই বঙ্গালীক ক্ষমা কৰা নাই কোনো কালে। হিতেন্দ্ৰ নাথ ঠাকুৰে কেইবাটাও বৰগীতৰ স্বৰলিপি কৰি ‘জোনাকী’ত প্ৰকাশ কৰিছিল। সম্ভৱতঃ এই কাৰ্য্যৰ গুৰিত বেজবৰুৱাই। তথাপি বেজবৰুৱাই বঙ্গ ভাষাৰ প্ৰতি শ্ৰদ্ধা নেদেখুৱাই নিজৰ দুখনী মাতৃভাষাকে পৰম সাদৰে সোৱটি ধৰিছিল।

বিলাতী সভ্যতাৰ আহিলাৰে আপাদ মস্তক বিমণ্ডিত কৰি অন্তৰত অসমীয়া ভাষাৰ প্ৰতি একনিষ্ঠ প্ৰেম লৈ বেজবৰুৱাই অসমীয়া সাহিত্যত হাত দিলে। যেই হাত দিলে সেই তেওঁৰ দ্বাৰা বাছকবনীয়া সৃষ্টি অসমীয়া ভাষাত হবলৈ ধৰিলে। কৃপাবৰ বৰুৱাৰ সৃষ্টি হ’ল, তেওঁৰ ওভতনি আৰু কাকতৰ টোপোলা ওলাল। আন হাতে তেওঁৰ অমৃতৰ ভঁৰাল সাধুকথাৰ নিজৰা ওলাল। ‘সুৰভি’, ‘সাধুকথাৰ কুকি’ আদি বিবিধ গ্ৰন্থ তেওঁ শৰাইত সজাই আনিলে। অসমীয়া ভাষা সম্বন্ধে তেওঁ খৰছি মাৰি জানিবৰ কাৰণে উজাই গ’ল। তেওঁৰ সময়ৰ পৰা চাৰিশ বছৰ আগলৈ উজাই গৈ দেখা পালে শঙ্কৰদেৱক। তাতকৈও উজাই গ’ল। দেখিলে অসমীয়া ভাষা তাতো আছে। প্ৰায় হাজাৰ বছৰ আগলৈ গৈয়ো তেওঁ অসমীয়া ভাষাৰ খোজ দেখা পালে।

বেজবৰুৱাই যদি তেওঁৰ বচনাৰ ভিতৰেদি সুখৰ ছবি আঁকিছিল সেই ছবিখন সকলোৰে চকুৰ আগত আঁৰি থব খুজিছিল। তেওঁৰ অনুভৱ এইটো নাছিল যে তেওঁ যে এজন ডাঙৰ শিল্পী। এইটো মানুহে স্বীকাৰ কৰক বা নকৰক তেওঁৰ ছবিখনে মানুহৰ অন্তৰত যদি এটা আনন্দৰ বেথাপাত কৰিব পাৰে সেয়েই তেওঁৰ বহুত, তাতে তেওঁৰ সন্তোষ। এইবাবে যদি বেজবৰুৱা কেতিয়াবা বহুবক্ষী হৈছিল এইটো তেওঁৰ অন্তৰবিহীনতাৰ বাবে নহয়, এইটো তেওঁৰ অন্তৰ-ধনৰ প্ৰাচুৰ্য্যতাহে। বেজবৰুৱা অন্তৰ-ধনত ধনী আছিল, এই ধন তেওঁ সকলোকে বিলাই দিব খুজিছিল। অসমৰ ঘৰে ঘৰে এই ঐশ্বৰ্য্য সোতস্বতী হৈ বৈ গৈছিল।

দৰাচলতে বেজবৰুৱা 'বাক্য বহুল' নহয় 'লেখা বহুল'হে। 'জোনাকী' জন্ম হোৱাৰে পৰা 'বাঁহী'ৰ মৃত্যুলৈকে এই আধা শতিকাতকৈও সবহকাল বেজবৰুৱাই অক্লান্ত ভাবেৰে মাতৃভাষাৰ জৰীয়েতে বিস্তৰ প্ৰৱন্ধ লিখিলে, গ্ৰন্থ ৰচনা কৰিলে। তেওঁৰ সমসাময়িক সাহিত্যিক আমি আৰু চাৰিজনৰ নাম আঙুলিৰ মূৰত লিখিব পাৰোঁ, যথা :—হেমচন্দ্ৰ গোস্বামী, চন্দ্ৰকুমাৰ আগৰৱালা, পদ্মনাথ গোঁহাই বৰুৱা আৰু ৰজনীকান্ত বৰদলৈ। সব্যসাচী বেজবৰুৱাক লৈ এই পাঁচজনেই অসমীয়া সাহিত্যৰ কৃষ্টিদেবীক ধন্য কৰিলেও অকল বেজবৰুৱাইহে যে তেওঁক সোণৰ ফুলেৰে সৰ্বান্তুঃকৰণে পূজা কৰিলে তাক নুই কৰিব নোৱাৰি। অসম-মাতৃয়ে বহুত কালৰ সাধনাতহে যে বেজবৰুৱাৰ নিচিনা এজনক জন্ম দিব পাৰিলে তাক বেজবৰুৱাৰ ৰচনাৰ চোকবোৰলৈ মন কৰিলেই ভালকৈ বুজিব পাৰোঁ। নিভাঁজ অসমীয়া গুৱলীকৈ বিশুদ্ধকৈ লিখিব পৰাটো যেই সেই মানুহৰ কাম নহয়। বিশুদ্ধ আৰু গুৱলী কৰিব পাৰিলেও হৃদয়স্পৰ্শী কৰা আৰু টান। বেজবৰুৱাই সহজতে এই কাম কৰিব পাৰিলে।

লিখাত বেজবৰুৱা বহুবন্ধী হলেও তেওঁ অসংযত নাছিল। তেওঁৰ লিখাত আছিল জ্বলন্ত অসম-প্ৰেম। এই প্ৰেমৰ জুইকুৰা ইমান দপ্‌দপ্‌কৈ জ্বলি থকা আমি অসমীয়া সাহিত্যিকসকলৰ ভিতৰত কাৰো দেখা নাই বুলি ডাঠি কব পাৰোঁ।

বেজবৰুৱাক প্ৰথম আক্ৰমণ কৰিলে পদ্মনাথ বৰুৱাৰ 'বন্তি'য়ে। ১ম বছৰ ৪ৰ্থ সংখ্যা 'বাঁহী'ত বেজবৰুৱাই সেইদেখি লিখিলে :—

'বন্তিয়ে' 'বাঁহী'ৰ কিছুমান ভুল ধৰি ৭ ফেব্ৰুৱাৰীৰ কাকতত উলিয়াইছে।“কিছুমান সদাশয় মানুহ আছে, তেওঁলোকৰ নিজৰ গাত যত দোষ থাকুক, তেওঁলোকে স্বার্থপৰ হৈ সেইবোৰ গুচাবলৈ দৈ সময় নষ্ট নকৰি স্বার্থত্যাগ কৰি লোকৰ গাৰ পৰাহে দোষৰ চেকা গুচাবলৈ ব্যস্ত হয়, আৰু লোকৰ গাত সেই দোষৰ চেকা তেওঁলোকে দেখিলে তেওঁলোকৰ অন্তৰ বাস্তবিকপক্ষে ব্যথিত হৈ পৰে.....।”

এই দৰে নানা প্ৰকাৰে বেজবৰুৱাই নিজক সমালোচক, পথ প্ৰদৰ্শক আৰু যুক্তি নিৰ্দেশক হিচাপে অসমীয়া সাহিত্যত যুগান্তৰৰ সূৰ্য্যৰ দৰে থিয় হ'ল। য'তে তেওঁ হাত দিছে যিহঁকে তেওঁ লিখিছে সেয়ে যেন সত্যৰ ব'ন্দ-কাচলিত জিকমিকাবলৈ ধৰিলে।

'বাঁহী'ত প্ৰথম কবিতা তেওঁ লিখিলে।

“মৰ্ত্যৰ সন্তাপ আতৰক এখন্তক,
দিব্যলোক প্ৰকাশক, আতমা জাগক,।”

এই আতমা যেন শতক ভাবেৰে জাগি উঠিল।

বেজবৰুৱাই কবলৈ ধৰিলে :—

“ভাষাৰ আলোচনা কৰা মানে কিছুমান শব্দ বা কথা যেনেতেনেকৈ গুঠি একে লগ কৰি এটা বাক্য বা ৰচন সাজি উলিৱা নহয়। মনৰ ন আৰু পুৰণি-ভাৱ স্মৰণকৈ প্ৰকাশ কৰিবলৈ শব্দ যোঁটাই বাক্য ৰচনা কৰি তাত প্ৰাণ প্ৰতিষ্ঠা কৰাটোহে। ভাবৰ সৈতে ভাষাই সমানে তাল ধৰি যাৰ নোৱাৰিলে সি বিফল।

.....জ্ঞান, জ্ঞান, আমাক জ্ঞান লাগে, আৰু সেই জ্ঞান আমি পৰক বিলাব পাৰিব লাগে। জ্ঞান চৰ্চ্চা আৰু জ্ঞান বিতৰণ অতি পবিত্ৰ কাৰ্য্য।” “নহি জ্ঞানেৰ সন্দেশ পৰিত্ৰমহ ৱিদ্যতে।”

ভাষাৰ মহন্ত, সাহিত্যৰ পূজাৰী বেজবৰুৱাই এইদৰে অসমীয়া জাতিৰ মাজত যি ঠাই অধিকাৰ কৰিলে সি স্বাভাৱিকতে বিশিষ্ট আৰু প্ৰভাৱশালী হৈ পৰিল। তেওঁৰ দিনতে সকলো বিধৰ খবৰিয়ালে মূৰ ডাঙি উঠিছিল। ধুমুহা বতাহত ইটোৰ পাছত সিটোকৈ বতাহৰ খুন্দা অহাৰ দৰে তেওঁৰ অকলশৰীয়া ওখ বিৰিখৰ দৰে অসম জননীৰ সেৱাত নানা সমস্যাৰ চোঁয়ে আঘাত কৰিবলৈ ধৰিলে। কিন্তু তেওঁ এহাতে কোষা অৰ্ঘা আৰু আন হাতে ঞ্জখধনি কৰি নিজেও নিৰ্ভীক হৈ ব'ল আৰু অসমীয়া জাতিকো নিৰ্ভয় দিলে।

যি সময়ত অসমীয়া ভাষাই বিশ্ববিদ্যালয়ৰ মন্দিৰলৈ প্ৰৱেশাধিকাৰ পাইছিল মাথোন আৰু যি সময়ত অসমীয়া নানা প্ৰকাৰৰ

অভাৱে দাক্ষিণ্য দৈন্যৰ সূচনা কৰিছিল সেই সময়ত এহাতে সৃষ্টিৰ লিখনী আৰু আনহাতে যুঁজৰ তৰোৱাল লৈ কৰ্মক্ষেত্ৰলৈ বেজবৰুৱা অকলৈ আগবাঢ়ি গ'ল। তেওঁৰ সমসাময়িক সাহিত্যিক সকলৰ ভিতৰত কেইবাজনেও বিবোধিতা কৰিলে। প্ৰত্যেক জনকেই তেওঁ নিজৰ পৰিচয় দিব লগীয়াত পৰিল। 'প্ৰদীপিকা' নামৰ কাগজ উলিয়াই ৩৬জনী কান্ত বৰদলৈয়ে তেওঁৰ মতবাদক গভীৰ আঘাত কৰিলে। হেমচন্দ্ৰ গোস্বামীও তেওঁক বন্ধু বুলি বহি নেথাকিল। ধৰ্ম্ম সম্পৰ্কে তেওঁও নানা কুতৰ্ক তুলি দিলে। পদ্মনাথ গোঁহাই বৰুৱাই এবাৰ 'মৈদাম' নামৰ গল্প এটাৰ বাবেও খড়াহস্ত হ'ল। এই 'মৈদাম' নামৰ গল্পটো বেজবৰুৱাই লিখা। বেজবৰুৱাই গল্পটোৰ নীতিৰ সত্যতা প্ৰমাণ কৰিবৰ কাৰণে 'তেওঁৰ যুক্তিৰ সপক্ষে ফটিয়া-ই-ইব্ৰিয়াহ আৰু গেইটৰ বুৰঞ্জীৰ সম্বল ডাঙি ধৰি দেখুৱালে। প্ৰতিপক্ষ নিমাত হল।

এজন এজনকৈ প্ৰত্যেক জনেই বেজবৰুৱাৰ লগত বণত ঘাটিল। কিন্তু ইয়াত অগোঁৱৰ নেথাকিল। সত্যৰ বোধত সকলোৰে অন্তৰত পোহৰ আৰু আনন্দহে সমুজ্জল হৈ উঠিল।

কিন্তু সমস্যা ওলাল এটা এটাকৈ, আৰু প্ৰত্যেকটো সমস্যাৰ বেজবৰুৱা সমুখীন হল। উজনি আৰু নামনিৰ ভাষা লৈ অসমীয়াৰ এটা সমস্যা হল। এই সমস্যা খণ্ডন কৰিবলৈ বেজবৰুৱাই 'বাঁহী'ত লিখিলে—

“উজনি ভাটী একেটা হৈ অসমীয়া জাতি আৰু অসমীয়া ভাষা। যাক লৈ অসমীয়াৰ গোঁৱৰ, যাৰ অমৃতময় লেখনীয়ে অসমীয়া ভাষাক অমৰ কৰিলে, সেই শঙ্কৰদেৱ মাধৱদেৱৰ প্ৰধান কৰ্মস্থান ভাটীতহে আছিল। উজনি বৰদোৱাৰ শঙ্কৰদেৱৰ প্ৰধান প্ৰিয় শিষ্য মাধৱদেৱে ভাটীৰ বৰপেটাতহে অসমীয়া ভাষাৰ অদ্বিতীয় পুথি ঘোষা বত্ৰাৱলী বচি ভক্তি প্ৰেমৰ অমৃত নৈৰ পাৰ ভাঙি দি অসম বুৰাই দিছিল। সেই দেখিহে কওঁ যে এতিয়া এনে

দিনত অসমৰ উজনি ভাটী বিচাৰি বিভিন্ন ভাব খুচৰিবলৈ যোৱাটো বৰ অশোভন কাৰ্য্য; আৰু খোচৰা সকল কেতিয়াও কৃতকাৰ্য্য নহয়।

আসাম আগৰ জকাইচুক নহয় যে আমি অলপীয়া নিজকে লৈ এতিয়া সন্তুষ্ট থাকিব পাৰিব। এতিয়া পৃথিৱীৰ সকলো জাতিৰ ভিতৰত চলি থকা যুঁজৰ চাকনৈয়াত আমি পৰিছোঁ। সেইদেখি এতিয়া নিজক আৰু নিজৰ ভাষাৰ সৈতে থিয়কৈ থব লাগিলে আমাৰ ভিতৰত অসামৰ্থক ঘৰুৱা দন্দ আৰু বাক-বিতণ্ডাবোৰ আমি পৰিত্যাগ কৰি আমি সামান্য বিভিন্নতা আৰু অমিলবোৰলৈ চকু নিদি একতাৰ দোলেৰে নিজক বান্ধি শকত হৈ আগুৱাব লাগিব, নতুবা আমাৰ ধ্বংস অনিবাৰ্য্য।”

ইয়াৰ পিছত আছিল 'অসমীয়া গোঁৱীপুৰত বঙ্গলা সাহিত্যসভা'। কটন কলেজৰ অধ্যাপক পদ্মনাথ বিজ্ঞানিনোদে 'সেই সভাৰ সভাপতিত্ব কৰি অসমীয়া ভাষাৰ ওপৰত দুৰ্জয় অগ্নিবাণ বৰ্ষণ কৰিলে। বেজবৰুৱাই মহামহোপাধ্যায়ৰ প্ৰত্যেক ডাল শক্তিশেলকে ব্যৰ্থ কৰি দি অসমীয়া জাতিক এই দাক্ষিণ্য আক্ৰমণ অত্যাচাৰৰ পৰা বক্ষা কৰিলে।

যোগেশ চন্দ্ৰ বায় বিজ্ঞানিধি নামেৰে এজন বঙ্গদেশৰ পণ্ডিতো 'মৃন্ময়ী' নামৰ কাকতত অসমীয়া ভাষাক আক্ৰমণ কৰি প্ৰৱন্ধ লেখিলে। বেজবৰুৱাই সেই প্ৰৱন্ধও যুক্তি-তৰ্কৰে খণ্ড-বিখণ্ড কৰিব লগাত পৰিল। 'মৃন্ময়ী'ৰ সম্পাদক বিজয়বত্ৰ মজুমদাৰে কবলৈ বাধ্য হৈছিল যে বেজবৰুৱাৰ যুক্তি অখণ্ডনীয়।

এইবিলাক নানা কাৰণত বেজবৰুৱাই নিজৰ কলম-অস্ত্ৰ বাবে বাবে শানত দি চোকা কৰি লব লগীয়া হৈছিল। শাওণৰ কলীয়া ডাৱৰেও অজস্ৰ বৰষুণ দি ভাগৰি গল, কিন্তু বেজবৰুৱা নাভাগৰিল। তেওঁ এইদৰে 'যুদ্ধং দেহি' সকলৰ লগত যুঁজ বাগৰ কৰি থকাৰ লগে লগে খনে খনে হাস্যবসৰ ছুটি নাটক আৰু বুৰঞ্জী-মূলক নাটক কিছুমানো লিখি উলিয়ালে। 'বেলি মাৰ' নাটকখনৰ

কাৰণ্যই আৰু “জয়মতী” নাটক খনৰ মৌলিক-কলা সৃষ্টিয়ে অসমীয়াৰ সাহিত্য উপবনত নানা বৰণীয়া ফুলৰ সুবাসৰ পোহাৰ মেলি দিলে।

সাধাৰণ নাটকত থাকে যবনিকা পতন। কিন্তু বেজবকৰাই তাৰ ঠাইত দিলে ‘আঁৰ-কাপোৰ’। এখন drawing room way অৰ্থাৎ চৰাঘৰীয়া ভাৱনাত বেজবকৰাই অসমীয়া হজুৱা মানুহৰ ছবিটো কেনেকৈ আঁকিছে চাওক:—

“গেক্লেলাৰ আঁঠুমূৰীয়া চুৰিয়া ; গাত হাত-কটা বুকুচোলা ; কঁকালত তামোলৰ হাঁচতি ; কাণত জাংফাইৰ কেক ; দাঢ়ি খুৰুৱা, মুখত গোঁফ আৰু এমোকোৰা তামোল ; ওঠত বৈ-যোৱা তামোলৰ বাং ; হাতত ভলুকাবাঁহৰ লাখুটি ; মূৰত উৰণীয়া খোপা ; আৰু পাহ-কটা চুলি।”

গাভৰু ছোৱালীৰ সাজ-পাৰৰ বিষয়ে তেওঁৰ বৰ্ণনা:—

“কমলা আৰু বিমলাৰ গাত পাটৰ বিহা-মেখেলা ; মূৰত নেঘোৰ খোপা ; কপালত চন্দনৰ বেখা আৰু সোণ-পকুৱাৰ ফোট।”

কবিতাৰ সম্পৰ্কে বেজবকৰাৰ মাথোন একেধাৰ কথা সোণৰ কলচীৰ দৰে সমুজ্জল। সেই কথাৰ দুশাবী মাথোন এই:—

“শোকৰ সঙ্গীত সিটি, বিয়াদৰ সুৰ,

আতুৰৰ হুমুনিয়া, লোতক চকুৰ।”

সহানুভূতিয়েই কবিতাৰ প্ৰাণ নহয় জানো ?

ধৰ্ম-মতত বেজবকৰা কি উদাৰ আছিল তাক আজি সৰ্বোদয়-সমাজৰ সময়তো আমি কিজানি সহজতে ধৰিব নোৱাৰো। তেওঁৰ বিৰাট গ্ৰন্থ “শ্ৰীশঙ্কৰদেৱ শ্ৰীমাধৱদেৱ”, তেওঁৰ কৃষ্ণ-কথা, তত্ত্ব কথা, ধৰ্ম-কথা আদি নানা প্ৰৱন্ধবোৰ পঢ়ি ওপৰে ওপৰে মনত খেলায় যে তেওঁ উৎকট বৈষ্ণৱ, তেওঁ মগুমাহ আৰু জহা-চাউলৰ বাহিৰে সাত সুৰাৰ এক সুৰাবো ওচৰ নেচাপে। কিন্তু আচলতে তেওঁ তেনে নহয়, তেওঁ চপ্ কাৰ্টলেট খোৱা আৰু কাটা-চামুচ ধৰা সাধাৰণ মানুহ।

তেওঁৰ হিন্দু-ধৰ্মৰ বিষয়ে কি মত আছিল তাক জানিব কাৰণে ৯ম বছৰ ওয় ৪ৰ্থ সংখ্যা ‘বাঁহী’ৰ ১২০ পিঠিত তেওঁ কি লিখিছিল তাৰ পৰা এডোখৰ তলত তুলি দিয়া হল—

“মুঠতে আমি এই আঘাৰ খুলি কওঁ যে কালীঘাটত পাঠা বলি দিয়া দেখি হিন্দুধৰ্মৰ ওপৰত নাক কোচোৱা খৃষ্টানধৰ্ম্মাৱলম্বী সকলে যেন নাপাহৰে, যে তেওঁলোকে পেট পূজা কৰিবলৈ, জীৱাত্মক সন্তুষ্ট কৰিবলৈ দিনো গৰু, ছাগলি আৰু কুকুৰাৰ কি হত্যাकाण্ডকে কৰিব লাগিছে। কলিকতাৰ হগ চাহাবৰ বজাৰত এদিন মঙহ নেদেখিলে তেওঁলোকৰ কি ধৈৰ্য্যচ্যুতিয়েই ঘটে। তেওঁলোকে কব পাৰে যে, পেটৰ নিমিত্তে আমি এনে হত্যাकाण্ড কৰোঁ হয়, কিন্তু ধৰ্ম্মৰ নিমিত্তে হিন্দুৱে তেনে কৰে কিয় ? আমি কওঁ, হিন্দুৱে ভালকে কৰে, বসনাৰ তৃপ্তি বোলা, পেটৰ পূজা বোলা, হিন্দুৱে তেওঁৰ জীৱনৰ সকলো কাৰ্য্যতে পৰম পিতা পৰম মাতা পৰমেশ্বৰৰ সামীপ্য, সান্নিধ্য, সঙ্গ অনুভৱ কৰি চলে, আৰু কৰাটোৱেই স্বাভাৱিক।”

ধৰ্ম্ম-কৰ্ম্ম, কলা-সাহিত্য সকলোতে বেজবকৰাই অসমীয়াৰ জীৱন এনেভাৱেৰে আচ্ছাদন কৰি ধৰিলে যে বেজবকৰা জীৱিত থকা কালত বেজবকৰাতকৈ ডাঙৰ ব্যক্তিত্ব সম্পন্ন পুৰুষ অসমত আছে বুলি অসমীয়াই কল্পনাকে কৰিব নোৱাৰিলে। তৰুণৰাম ফুকন আৰু নবীন চন্দ্ৰ বৰদলৈ ডাঙৰীয়া দুজনাবোৰ ব্যক্তিত্ব আছিল, কিন্তু সাহিত্য ক্ষেত্ৰত নহয়। সাহিত্য ক্ষেত্ৰত বেজবকৰা আছিল অকলশৰীয়া সম্ৰাট হৈ আৰু তেওঁৰ নিৰ্দেশেইহে সেই সময়ত (আনকি আজিও তেওঁৰ নিৰ্দেশ অমান্য কৰিবৰ সাহস আমাৰ হোৱা নাই) প্ৰধান আছিল।

বেজবকৰাই যি গুণত এই সন্মানিত আসন লাভ কৰিলে তাক ওপৰত আলচ কৰি আহিছো। কিন্তু প্ৰধানকৈ এটা বিশেষ কথা আছে।

সাহিত্যিকৰ সমাজত সততে দুই প্ৰকৃতিৰ মানুহ দেখিবলৈ পোৱা যায়। এদলে সাহিত্যৰ তাজমহলটোৰ ভাল-বেয়া কেমেৰাৰে ছবি

তুলি লৈ সেই ছবিবোৰ বেচিবলৈ হাবাখুৰি খাই ফুৰে। তেওঁবিলাকে তাৰ বাবে নগতাকো মাতে, নধবাকো ধৰে। বহুতৰ কেমেৰাত তাজমহলৰ ছবিটো বিকৃত হৈ ওলায়, কিন্তু তেওঁবিলাকে নামানে। কোনোবাই বিকৃত বুলিলে তেওঁবিলাক উলটি সেই বিকৃতি ঘটাই বোলাজনৰে মগজৰ বিকৃতি ঘটাই বুলি ধৰে। এদল তেনে নহয়। তেওঁবিলাকে পূৰ্ণিমা বাতি সাহিত্য তাজমহলৰ কপটো যমুনানৈত প্ৰতিবিম্বিত হোৱা চাই মনত অনুপম সুখ লভে। এই অমৰ প্ৰেম তেওঁবিলাকৰ অন্তৰত আঁকি লৈ নিজৰ কলম কাকত গোটাই পঢ়া প্ৰৱন্ধ গঢ় প্ৰৱন্ধ লিখে আৰু সেইবিলাক নিজেই পঢ়ি চাই সন্তোষ লভে আৰু আনে শুনিব খুজিলে আনকো পঢ়ি শুনাই আনন্দ পায়।

পিছৰ দল সাহিত্যিক অহৈতুক। তেওঁবিলাকৰ সাহিত্য ভিত্তিত ব্যভিচাৰ একো নাই। এই অব্যভিচাৰিণী ভকতিৰে তেওঁবিলাক মুকুতিৰ বাটত আগ বাঢ়ে। শাস্ত্ৰৰ প্ৰদৰ্শিত ধৰ্ম্ম-মত আৰু সাহিত্যৰ প্ৰদৰ্শিত কাৰ্য্যপথ তেওঁবিলাকৰ কাৰণে একে। একেটা মুদ্ৰাৰে ইপিঠি সিপিঠিৰ দৰে সাহিত্য আৰু ধৰ্ম্মই তেওঁবিলাকৰ জীৱন চলাই নিয়ে। তেওঁবিলাক সাধাৰণতে বিৰাগী। কিতাপ ছপা কৰি বেচি ধন ঘটাব স্পৃহা নাই। তেওঁবিলাকৰ বচিত সৃষ্টি প্ৰচাৰিত হলে যদিও তেওঁবিলাকৰ মনত বং,—যেনেকৈ ‘অ মোৰ আপোনাৰ দেশ’ জাতীয়-গীত কপে ৰাজ-ৰাজেশ্বৰ হোৱা বাবে বেজবকরাৰ মনত বং— তথাপি তেওঁবিলাকৰ বচনা অবজ্ঞাত আৰু উপেক্ষিত হলেও তেওঁবিলাকে বিশেষ বিষম নেপায়। বেজবকরা এই নিগুৰ্ণ, নৈৰ্দ্দৰ্শ্য সাহিত্যিকৰ দলৰ। বেজবকরাৰ যিসকল শিষ্য-প্ৰশিষ্য অসমত আছে (অৱশ্যে সাহিত্য ক্ষেত্ৰৰ) সেই সকলে বেজবকরাক ওখ আসন প্ৰধানকৈ দিলে এই কাৰণেই। সোণত সূৰগা হৈ আছিল ইয়াৰ লগত বেজবকরাৰ অনুপম শিল্পী ক্ষমতা। জ্ঞান, অধ্যয়ন আৰু অভিজ্ঞতাই বেজবকরাৰ শিল্পী স্বভাৱ স্বাভাৱিকতে গম্ভীৰ কৰি তুলিলে। বেজবকরাৰ এই গাম্ভীৰ্য্য কোনো কোনো সময়ত ভয় লগা। খুহুটীয়া হাঁহিৰ বৰ ভঁৰাল বেজবকরা, হাঁহি-ধেমালিৰ বৰ ওজা বেজবকরা

যে এনে ‘গম্ভীৰ গম্ভীৰ ধীৰমতি’ হব পাৰে সি বহুতৰে কল্পনাৰ অগোচৰ।

বেজবকরা ডাঙৰীয়াই যে সকলো সময়তে গাম্ভীৰ্য্য অবলম্বন কৰি চলিছিল তাক আমি ভাবিলে এই কথাৰ পাওঁ যে এই নিকৰ্ণ দুখ অভিহিত পৃথিৱীত যথার্থতে উৎফুল্ল হৈ ফুৰিবৰ একো কাৰণেই নাই। কোন সময়ত কাৰ কেতিয়া কি বিপৰ্য্যয় ঘটে তাক কোনেও কব নোৱাৰে। সেই বুলি ভয়ত বিব্রত হৈ অথবা চনমূৰ হৈ থকাৰো কোনো কাৰণ নাই। তেনেকুৱা হৈ আমি নাথাকিবৰ বাবেইহে গম্ভীৰ বিষয়তো বেজবকরাই হাস্যৰসৰ অৱতাৰণা কৰিছিল।

সৃষ্টিত আনন্দ আছে, কিন্তু যি কাৰণতেই নহওক, সৃষ্টিত আনন্দ আজি কালি ইমান কম পৰি গৈছে যে গঙ্গা ব্ৰহ্মপুত্ৰৰ সোঁতৰ দৰে নিৰানন্দও আমাৰ সমাজ সংসাৰলৈ প্ৰবাহিত হৈ আহিছে। এই সোঁত যেন কোনো প্ৰকাৰেই বোধ কৰিব নোৱাৰি। বৰ্ত্তমান যুগৰ এইটোৱেই বৃহত্তম অভিযোগ। সেইদেখি আজি প্ৰশ্ন হব পাৰে যে বসৰাজ বেজবকরাৰ বচনাই আজিও আমাক বসপ্ৰাৱিত কৰি থব পাৰিবনে? ইয়াৰ উত্তৰত একে আশাবেই যদি কোৱা যায় তেওঁৰ হাস্যৰসৰ বচনাই সেই কাম কেতিয়াও সাধিত কৰিব নোৱাৰে তেনে সি সম্পূৰ্ণ ভুল নহয়। আজি যদি বেজবকরাৰ কোনোবাখিনি বচনা কালজয়ী সি তেওঁৰ গম্ভীৰ বচনা সমূহেইহে। বহুতে বেজবকরাক অকল হাস্যৰসিক বুলি ধৰি থৈয়েই তেওঁক বিশ্বৰ বস-পাত্ৰত তেওঁৰ দান শূণ্য বুলিয়েই উক্তি কৰিব খোজে। এই উক্তি নিবৰ্থক আৰু দাস্তিক।

বেজবকরাৰ নিবহুকাৰ গাম্ভীৰ্য্যক বহুতে হাস্যৰসৰ মৌনাৱস্থা বুলিয়েই ধৰি লয় আৰু একে ভুলকেই কৰে।

এই ভুলৰ শুধৰণি কৰিবলৈ আমি কলম নধৰিলেও নকৈ নোৱাৰো যে অসমীয়াৰ যিটো সাৰ ভাগ (essence) সেই বস্তুটো নিচেই তৰল নহয়। অসমীয়া—এই চাৰিটা আখৰৰ ভিতৰত বহুত জাতিৰ ইতিবৃত্ত লুকাই আছে। বহুত জাতি মিলিত হৈ যি এটা

জাতি সংগঠিত হ'ল সেই সংগঠিত জাতিৰ যিটো শ্ৰেষ্ঠতা বা উচ্চতা সেইটো কোন জাতিৰ অৱদান তাক ভাবি উলিৱা নিম্প্ৰয়োজন। কিন্তু তাৰ লগত যাৰ সম্পৰ্ক বেছিকৈ ঘনিষ্ঠ তাৰ যি ৰূপ সেই ৰূপত আমি নিমগ্ন হলে অসমীয়াৰ যি স্বৰূপ পাওঁ বেজবকরাৰ স্বভাৱৰ চাহাবী অংশ বাদ দিলে আমি সেই স্বৰূপৰে পৰিচয় পাওঁ। গায়ে গাবীয়ে শকত ধুনীয়া আৰু তেজাল বুলিলে যেনে মানুহৰ ছবি আমাৰ চকুত পৰে, মুগাৰ বা পাটৰ চুৰিয়া পিন্ধি পাণ্ডুৰি মাৰি হাতত লাখুটি লৈ খোজ কাঢ়িলে সেই মানুহজন যেনেকুৱা দেখি (বিছ ডাঙৰীয়াও হব পাবে) বনৰীয়া হাতী বা ঢেকিয়াপতীয়া বাঘ অহা যোৱা বাটত থাকিলেও যিজন নিৰ্বিকাৰ তেনে বহল আৰু ডাঠ বুকুৰ মানুহৰ যি দৃষ্টি আৰু বচন ভঙ্গিমা ঠিক তেনে মূৰ্ত্তিকে মূৰ্ত্তিমন্ত পাওঁ আমি বেজবকরাৰ বাহ্যিক অবয়বত। অসমীয়াৰ যিটো যথার্থ স্বৰূপ সি সঁচাকৈয়ে বলিষ্ঠ, দৃঢ় আৰু অনমনীয়। বেজবকরাৰ ব্যৱহাৰত তাকে প্ৰতিবিম্বিত দেখোঁ। অসমীয়া সত্ৰাৰ সাবভাগ যে সঁচাকৈয়ে বেজবকরা পৰ্বতৰ ভিতৰেদি প্ৰকাশিত হৈ ওলাবলৈ সাহিত্য জৰণাৰ সহায় ললে তাক ভাবোঁতা সকলে ভাবিলে নিশ্চয় নেদেখাকৈ নেথাকে।

বেজবকরাৰ প্ৰতিভাক ছাঁ পেলাই অন্ধকাৰ কৰি দিব পৰা অৱস্থা যদি কেতিয়াবা অসমীয়াৰ আহে (হয়তো আহিলেই) বেজবকরাৰ আত্মাতকৈ বেছি সুখী বোধকৰো কোনো নহব। যিদিনা ৰূপা বৰবকৰাতকৈ মৌলিক চৰিত্ৰই মানুহক হুঁৱাব, 'কদমকলি'তকৈ মধুৰ কবিতাই মানুহৰ মন হৰণ কৰিব আৰু 'চক্ৰধ্বজ সিংহ'তকৈও বীৰত্বৰ নাটকে মানুহক বুকু ফিন্দ খুৱাব তাতকৈ সুখৰ দিন বেজবকরাৰ পক্ষে একো হব নোৱাৰে।

সাহিত্যিক সকল সদায় অকল শৰীয়া। সমাজ পাতি সাহিত্যিক সকল বহি কৃত-কাৰ্য্য হৈছে এনে কথা শুনা নাই। ঈশ্বৰো সাহিত্য ধৰ্মী। সেই কাৰণে তেৱোঁ অকল শৰীয়া, একক। এই একক ভয়ানক। ঈশ্বৰে এই একক অৱস্থা সহিছে, সাহিত্যিকেও সহিব, কাৰণ সাহিত্যিকো ঈশ্বৰ-ধৰ্মী।

দিন পুৰণি হৈ যোৱাৰ লগে লগে বহুতৰ মনত সন্তৰতঃ এইটো ধাৰণা উদয় হব যে বেজবকরাৰ সাহিত্যত কালোপযোগী সমল আৰু নাই। বৰ্তমান বাস্তৱ্যস্থা সম্পৰ্কে ভাবতবৰ্ষত যি পৰিবৰ্তন সৃচিত হৈছে সেই পৰিবৰ্তনে ভবিষ্যতে বেলেগ আকাৰ ধাৰণ কৰিব পাবে। মধ্যযুগৰ সাহিত্যৰ আদৰ্শ, সামন্তবাদৰ আদৰ্শৰ ঠাইত জনতন্ত্ৰৰ আদৰ্শই ঠাই পোৱাটো আচৰিত নহয়। কিন্তু এই পৰিবৰ্তনে সাহিত্যৰ মূলগত চিৰন্তন ভাৱৰ পৰিবৰ্তন কৰিব পাবে বুলি মনত নধৰে। বেজবকরাৰ সাহিত্যত এই চিৰন্তন ভাব আছেনে নাই সেই সম্বন্ধে আকৌ আলোচনাত প্ৰবৃত্ত হব নোখোজে। কিন্তু এইটোকে কব খোজে। যে মহাপুৰুষ শঙ্কৰদেৱৰ লিখনীৰ প্ৰভাৱত অসমীয়া সাহিত্যই স্থায়ী বস্তু লাভ কৰিলে। এই স্থায়ী বস্তু অকল ভক্তিত নিহিত হৈ থকা নাই, ঈশ্বৰ প্ৰেমত নিৰদ্ধ হৈ থকা নাই, এই স্থায়ী সম্পদে অসমীয়া সাহিত্যিক মনোবৰ্মকৈ গঢ়িলে।

আজি পৰমাণু-বোমা বিস্ফোৰণৰ দিনত নৱ জাগৰণৰ পথ আমাৰ সুকীয়া হব পাবে, কিন্তু শঙ্কৰদেৱ আৰু বেজবকরাই দেখুৱাই দিয়া ভক্তি, কৰ্ম আৰু জ্ঞানৰ পৰিবেষ্টনৰ মাজেদিয়েই যে সেই পথ হব, তাক ভবিষ্যতৰ কবি, শিল্পী আৰু গুণীয়ে বঢ়িয়াকৈ উপলব্ধি কৰিব।

